
YEDİTEPE
Venedik Elçilerinin Raporlarına Göre
KANUNÎ ve PARGALI İBRAHİM PAŞA
Editör:
Erhan Afyoncu
TIMS

Venedik Elçilerinin Raporlarına Göre

KANUNÎ ve PARGALI İBRAHİM PAŞA

Venedik Elçilerinin Raporlarına Göre

KANUNÎ ve PARGALI İBRAHİM PAŞA

Marco Minio, Tommaso Contarini, Pietro Zen, Pietro Bragadino, Tommaso Mocenigo, Daniello de Ludovisi ve Alvise Renier'in Raporları

Editör
Erhan Afyoncu

Çeviren
Pınar Gökpar-Elettra Ercolino

Genel Yayın Yönetmeni
Mustafa Karagüllüoğlu

© Yeditepe Yayınevi
T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı
Sertifika No: 16427

ISBN: 978-605-4052-87-5

Yeditepe Yayınevi: 163
Araştırma İnceleme Dizisi: 134

1. Baskı: Ocak 2012

Baskı Hazırlık
İrfan Güngörür, Sercan Arslan

Baskı-Cilt
Şenyıldız Yay. Matbaacılık Ltd. Şti.
Gümüşsuyu Cad. No:3/2 - Topkapı / İstanbul
Tel: 0212 483 47 91-92 (Sertifika No: 11964)

YEDİTEPE YAYINEVİ
Çatalçeşme Sk. No: 27/15 34410 Cağaloğlu-İstanbul
Tel: (0212) 528 47 53 Faks: (0212) 512 33 78
www.yeditepeyayinevi.com | bilgi@yeditepeyayinevi.com
online sipariş: www.kitapadresi.com

Venedik Elçilerinin Raporlarına Göre

KANUNÎ ve PARGALI İBRAHİM PAŞA

Marco Minio, Tommaso Contarini, Pietro Zen, Pietro Bragadino,
Tommaso Mocenigo, Daniello de Ludovisi ve Alvise Renier'in Raporları

Editör
Erhan Afyoncu

Çeviren
Pınar Gökpar-Elettra Ercolino

YEDİTEPE

İçindekiler

Erhan Afyoncu, Osmanlı Tarihi'nin En Önemli Kaynaklarından Balyos Raporları Yayınlanırken VII

Erhan Afyoncu, Balyos Raporları ve Osmanlı Tarihi XI
- Venedik Elçileri XI
- Balyos Raporları XVI
- Osmanlı İmparatorluğu'yla İlgili Balyos Raporları XXV
- Bibliyografya XXXIV

MARCO MINIO (1522) 1
- Osmanlı Devleti'ne Gönderilen Sözcü Marco Minio'nun Raporu 3

TOMMASO CONTARINI (1522) 27
- Tommaso Contarini'nin Raporunun Özeti.....29

PIETRO ZEN (1524) 37
- Osmanlı Devleti'ne Gönderilen Sözcü ve Elçi Yardımcısı Pietro Zen'in Raporu 39

PIETRO BRAGADINO (1526) 47
- Osmanlı Devleti'ne Gönderilen Elçi Pietro Bragadino'nun Raporu.....49

MARCO MINIO (1527).....65
- Osmanlı Devleti'ne Gönderilen Sözcü Marco Minio'nun Raporu.....67

PIETRO ZEN (1530) 73
• Osmanlı İmparatorluğun'da Hizmet Veren Elçi ve Elçi Yardımcısı Pietro Zen'in, 17 ve 18 Kasım 1530 Tarihinde Pregadi'de Okunan Raporunun Özeti 75

TOMMASO MOCENIGO (1530) 79
• Tommaso Mocenigo'nun Raporunun Özeti 81

DANIELLO DE LUDOVISI (1534) 85
• Sekreter Daniello De Ludovisi Tarafından 3 Haziran 1534 Tarihinde Senatoda Okunan Osmanlı İmparatorluğu ile İlgili Rapor 87

ALVISE RENIER (1550) 115
• Soylu Şahsiyet Alvise Renier'in, İstanbul'da Tuttuğu Raporların Senato'da Okunması 117
• Saygıdeğer Kişilik, Kostantinopolis Elçisi Alvise Reniero'nun Raporu 155

Dizin 159

Osmanlı Tarihi'nin En Önemli Kaynaklarından Balyos Raporları Yayınlanırken

Tarihçiler arasında sık konuşulan konulardan biri de Osmanlı Tarihi'nin yabancı dildeki kaynaklarının Türkçe'ye çevrilmesidir. Araştırmayı ve okumayı seven tarihçiler bu tür eserlerin yayınlanmasını dört gözle takip eder, heyecanla bekler. Osmanlı tarihçileri arasında efsane gibi konuşulan konulardan biri Osmanlı Tarihi'ne dair İtalyanca eserlerin, özellikle de Venedik elçileri olan balyosların raporlarının Türkçe yayınlanmasıydı. Bihassa Osmanlı belgelerinin fazla olmadığı dönemler için bu kaynakların eksikliği daha fazla hissediliyordu.

Yeditepe Yayınevi son yıllarda çok büyük işlere imza atıp, Jorga ve Zinkeisen'in Osmanlı tarihleri gibi çok önemli iki tarihi Türkçe'ye kazandırdı. Şimdi ise yıllardan beri konuşulagelen ancak bütün önemine ve renkliliğine rağmen kimsenin çevirisine teşebbüs bile etmediği balyos raporlarını Türkçe'ye kazandırıyor.

Balyos raporlarının çevirisinin başlanmasına Muhteşem Yüzyıl dizisi vesile oldu. Dizinin senaryo yazımları sırasında balyos raporlarının çevrilmesini teklif ettim ve Tim's Prodüksiyon tarafından bu durum kabul edildi. Kanunî dönemine ait balyos

raporlarının bir kısmı çevrildi. Böylece bu büyük projede ilk adım atıldı. Daha sonra ise Yeditepe Yayınevi'nin desteğiyle balyos raporlarının çevirileri devam etti.

Kanunî dönemine ait balyos raporlarının tamamının tercümesi bitti. Kontrolleri ve düzeltmeleri bitenler peyderpey yayınlanacak. Bu döneme ait raporların çoğu Eugenio Albèri'nin "*Le Relazioni Degli Ambasciatori Veneti Al Senato, Firenze (Floransa) 1840-1863*" isimli eserinden alındı. Albèri'den sonra bulunan bulunan raporlar ise Maria Pia Pedani-Fabris'in "*Relazioni di Ambasciatori Veneti al Senato, tratte dalle migliori edizioni disponibili e ordinate cronologicamente, cilt 14, Costantinopoli: relazioni inedite: 1512-1789, a cura di, Padova 1996*" isimli eserinden tercüme edildi.

Türkçe şahıs ve yer isimleri ile terimler, İtalyanca ifade edilirken içinden çıkılamaz hâle gelmişti. Bu yüzden balyos raporları çevirildikten sonra düzeltilmesi için oldukça uğraşıldı. İsim ve terimler Türkçe'de kullanıldığı şekilde verildi. Metin içerisinde (...) ile gösterilen yerler eserin orijinalinde de aynı şekildedir. Bunlar genelde isim ve sayısal ifadelerdir. Muhtemelen balyoslar sonradan bulup, ilave etmek için boş bırakmışlar, ancak bulamayınca öyle kalmıştır. Çevirideki dipnotlar Albèri'nin açıklamalarıdır. Tarafımızdan konulan dipnotlar ise (ed.) açıklamasıyla verilmiştir. Ayrıca metin içinde tarafımızdan yapılan ilaveler [ ] içinde gösterilmiştir.

Balyos raporlarının aslında bir külliyat halinde yayınlanması gerekirdi. Ancak özel bir yayınevinin satış şansını azaltacağı ve böyle olduğu takdirde de Venedik elçilerinin raporlarının tamamının tercümesi imkânsız hale geleceği için yayınevinin tercihiyle balyos raporları parça parça yayınlanacaktır. Raporların çoğu tek bir kitap hacmini doldurmadığından, bunların her biri ayrı ayrı değil, dönemlere göre tasnif edilerek neşredilecektir.

Kanunî dönemine ait balyos raporları üç ayrı cilt halinde neşredilecektir. 16. yüzyıla ait Venedik elçilerinin raporlarının çoğunun ham tercümesi bitmiş durumdadır. Bir aksilik olmadığı takdirde 2012'de 16. yüzyılda kaleme alınmış balyos raporlarının tamamı yayınlanacaktır. Daha sonraki yıllarda ise yayın programı aksamazsa 17. yüzyıla ait balyos raporları neşredilecektir.

Bu eserin tercümesi için gerekli desteği veren Tim's Prodüksiyon yönetim kurulu başkanı Timur Savcı'ya, yine eserin çevrilmesini destekleyen Meral Okay'a, eseri çeviren Pınar Gökpar ve Elettra Ercolino'ya, değerli hocam Prof. Dr. İdris Bostan'a, Murat Bardakçı'ya ve Osmanlı tarihçiliği için büyük önemi olan bu tercümenin heyecanını baştan beri benimle paylaşıp, işin yükünü hafifleten meslektaşlarım Ahmet Önal, Uğur Demir ve Aykut Can'a teşekkür ediyorum. Yine balyos raporlarının önemli bir kısmını arşivlerde bulup yayınlayan Maria Pia Pedani'ye Türkçe çevirisi için verdiği müsadeden dolayı şükranlarımı sunarım.

Erhan Afyoncu
Kozyatağı-Ocak 2012

Balyos Raporları ve Osmanlı Tarihi

Erhan Afyoncu

14-16. yüzyılların en etkili siyasi ve askeri aktörlerinden biri, bir deniz imparatorluğu olan Venedik'ti[1]. Venedik, donanması, tüccarları ve diplomatları ile bu asırların en parlak devletlerinde biriydi. Venedik'in İstanbul, Roma, Paris, Madrid gibi Avrupa'nın önde gelen merkezlerinde bulunan elçileri bu gücün oluşmasında ve devamında en önemli rolü oynayan aktörlerdi. Venedik bu yönüyle modern diplomasinin kurucusu devletlerden biri olarak kabul edilir.

Venedik Elçileri

Venedik'in Osmanlı İmparatorluğu nezdindeki daimi temsilcisine balyos (bailo) denirdi. Venedik, Bizans döneminden itibaren kendi vatandaşlarının ve devletinin çıkarlarını korumak için İstanbul'da daimi bir elçi bulundururdu. Osmanlı döneminde de 1454'te iki devlet arasında yapılan antlaşmayla İstanbul'da elçi

[1] Venedik'in kurduğu bu deniz imparatorluğu için bk. D. S. Chambers, *The Imperial Age of Venice, 1380-1580*, London 1970; Frederic C. Lane, *Venice, A Maritime Rebuplic*, Baltimore 1973; John Julius Norwich, *A History of Venice*, London 2003.

bulundurmaya devam etti. Balyosların görev süreleri hakkında ilk başlangıçta bir hüküm yokken 1503'ten itibaren, Bizans döneminde olduğu gibi, üç yıllığına Osmanlı yönetimi nezdinde görev yapmaya başladılar[2]. Buna rağmen Giorgio Giustinian gibi 1620 ile 1627 yılları arasında yedi yıl balyosluk yapanlar da olmuştur.

Balyoslar, Bizans döneminde Eminönü'nde ikamet ederlerken Osmanlı döneminde 1527'den itibaren Beyoğlu'nda kalmaya başladılar[3].

Venedik, Osmanlı tarihinde en önemli yeri işgal etmiş devletlerdendir. 1400'lü yıllardan iki ülke arasında 18. yüzyılın ilk çeyreğine kadar askeri, diplomatik ve ticari açıdan yoğun ilişkiler yaşanmıştır. Osmanlı İmparatorluğu, Venedik'in ticaret yaptığı bölgelere hakim olduğu ve askeri olarak da Venedik kolonilerini sık sık tehdit ettiği için balyosların faaliyetleri iki devlet arasındaki ilişkiler açısından çok önemliydi.

Venedik, kendi çıkarlarını korumak için tarafsız ve bağlantısız bir siyaset benimsemişti. Ticari çıkarları için mecbur olmadıkça Osmanlı İmparatorluğu ile çatışmaya girmemiş, Avrupa'da Türkler'e karşı kurulan Haçlı ittifaklarına da genellikle katılmamıştı. Osmanlı İmparatorluğu ile Venedik'in bir savaşa girmemesi konusunda en önemli rolü de İstanbul'daki Venedik elçileri oynamıştı.

Venedik, elçileri sayesinde Avrupa'nın Osmanlı hakkında haberler aldığı bir yer haline gelmişti[4]. İstanbul'da bulunan bal-

---

2 Mahmut Şakiroğlu, "Balyos", *TDV İslam Ansiklopedisi*, V, 43-44.

3 Mahmut Şakiroğlu, aynı madde, s. 44-45.

4 Robert Mantran, "Venedik, Türklere İlişkin Haberlerin Merkezi", *XVI-XVIII. Yüzyıllarda Osmanlı İmparatorluğu*, çev. Mehmet Ali Kılıçbay, İstanbul 1995, s. 85-90; Hans-Joachim Kissling, "Venedig als Informationszentrum über die Türken", *Dissertationes Orientales et Balcanicae Collectae*, II, München 1988, s. 299-309; Peter Burke, "Early Modern Venice as a Center of Information and Communication," in *Venice*

yosu bütün Venedik diplomatik temsilcikleri arasında en önemli olandı. Balyoslar, İstanbul'un fethinden itibaren Osmanlılar'ın denizlerde etkili bir devlet haline gelmesi üzerine Venedik'in menfaatlerini korumak için canla başla çalışmışlardır.

1564'te sabık balyoslardan Daniele Barbarigo, senatoya sunduğu raporunda balyosların işlerinin çok yoğun olduğunu bir an olsun boş kalamadıklarını, balyosların bilgi toplaması, tüccarların sorunlarını çözmesi gerektiğini ve veziriazam ile görüşerek önemli meseleleri halletmesi gerekmektedir[5].

İstanbul'daki balyoslar çok yoğun çalışırlardı. Bir taraftan Osmanlı İmparatorluğu ve askeri faaliyetleri hakkında bilgi toplarken, bir taraftan da tüccarların meselelerini çözmeye çalışıyorlar, diğer taraftan ise veziriazam ve diğer Osmanlı devlet adamlarıyla iki devlet arasındaki önemli meseleleri görüşüyorlardı. Ülkelerinin menfaatlerini korumak için casusluk faaliyetleri de elçiliğin en önemli göreviydi. Henry Wooten'in ünlü deyişinde dediği gibi büyükelçi çevreye ülkesinin iyiliği için yalanı yayan dürüst adamdır. Venedik yönetimi, bu yüzden balyos seçiminde en yetenekli ve tecrübeli isimleri bu makama atardı[6]. Venedikli asil ailelerin çocukları genelde üniversite eğitimi gördükten sonra çeşitli başkentlere diplomatik heyetlerle gidip tecrübe kazandıktan sonra elçiliğe tayin edilirlerdi[7].

Reconsidered: The History and Civilization of an Italian City-State, 1297-1797, eds. John Martin and Dennis Romano, Baltimore 2000, s. 389-419; Filippo de Vivo, *Information and Communication in Venice: Rethinking Early Modern Politics*, Oxford 2007.

5 Eric R. Dursteler, "The Bailo in Constantinople: Crisis and Career in Venice's Early Modern Diplomatic Corps", *Mediterranean Historical Review*, XVI/2 (2001), s. 1- 30.

6 Eric R. Dursteler, "The Bailo in Constantinople….", s. 3.

7 James C. Davis, *Pursuit of Power: Venetian Ambassadors' Reports on Spain, Turkey, and France in the age of Philip II, 1560-1600*, New York 1977, s. 7; Eric R. Dursteler, "The Bailo in Constantinople…." , s. 9-10.

Zorlu bir yolculuktan sonra İstanbul'a gelen balyos selefiyle devir teslim işlemini yaptıktan sonra, Osmanlı devlet adamlarının ve padişahın huzuruna çıkmak için beklerdi. Balyosların önemli bir kısmı bekârdı. Yaş ortalamaları da 50 civarındaydı. Ancak 1639'da 67 yaşındayken elçiliğe tayin edilen Girolamo Trevisan gibi istisnalar da vardır[8].

Elçilerinin en önemli görevi bilgi toplamaktı. Balyoslar İstanbul'da çok farklı kaynaklardan bilgiye ulaşırlardı. Galata'da tersanedeki Venedikli çalışanlar ve tüccarlar bilgi toplarlardı. Elçilik görevlileri, sarayda çalışan Venedik menşeli görevlilerden de bilgi alırlardı[9]. Balyosun Osmanlı devlet adamlarıyla yaptığı görüşmeler de önemli bilgi kaynağıydı. Venedikli elçilerin bazen Osmanlı belgelerine de ulaşarak, bunları kullandıkları da görülmektedir.

İstanbul'daki elçiler Venedik-Osmanlı ilişkilerindeki günlük meseleleri halletmekle sorumluydular. Meselelerin büyümeden çözülmesi balyosun becerisine bağlıydı. 1583'de Venedik gemilerinin Hersek Sancağı sahillerine çıkıp Osmanlı tebaasından bazı kimseleri esir etmesi üzerine Osmanlı yönetimi Venedik Doju'na name göndermeye kalkmış ancak ilişkilerin gerileceğini gören balyos Osmanlı yönetimine nameye hacet yoktur. Kırka Sancakbeyi bir mektup yazsa esirleri ve eşyayı iade ederler diyerek meselenin büyümesini önlemişti[10].

Çok önemli meseleler veya önemli törenlerde ise Venedik'ten olağanüstü elçiler gönderilirdi. Tahta yeni bir sultanın çıkması, şehzadelerin sünneti, kapitülasyonların yenilenmesi veya bir barış antlaşması imzası için olağanüstü elçi gelirdi.

Venedik'in ticari çıkarları herşeyin üstündeydi. Venedik balyosları Levant ticaretinin korunması ve geliştirilmesi için çaba

---

8 Eric R. Dursteler, "The Bailo in Constantinople…." , s. 12-14.

9 Eric R. Dursteler, Aynı makale, s. 3.

10 Başbakanlık Osmanlı Arşivi (=BOA), *Mühimme Defteri*, nr. LXVIII, 237/661.

sarfetmişlerdir. İngiltere, Fransa, Hollanda ve Floransa gibi devletlerin elçileri karşısında ülkelerinin çıkarlarını korumak için mücadele ederlerdi. Devletlerine verilen kapitülasyonlar bu konuda en önemli dayanaklarıydı. Kapitülasyonlar, Venedikliler'in mal ve mülklerinin korunmasını garanti altına almıştı. Balyoslar da bu antlaşmalara uyulup, devletlerinin ve vatandaşlarının haklarının korunması için çalışırlardı[11].

Balyoslar, Osmanlı sınırları içinde bütün ticaretten sorumluydu. Venedik yönetimi Halep ve İskenderiye/Kahire'yi konsolosluk merkezi olarak belirlemişti. Ancak balyoslar, senatonun onayını alarak istediği yere konsolos tayin edebilirdi.

Balyoslar, imparatorluktaki Venedikliler'in yöneticisiydi. Venedik elçilerinin yargılama yetkisi de vardı. Borç tahsili, ölen tüccarların miras meseleleri balyosların önemli meselelerinden biriydi. Balyoslar, İstanbul'daki başkonsolos sıfatıyla kapitülasyonlar dahilinde yargılama yetkisine sahiptiler. Tüccarların oluşturduğu 12'ler meclisi balyosa yardımcı olurdu. Ancak Kıbrıs'ın fethinden sonra tüccar sayısında azalma olmuştu[12].

Siyasi ve ticari meselelerin yanında, balyos ayrıca Osmanlı İmparatorluğu'ndaki Latin toplulukların dini hayatlarını da yakından takip ederlerdi. Venedik, 1600'lere kadar Latin Hıristiyanlar'ın fiili manada koruyucusuydu. Balyoslar, ayrıca başta kendi vatandaşları olmak üzere köle Hıristiyanlar'ın kurtarılmasına da çalışırlardı[13].

Venedik elçilerinin korunması için İstanbul'da balyoslara yeniçeri tahsis edilirdi[14]. Ancak masraftan dolayı yeniçeri sayısı zamanla dörtten ikiye indirilmişti. Elçilik masraflarının arttığı dönemlerde verilen ödenek yetmediği için balyos aradaki açığı cebinden karşılardı.

---

11 BOA, Kamil Kepeci, nr. 208, s. 16, 197; nr. 209, s. 108.

12 Eric R. Dursteler, "The Bailo in Constantinople…." , s. 5.

13 Eric R. Dursteler, Aynı makale , s. 7.

14 BOA, Kamil Kepeci, nr. 209, s. 105.

Balyosların en büyük sıkıntıları ise Osmanlı İmparatorluğu ile Venedik savaşa girdiği zaman meydana gelirdi. Balyoslar, savaş süresini gözaltında, ev hapsinde veya zindan da geçirirlerdi.

16. Yüzyıl boyunca hiçbir diplomatik temsilcilik balyosluk kadar Venedik için hayati önem taşımamıştır. Bu bağlamda bu mevkii en muktedir ve vazifesine en inanmış Venedikli asiller için ayrılmıştı. Bu mevkii Venedik'in İstanbul'daki ticari ve diplomatik çıkarlarını muhafaza etmede son derece önemli olduğu için bu görevin verildiği aile prestij kazanırdı[15].

Balyos Raporları

Balyoslar, görevlerinin bitiminde elçilik izlenimlerini bir rapor (sefaretname/relazione) olarak kaleme alır ve senatoda okurlardı. Balyos raporları Osmanlı tarihi için vazgeçilmez eserlerdir. Balyos raporlarının arşivlerde bulunup, tamamı veya özeti yayınlanmıştır[16].

Balyosların görevleri sırasında yazdıkları "dispaccio" denilen ve kısa bilgiler ihtiva eden belgeleri de son derece değerlidir. Venedik Devlet Arşivleri'nde (Archivio di Stato di Venezia -ASVe) "Senato, Dispacci Costantinopoli (SDC)" ismiyle 243 dosyada tasniflenmiş muazzam ve çok önemli bir külliyattır. İstanbul'daki Venedik balyosunun senatoya ve doja hitaben yazıp düzenli gönderdiği raporları ihtiva etmektedir. Elçinin bulunduğu dönemdeki padişahlar, devlet adamları, hükümet, saray ve ticaret hakkında Osmanlı tarihine dair oldukça teferruatlı ve başka yerde rastlanılamayan bilgiler bu raporlardan öğrenilmektedir[17].

---

15 Eric R. Dursteler, Aynı makale, s. 21.

16 Bunlar için 38 numaralı dipnota bakınız.

17 Maria Pia Pedani, "Elenco degli inviati diplomatici veneziani presso i sovrani Ottomani", *Electronic Journal of Oriental Studies*, 5/4 (2002), s. 1-54; Gürhan Börekçi, "İnkırâzın Eşiğinde Bir Hanedan. III. Mehmed,

Balyoslar, raporlarında padişahtan başlayıp, hanedanın mensuplarını, veziriazamı, vezirleri, önemli devlet adamlarını analiz ederlerdi. İmparatorluğun devlet teşkilatı, askeri yapısı, deniz gücü ve maliyesi hakkında bilgi verirlerdi. Bazı balyoslar teferruata girerek imparatorluğun idarî bölgelerini ve buralardan ne kadar asker temin edildiğini de anlatmışlardır. Eyalet yönetimine dair teferruatlı bilgiler verildiği gibi, savaş olmadığı dönemlerde eyalet askerlerinin neler yaptıklarını, subaşının görevlerinin de üzerinde durulduğu raporlar vardır.

Yeniçeriler, balyosların üzerinde durduğu önemli konulardandır. Yeniçeri teşkilatı, devşirme sistemi teferruatlı olarak ele alınırdı. 1550-1552 yılları arasında elçilik yapan Balyos Bernardo Navagero, devşirme seçimini "Yaşlarının 12 ile 15 arasında olmasına, yakışıklı olmalarına ve zorluklara dayanabilecek durumda olmalarına dikkat ederler. Eğer bir babanın dört ya da beş oğlu varsa bunlardan sadece bir tanesini alırlar. Ama tek oğlu olanlara ise hiç acımazlar" şeklinde anlatmıştır[18]. Yeniçeriler gibi, timarlı sipahiler de üzerinde sıkça durulan konulardandır.

Balyoslar, raporlarında kara ordusu hakkında bilgi verdikten sonra Osmanlı donanması ve İstanbul'daki tersane hakkında malumat aktarırlardı. İmparatorluktan kereste ve demir temininde zorluk çekilmediğini çünkü ülkede bunların bolca bulunduğunu, ancak gemi ustası temininde müşkilatlarının bulunduğunu belirtmişlerdir. Osmanlı gemileri hem teçhizat hem de mürettebat

---

I. Ahmed, I. Mustafa ve 17. Yüzyıl Osmanlı Siyasi Krizi ", *Divan*, XIV/26 (İstanbul 2009); *Calendar of State Papers and Manuscripts*, Venice, I-XXXVIII, London 1864-1949; *Dispacci da Costantinopoli di Ferigo Foscari, 1792-1796*, nflr. Franca Cosmai ve Stefano Sorteri, 2 c., La Malcontenta, Venezia 1996; *Frencesco Foscari, Dispacci da Costantinopoli (1757-1762)*, nflr. Filippo Maria Paladini, La Malcontenta, Venezia 2007;

[18] Eugenio Alberi, *Le Relazioni Degli Ambasciatori Veneti Al Senato*, III/1, Frenze 1840, s. 49.

olarak ayrıntılı olarak tarif edilmiştir. 1620-1627 yılları arasında elçilik yapan Giorgio Guistinian, halat, demir, yelken bezi, peksimet, pirinç vs. gibi gemi teçhizat ve iaşesinin hangi bölgelerden temin edildiğini tek tek anlatmıştır[19].

Osmanlı donanması ve tersaneleri kadar denizciler de üzerinde durulan konulardandı. Bernardo Navagero, Turgut Reis'in iyi bir denizci olduğu, Piri Reis'in çok sevildiği belirtmiştir. Dönemin kaptanıderyası olan Rüstem Paşa'nın kardeşi Sinan Paşa'nın deniz işlerinden pek anlamadığı ancak abisinin nüfuzu dolayısıyla her istediğin yerine getirildiğini zikredip, Sinan Paşa'nın karakterini şöyle tasvir etmiştir: "Konuşurken çok nazik değil. Kullandığı kelimeleri titizlikle seçmiyor. Çok çabuk sinirleniyor. Çok sinirli biri. Öfkeli anlarında en yakın dostları bile kendisine yanaşamıyorlar. Her söylenene hemen inanıyor. Her konuda oldukça ısrarlı. Fikir değiştirmesi çok zor. Diğer bütün Türkler gibi paraya oldukça düşkün... Yaklaşık 40 yaşlarında bir adam. Anlaşıldığı kadarıyla iri, şişman, yüzü oldukça koyu renkte. Gözleri çok canlı, işlerini büyük bir pratiklikle hallediyor"[20].

Osmanlı İmparatorluğu'nun gelir ve giderleri Venedikli elçilerin öğrenmek için en çok uğraştıkları konulardandı. Bazı balyoslar, Osmanlı gelir giderlerini teferruatlı olarak verirlerdi. Örneğin Bernardo Navagero Osmanlı kayıtlarına göre hazinenin gelirleri hakkında teferruatlı bilgiler vermiştir[21].

Balyosun döneminde meydana gelen savaşlar, Osmanlı ordusunun sefere nasıl gittiği, sefer yürüyüşü, seferlerde çekilen sıkıntılar bazı raporlarda çok teferruatlı olarak ele alınmıştır.

---

19 *Relazioni di Ambasciatori Veneti al Senato, tratte dalle migliori edizioni disponibili e ordinate cronologicamente*, XIV, Costantinopoli: relazioni inedite: 1512-1789, a cura di Maria Pia Pedani-Fabris, Padova 1996, s. 534.

20 Eugenio Alberi, *Aynı eser*, III/1, s. 69-71.

21 Eugenio Alberi, *Aynı eser*, III/1, s. 37-39.

Padişah balyos raporlarında en önemli unsurdu. Padişahın karakteri, zaafları, fiziki özellikleri, sarayları, eşleri, çocukları anlatılırdı. Osmanlı hükümdarının üzerinde etkisi olan insanlar da zikredilirdi. Bazen balyoslar Osmanlı hanedanı için de geçen konuşmaları kaydederlerdi. Nitekim Bernardo Navagero, Kanunî ile Şehzade Cihangir arasında geçen şu ilginç konuşmayı nakleder: "Babası da ona bir gün iç çekerek şöyle demiş: "Oğlum, Sultan Mustafa hükümdar olacak ve bir gün sizlerin hepinizin canını alacak"[22].

Bernardo Navagero, Kanunî'yi şöyle tasvir etmişti: "Doğu'nun imparatoru Sultan Süleyman şimdi 62 yaşında. Ortalamaya göre oldukça uzun boylu. Zayıf, koyu bir ten rengi var. Yüzünde onu çok sevdiren bir tatlılık var. Çok büyük bir şahsiyet olduğu yüzünden de belli oluyor. Yemek konusunda asla aşırıya kaçmıyor. Çok nadir olarak az miktarda et yiyor. Tercih ettiği et de pembe derisi olan erkek keçi eti. Şarap da içmiyor. Oysa İbrahim ve zamanında bol miktarda içildiği söyleniliyor. Sultan çok temiz, saf, sindirimi kolay su içiyor. Rahatsızlıklarına göre sık sık içtiği suyu değiştiriyor. İki rahatsızlığı olduğu söyleniyor: bunlardan birincisi gut rahatsızlığı, diğeri de vücudunun ödeme çok yatkın olması. Bu yüzden de uzun süre hareketsiz kalmamaya dikkat ediyor. İstanbul'da olduğu zaman, sık sık, hatta neredeyse her gün gezinti gemilerine biniyor ve farklı yerlere gidiyor. Özellikle de Anadolu yakasındaki bahçelere gidip buralarda avlanarak vücut egzersizi yapmış oluyor. Yine bu sebeple kışın konakladığı Edirne Sarayı'na gitmeyi de çok seviyor. Çünkü saray kapasından çıkar çıkmaz avlanabileceği, eğlenebileceği yerlerde buluyor kendisini. Onu çok eğlendiren ve her gün yaptığı bir şey bu avlanma ve egzersiz. Bizim için daha önemli olan konulara, yani sultanın karakterine gelince; çok adaletli biri olarak nam salmış. Bir konu

[22] Eugenio Alberi, *Aynı eser*, III/1, s. 77.

hakkında tüm bilgilere sahip ise eğer hiçkimseye haksızlık yapmadığı söyleniyor. Verdiği sözü tutuyor ve kanunları ondan önce hükümdarlık yapmış olan herkesten daha iyi biliyor. Sözünü tutma konusuna büyük önem veriyor, çok çaba gösteriyor. Bundan daha büyük bir erdem de yok zaten. Çok uzun yıllardan beri imparatorluğu yönettiğinden her konuyu çok iyi anlıyor ve her soruna en iyi şekilde çözüm buluyor. Doğası gereği savaştan çok barış isteyen bir hükümdar. Şimdi de, artık yaşlı olduğundan ve dört büyük oğlu olduğundan, hayatının geri kalan kısmını da kısmet olursa barış içinde geçirecek; savaşması durumunda imparatorluğa şimdi büyük zararlar verebilir"[23].

Halkın padişaha bakış açısı da raporlarda yer bulurdu. Domenico Trevasino, 1554'te İstanbul'a geldiğinde İstanbul'da Kanunî aleyhine bir havanın hakim olduğunu, bunun sebebinin de padişahın oğlu Şehzâde Mustafa ile torununu öldürtmesi olduğunu yazmıştır[24].

Padişahların hastalıkları ve ölümleri de raporlarda anlatılır. 1560'lı yılların başında İstanbul'da olan Venedik elçisi Kanunî'nin hastalığına dair teferruatlı bilgiler verir: "Sultan yılın büyük bir bölümünü çok hasta olarak, ölüme yakın bir halde geçirir çünkü vücudunda fazla miktarda ödem vardır. Sadece bacakları şiş değildir; aynı zamanda iştahını da kaybetmiştir. Yüzü de çok kötü bir renkte ve şiştir. Geçen Mart ayında dört ya da altı kereden daha fazla tehlikeli bayılmalar yaşamıştır. Yanında bulunanlar bu bayılmadan kurtulup kurtulamayacağı konusunda tereddüt yaşamışlardır. Büyük bir kısım kısa süre içinde öleceği kanısında. Her ne kadar çok güçlü ilaçlar verilse de, bütün müdahaleler yapılsa da ölümden kurtuluşu yok"[25].

Raporlarda Osmanlı devlet yönetimi ve yöneticileri de teferruatlı olarak ele alınırdı. Divan-ı hümayun toplantılarının na-

---

[23] Eugenio Alberi, *Aynı eser*, III/1, s. 72-73.

[24] Eugenio Alberi, *Aynı eser*, III/1, s. 115.

[25] Eugenio Alberi, *Aynı eser*, III/3, s. 178.

sıl olduğu, arza nasıl girildiği anlatılmıştır[26]. Raporlarda özellikle tercümanlar hakkında başka yerlerde olmayan bilgiler vardır.

İstanbul'daki ticaret hayatı ve piyasanın aktörleri ve kendi durumları hakkında da malumat verilirdi. 1558-1560 yılları arasında elçilik yapan Marino Cavalli, İstanbul'daki Venedikli tüccarlarının giderek azaldıklarını bunun yerine Yahudi tacirlerin piyasaya hakim olmaya başladıklarını anlatır[27].

Buğday, Venedik için hayati ehemmiyete sahip bir besin kaynağıydı. Venedik'in Osmanlı İmparatorluğu'ndan temin ettikleri buğday iki devlet arasındaki diplomaside önemli bir yer işgal ederdi. Venedik, çok erken bir tarihte 1384'te I. Murad'dan buğday ithali için müsaade almaya çalışmıştı[28]. Venedik'in buğday ihtiyacı bu devletin Türkler'e karşı elini kolunu bağlayan bir durumdu. Osmanlı yönetimi bu durumu bildiğinden buğdayı gerektiği zaman Venedik'e karşı silah olarak kullanırdı[29]. Venedikliler ise sık sık buğday sıkıntısı olduğunu belirterek, Osmanlı yönetiminden buğday satın almalarına izin verilmesini talep ederlerdi[30].

Marino Cavalli bu konuda çok önemli ve güzel tespitlerde bulunmuştur: "Tanrı yardımcımız olsun ki, buğday konusunda da siz ekselansları bu dertten kurtulsun; doğudaki vatandaşlarımız ve Dalmaçya'daki kullarınız topraklara buğday ekebilsinler.

---

26 Örneğin 1556-1558 yılları arasında elçilik yapan Antonio Barbarigo'nun anlatımı için bk. Eugenio Alberi, *Aynı eser*, III/3, s. 140.

27 Eugenio Alberi, *Aynı eser*, III/1, s. 275-276.

28 Şerafettin Turan, *Türkiye-İtalya İlişkileri*, I, İstanbul 1990, s. 333.

29 Zeki Arıkan, "Osmanlı İmparatorluğu'nda İhracı Yasak Mallar (Memnu Meta)", *Prof. Dr. Bekir Kütükoğlu'na Armağan*, İstanbul 1991, s. 284-289; Max Silberschmidt, *Venedik Menbalarına Nazaran Türk İmparatorluğu'nun Zuhuru Zamanında Şark Meselesi*, çev. Köprülüzade Ahmet Cemal, İstanbul 1930.

30 "Venedik beğleri terekeye müzâyakaları olduğun arz etmişlerdir deyü balyos tercümânı .. ile arz-ı hâl göndermeğin…", BOA, Kamil Kepeci, nr. 209, s. 122.

Böylesi bizim için daha hayırlı olur. Bu kişiler bu devletin özgürlüğünden, rahatlığından, adaletinden faydalanmak istiyorlarsa eğer, elleri kolları bağlı öyle oturup durmasınlar, kamu parasını beklemesinler. Bu çok tehlikeli. Kendileri de birşeyler yapmaya, onları besleyen ülkeden gelir elde etmeye çalışsınlar. Aksi takdirde siz ekselansları, bugüne kadar hiçbir hükümdarın düşmediği kadar kötü bir duruma düşebilirsiniz. Gerçekleri görelim. Elimizdeki güç ne işe yarıyor ki bize ekmek vermedikten sonra. Milletin kapılarında dilenen halkımız bize ne sağlıyor ki? Biz onlar için bir şey yapamıyoruz ki. Onları idare edemiyoruz ki. Bütün bunlara maalesef düşmanlarımız karar veriyor. Hristiyanları ve müminleri dört bir yana yollayıp ekmek bulmaya gönderen bir devlet nasıl bir devlettir ki? Bu devlet para açısından çok zayıflamaya başladı. Tanrı yardım etsin ki savaş zamanında hiç parasız kalmayalım. Çare bulmak kolay değil ama zaruri. Aksi takdirde kısa süre içinde tahammül edemediğimiz ve içinden çıkamadığımız bir duruma düşmüş olacağız. Açlık bu dünyada ağır sonuçlara sebep olmuştur her zaman. Beyler, bu çok iyi, gece gündüz düşünülmesi gereken bir husus. Bu konu savaştan da daha önemlidir. Bunun için hemen kökten bir çözüm bulunmalı. Bir hükümdar için saygınlık çok önemli. Ancak, dilenmeden, kendi halkımızı doyuramadıktan sonra bizim nasıl bir saygınlığımız olabilir ki? Ya devletimizin topraklarını genişletelim, ya da gereksiz boğazları ortadan kaldıralım; olmadı ülkemiz topraklarını ekip biçelim ki herkesin karnını doyurabilelim. Erzakların yüksek fiyatlı olması açıkçası bana da kazanç sağlıyor, evet. Ama ben kamudan biri olarak konuşuyorum şimdi, özel biri olarak değil. Özel bir birey olarak, ileriyi gören biri olarak, kamunun zarar görmesi durumunda biz özellerin de zarar göreceğini anlayabiliyorum"[31].

Osmanlı İmparatorluğu'nun diğer devletlerle ilişkileri de balyosların üzerinde durduğu ve önem verdikleri konulardan-

[31] Eugenio Alberi, *Aynı eser*, III/1, s. 290-291.

dır. Kanunî döneminde gelen Venedik elçileri, Osmanlı-Fransa ilişkilerine değinip, iki devletin de birlikte hareket ettiği üzerinde dururlar. Osmanlı İmparatorluğu'nun Fransa sayesinde Avrupa işlerine müdahale edebildiğini, Fransa'nın da bu ilişki de çıkarının bulunduğunu belirtirler[32]. 1552-1554 yılları arasında elçilik yapan Antonio Erizzo ise iki devlet arasındaki ilişkileri anlattıktan sonra halkın ve askerin bu ittifaka bakışını da zikreder. Osmanlı-Fransa yakınlaşmasına halkın, bu ittifakın savaşları beraberinde getirdiği ve bunun da ek vergi demek olduğu için, pek sıcak bakmadığını anlatır[33].

Balyoslar, raporlarında bu ana hususların üzerinde durduktan sonra Osmanlı İmparatorluğu'nda meydana gelen önemli hadiseler, hastalıklar ve törenler hakkında da bilgi verirlerdi.

Balyoslar, bazı konularda Osmanlı kaynaklarında yer alan bilgilerin farklı versiyonlarını da zikrederlerdi. Kanunî dönemi veziriazamlarından Rüstem Paşa'nın yükselişiyle ilgili ilginç bir hikâye vardır. Kanunî, Enderun'dan tanıdığı Rüstem Paşa'yı, Diyarbekir Beylerbeyi iken kızı Mihrimah Sultan ile evlendirmek istemiş, ancak paşanın muhalifleri bu evliliği önlemek için onun cüzzamlı olduğu söylentisini yaymışlardı. Kanunî, işin aslını öğrenmek üzere tabiplerden Mehmed Bey'i Diyarbekir'e göndermişti. Tabip, soyup muayene ettiği paşanın üzerinde bir bit bulunca onun cüzzamlı olmadığını anlamış ve padişahın damadı olduğuna dair hatt-ı hümâyûnu Rüstem Paşa'ya vermişti[34]. Paşanın üzerinde bulunan bit saraya damat olma yolunu açmıştı. Ancak bu hadiseden 11-12 yıl sonra İstanbul'a gelen Bernardo Navagero Rüstem Paşa ile ilgili bit hikâyesini çok daha farklı bir şekilde anlatır: "Rüstem'in saraydan çıkma zamanı geldiğinden kendisi saraydan

---

32 Eugenio Alberi, *Aynı eser*, III/1, s. 81-82, 142, 163,

33 Eugenio Alberi, *Aynı eser*, III/3, s. 140.

34 Gelibolu Mustafa Âli, *Künhü'l-ahbâr,* İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, TY, nr. 5959, vr. 340a-b.

mirahur olarak çıkmış. Bu oldukça şerefli bir onurmuş. Sonrada Anadolu'da sancakbeyi ve sonra da beylerbeyi olmuş. Sultan'ın evlenme yaşında bir kızı varmış. Aslında annesi o sırada Kahire Paşası olan yakışıklı adamla evlendirmeyi arzu etse de, Rüstem Paşa bu evliliğe engel olabilmek için bu Kahire Paşası'nın frengili olduğunu, sağlıklı biri olmadığını Moşe Hamon isimli bir doktora söyletmiş. Bu şekilde sultan, veziriazam olan Süleyman Paşa'nın da nasihatiyle kızını Rüstem Paşa ile evlendirmeye karar vermiş. Rüstem Sultan için yaptığı iyi hizmetlerin ödülü olarak da şimdiki ünvanı olan veziriazam olarak seçilmiş"[35].

Elçilerin raporları kullanılırken dikkatli kullanılmalıdır. Nitekim zaman zaman yanlış bilgiler vermektedirler. Balyos Trevasino, Divan kayıtlarının Kanunî döneminden itibaren tamamen Türkçe tutulmaya başlandığı kaydeder: "Nişancı bütün kâtiplerin başıdır. Günümüzde kâtiplerin hepsi Türk'tür ve bütün vesikaları Türkçe tutuyorlardır. Kısa süre önce ise bu kâtipler Hristiyan Rumlar'dı ve belgeleri Rumca tutuyorlardı"[36]. Bu ifade Osmanlı bürokrasinin gelişimine tamamen zıt ve yanlış bir malumattır. Osmanlı beyliği, ilk yıllarında İlhanlı ve Selçuklu devletlerinin bürokratik sistemlerini örnek alarak, Orhan Gazi devrinden itibaren kendi memur sınıfını oluşturmaya başlamıştır. Orhan Gazi zamanından kalan belgelerin tahlili o devrinde yazışma usüllerini oldukça iyi bilen bir memur zümresi ve bunları örgütleyen merkezi bir büronun olduğunu göstermektedir.

Genç Osman'ın 1622'deki Hotin seferini anlatan Balyos Giorgio Guistinian da Osmanlı ordusunun sayısını çok çok abartılı ve yanlış olarak dönemin diğer gözlemcilerinin çoğu gibi 600 bin kişi diye vermiştir[37]. Ancak Osmanlı ordusunun mevcudu bu seferde takriben 100 bin dolaylarındaydı.

---

35 Eugenio Alberi, *Aynı eser*, III/1, s. 99.

36 Eugenio Alberi, *Aynı eser*, III/1, s. 118.

37 *Relazioni di Ambasciatori Veneti al Senato*, haz. Maria Pia Pedani-Fabris, s. 532

OSMANLI İMPARATORLUĞU'YLA İLGİLİ BALYOS RAPORLARI[38]

ALVISE SAGUNDINO -2 Aralık 1496.

Bulunduğu yer: Marin Sanudo (Marino Sanuto)*, I Diarii*, I, 397-400.

ANDREA ZANCANI -10 Mayıs 1499.

Bulunduğu yer: Marin Sanudo*, I Diarii*, II, 695-96, 699-702.

ALVISE MANENTI -9 Nisan 1500.

Bulunduğu yer: Marin Sanudo*, I Diarii*, III, 179-181.

ANDREA GRITTI -2 Aralık 1503.

Bulunduğu yer: Albèri, Serie III, cilt III, 1-44.

ZACCARIA FRESCHI -10 Ocak 1504.

Bulunduğu yer*:* Marin Sanudo*, I Diarii*, V, 26-27.

ANDREA FOSCOLO -1512.

Bulunduğu yer: Pedani, s. 3-32

---

[38] http://venus.unive.it/riccdst/sdv/strumenti/testi/relazioni/relazioni_amb_ant. htm; Maria Pia Pedani, "Elenco degli inviati diplomatici Veneziani presso i sovrani Ottomani", *Electronic Journal of Oriental Studies*, V/4 (2002), s. 1-52; Metin And, *16. Yüzyılda İstanbul*, İstanbul 1993, s. 317-318; *Marin Sanudo (Marino Sanuto), I diarii*, a cura di F. Stefani, G. Berchet, R. Furlin, N. Barozzi, M. Allegri, 58 cilt, Venezia, 1879-1903; Eugenio Alberi, *Le Relazioni Degli Ambasciatori Veneti Al Senato*, Serie III, I. Cilt, Frenze (Floransa) 1840: 2. cilt, 1844: 3. cilt, 1855: ek 1863; Nicolo Barozzi-Guglielmo Berchet, *Le Relazioni degli Stati Europei lette al Senato dagli Ambasciatori Veneziani nel Secole Decimasettimo*, Serie V, Turchia, Venezia 1872; Luigi Firpo, *Relazioni di Ambasciatori Veneti al Senato, tratte dalle migliori edizioni disponibili e ordinate cronologicamente, cilt 13, Constanipoli 1590-1793*, Torino 1984; *Relazioni di Ambasciatori Veneti al Senato, tratte dalle migliori edizioni disponibili e ordinate cronologicamente*, XIV, Costantinopoli: relazioni inedite: 1512-1789, a cura di Maria Pia Pedani-Fabris, Padova 1996; Simeon Ljubic*, Commisiones et Relationes Venetae*, II-III, 1877.

ANTONIO GIUSTINIANI-7 Şubat 1514.

Bulunduğu yer: Albèri, Serie III, cilt III, 45-50; Marin Sanudo*, I Diarii*, XVII, 737-739.

ALVISE MOCENIGO-4 Haziran 1518.

Bulunduğu yer: Albèri, Serie III, cilt III, 51-55.

Marin Sanudo*, I Diarii*, XXV, 439-441.

BARTOLOMEO CONTARINI- 1519.

Bulunduğu yer: Albèri, Serie III, cilt III, 55-68.

Marin Sanudo*, I Diarii*, XXVII, 36-44.

TOMMASO CONTARINI-1522.

Bulunduğu yer: Pedani, s. 33-39.

MARCO MINIO-8 Nisan 1522.

Bulunduğu yer: Albèri, Serie III, cilt III, 69-91; *Ljubic*, VI, s. 167-168.

PIETRO ZEN-4 Kasım 1524.

Bulunduğu yer: Albèri, Serie III, cilt III, 93-97; Marin Sanudo*, I Diarii*, XXXVII, 104-105.

PIETRO BRAGADINO-9 Haziran 1526.

Bulunduğu yer: Albèri, Serie III, cilt III, 99-112.

Il Sommario è tratto dai Marin Sanudo*, I Diarii*, XLI, 525-534.

MARCO MINIO-8 Ekim 1527.

Bulunduğu yer: Albèri, Serie III, cilt III, 113-118; Sanudo*, I Diarii*, XLVI, 175-177.

TOMMASO MOCENIGO-1530.

Bulunduğu yer: Pedani, s. 41-46.

PIETRO ZEN-17-18 Kasım 1530.

Bulunduğu yer: Albèri, Serie III, cilt III, 119-122; Marin Sanudo*, I Diarii*, LIV, 116-117.

DANIELLO LUDOVISI-3 Haziran 1534.

Bulunduğu yer: Albèri, Serie III, cilt I, 1-32.

ALVISE RENIER-7 Ocak 1550.

Bulunduğu yer: Ljubic, II, 186-187, Pedani, s. 47-86.

CATERINO ZEN-1550.

Bulunduğu yer: Relativamente al viaggio: Descrizione del viazo de Costantinopoli 1550 de ser Catharin Zen, ambassador straordinario a sultan Soliman, e suo ritorno, "Starine", Accademia di Zagabria, Knjiga X (1878), 203-247.

BERNARDO NAVAGERO-Şubat 1553.

Bulunduğu yer: Albèri, Serie III, cilt I, 33-110.

ANONIM RAPOR -1553.

Bulunduğu yer: Albèri, Serie III, cilt I, 193-270.

DOMENICO TREVISANO-1554.

Bulunduğu yer: Albèri, Serie III, cilt I, 111-192.

ANTONIO ERIZZO -1557.

Bulunduğu yer: Albèri, Serie III, cilt III, 123-144.

NICCOLÒ MICHIEL-1558[39].

Bulunduğu yer: Pedani, s. 87-125

ANTONIO BARBARIGO-1558.

Bulunduğu yer: Albèri, Serie III, cilt III, 145-160.

---

[39] Niccolò Michiel balyos değildir. Balyos Antonio Barbarigo ile birlikte İstanbul'a gelmiş ve buradaki izlenimleri ile Türkler hakkında topladığı bilgileri kaleme almıştır.

MARIN CAVALLI-1560.

Bulunduğu yer: Albèri, Serie III, cilt I, 271-298.

ANDREA DANDOLO-1562.

Bulunduğu yer: Albèri, Serie III, cilt III, 161-172.

MARCANTONIO DONINI (GIROLAMO FERRO)-1562.

Bulunduğu yer: Albèri, Serie III, cilt III, 173-208; Pedani, s. 127-131

DANIELE BARBARIGO - 1564.

Bulunduğu yer: Albèri, Serie III, cilt II, s. 1-59.

ALVISE BUONRIZZO- 14 Ocak 1565.

Bulunduğu yer: Albèri, Serie III, cilt II, s. 61-76.

GIACOMO SORANZO- 1566-1568.

Bulunduğu yer: D. Roso-G. Pedrini, Solimano il Magnifico a Filippopoli nel 1566, *Studi Veneziani*, 40 (2000), 207-233.

MARIN CAVALLI-1567 .

[Bibl. Universitaria di Pavia] Pubblicata da W. Andreas, *Eine unbekannte Venetianische Relation über die Turkei*, in «Sitzungsberichte der Heidelberger Akademie der Wissenschaften, Philos. histor. Klasse», 1914; Da copia della Biblioteca Nazionale di Parigi, ms. ital. 1237.

ALVISE BUONRIZZO-1570.

Bulunduğu yer: Pedani, s. 133-158.

JACOPO RAGAZZONI -16 Ağustos 1571.

Bulunduğu yer: Albèri, Serie III, cilt II, 77-102; Ljubic, III, 273.

ANONIM RAPOR-1571-1573.

Bulunduğu yer: Pedani, s. 159-176.

MARCANTONIO BARBARO-1573.

Bulunduğu yer: Albèri, Serie III, cilt I, 299-346; "Tesoro Politico", I, 557-584.

ANDREA BADOER (BADOARO)-1573.

Bulunduğu yer: Albèri, Serie III, cilt I, 347-368.

COSTANTINO GARZONI -1573.

Bulunduğu yer: Albèri, Serie III, cilt I, 369-436.

MARCANTONIO BARBARO-1573.

Bulunduğu yer: Albèri, Appendice (XV), S. 387-415; Baluzius, *Miscellanea novo ordine digesta*, Lucae, V. Junctiniu 1764, IV, 159-167.

AURELIO SANTA CROCE-1573.

Bulunduğu yer: Pedani, s. 177-192.

M. VINCENZO ALESSANDRI-1574.

Bulunduğu yer: Albèri, Serie III, cilt II, 103-127.

ANONIM RAPOR-1575.

Bulunduğu yer: Albèri, Serie III, cilt II, 309-319.

ANTONIO TIEPOLO-9 Haziran 1576.

Bulunduğu yer: Albèri, Serie III, cilt II, 129-191.

GIACOMO SORANZO-8 Kasım 1576.

Bulunduğu yer: Albèri, Serie III, cilt II, 193-207.

BONIFACIO ANTELMI-1576.

Bulunduğu yer: Pedani, s. 193-199.

GIACOMO SORANZO-1576.

Bulunduğu yer: Pedani, s. 201-223.

GIOVANNI CORRER-1578.

Bulunduğu yer: Pedani, s. 225-257.

ANONIM RAPOR-1579.
Bulunduğu yer: Albèri, Serie III, cilt I, 437-468.

1577-1581 YILLARI ARASINDA OSMANLI İRAN SAVAŞLARI'NA DAİR RAPOR.
Bulunduğu yer: Albèri, Serie III, cilt II, 427-470.

JACOBO SORANZO-1581[40].
Bulunduğu yer: Albèri, Serie III, cilt II, 209-253.

PAOLO CONTARINI-1583.
Bulunduğu yer: Albèri, Serie III, cilt III, 209-250.

GIACOMO SORANZO-1584.
Bulunduğu yer: Pedani, s. 259-310.

GIOVANNI FRANCESCO MOROSINI-1585.
Bulunduğu yer: Albèri, Serie III, cilt III, 251-322.

MAFFEO VENIER-1586.
Bulunduğu yer: Albèri, Serie III, cilt II, 295-307.

GIOVANNI MICHIEL-1587.
Bulunduğu yer: Albèri, Serie III, cilt II, 255-294.

LORENZO BERNARDO-1590.
Bulunduğu yer: Pedani, s. 311-394.

GIOVANNI MORO-1590.
Bulunduğu yer: Albèri, Serie III, cilt III, 323-380; Firpo, XIII, 1-58.

LORENZO BERNARDO-1592.
Bulunduğu yer: Albèri, Serie III, cilt II, 321-426; Firpo, XIII, 59-166.

---

[40] Bu bir balyos raporu değildir. 1581'de balyos tayin edilen Soranzo ile birlikte İstanbul'a gelen bir Venedikli asilin hatırlarıdır. Kitapta, Venedik'ten Kostantinopolis'e giderken yolculukları sırasında geçtikleri yerlerden teker teker çok detaylı bir şekilde bahsedildikten sonra 1582'deki sünnet düğünü teferruatlı olarak anlatılır. Osmanlı vezirleri hakkında da sırayla bilgi verilmektedir.

MATTEO ZANE -1594. Bulunduğu yer: Albèri, Serie III, cilt III, 381-444; Firpo, XIII, 243-308

LEANORDO DONA-1596.

Luigi Firpo, *Relazioni di Ambasciatori Veneti al Senato*, XIII, 309-370.

VINCENZO GRADENIGO 1599-1600

Bulunduğu yer: H.Brown, il viaggio di Vincenzo Gradenigo, bailo, da Venezia a Costantinopoli 1599, *Scritti storici in memoria di Giovanni Monticolo*, Padova 1923, s. 43-70.

GIROLAMO CAPPELLO-1600.

Bulunduğu yer: Pedani, s. 395-474

AGOSTINO NANI -1600-1603.

Bulunduğu yer: Barozzi-Berchet, *Turchia*, I, 11-44; Firpo, XIII, 371-406.

OTTAVIANO BON-1609.

Bulunduğu yer: Pedani, 475-523; Barozzi-Berchet, *Turchia*, I, s. 59-124; Firpo, XIII, 407-472; Il serraglio del Gransignore descritto da O. Bon bailo veneto a Costantinopoli nell'anno 1608; Venezia, Naratovich 1865, n. 8°, s. 70.

SIMONE CONTARINI-1612.

Bulunduğu yer: Barozzi-Berchet, *Turchia*, I, 125-254; Firpo, XIII, 473-602.

CRISTOFORO VALIER-1616.

Bulunduğu yer: Barozzi-Berchet, *Turchia*, I, 255-320; Firpo, XIII, 603-668.

GIORGIO GIUSTINIAN-1627.

Bulunduğu yer: Pedani, s.525-633.

GIOVANNI CAPPELLO-1634

Bulunduğu yer: Barozzi-Berchet, *Turchia*, II, 5-68; Firpo, XIII, 669-735.

ANGELO ALESSANDRI-1637.

Bulunduğu yer: Pedani, s. 635-683

PIETRO FOSCARINI-1637.

Bulunduğu yer: Barozzi-Berchet, *Turchia*, II, 69-104; Firpo, XIII, 737-771; Pedani, s. 635-683.

ALVISE CONTARINI-1641.

Bulunduğu yer: Barozzi-Berchet, *Turchia*, I, 321-434; Firpo, XIII, 773-888.

PIETRO FOSCARINI-31 Mayıs 1641.

Bulunduğu yer: Barozzi-Berchet, *Turchia*, II, 105-120; Firpo, XIII, 889-906.

GIACOMO QUERINI-6 Haziran 1676.

Bulunduğu yer: Barozzi-Berchet, *Turchia*, II, 121-196; Firpo, XIII, 907-981.

GIOVANNI MOROSINI-1675-1680.

Bulunduğu yer: Barozzi-Berchet, *Turchia*, II, 197-248; Firpo, XIII, 983-1034.

PIETRO CIVRAN-1682.

Bulunduğu yer: Barozzi-Berchet, *Turchia*, II, 249-286; Firpo, XIII, 1035-1071.

TOMMASO TARSIA-1683.

Bulunduğu yer: Pedani, s. 685-755

GIOVANNI BATTITA DANÀ -2 Ağustos 1684.

Bulunduğu yer: Barozzi-Berchet, *Turchia*, II, 287-351;Firpo, XIII, 1073-1137.

CARLO RUZZINI-1706.

Bulunduğu yer: Pedani, s. 757-824.

ANDREA MEMMO-1713-1715.

Bulunduğu yer: Relazioni dirette al Veneto Senato da Andrea Memmo già bailo a Costantinopoli nel 1714 e 1715, intorno alla prigionia da lui sofferta al Tospanà e nel castello di Abido, Venezia 1840.

GIROLAMO VIGNOLA-1724.

Bulunduğu yer: Pedani, s. 825-881.

FRANCESCO GRITTI-1727.

Bulunduğu yer: Pedani, s. 883-948.

ANGELO EMO-1730-1734.

Bulunduğu yer: Relazione dell'ingresso in Costantinopoli del N.H. Angelo Emo, bailo alla Porta Ottomana per la Serenissima Repubblica di Venezia nel 1730, Treviso 1883.

GIOVANNI DONÀ-1746.

Bulunduğu yer: Pedani, s. 949-972.

ANDREA MEMMO-1782.

Bulunduğu yer: Pedani, s. 973-1026.

AGOSTINO GARZONI-1786.

Bulunduğu yer: Pedani, s. 1027-1037.

GIROLAMO ZULIAN-1789.

Bulunduğu yer: Pedani, s. 1039-1055.

NICOLÒ FOSCARINI -1793.

Bulunduğu yer: S. Romanin, *Storia*, IX, 508-519; Firpo, XIII, s. 1139-1152.

BİBLİYOGRAFYA

Eric R. Dursteler, "The Bailo in Constantinople: Crisis and Career in Venice's Early Modern Diplomatic Corps", *Mediterranean Historical Review*, XVI/2 (December 2001), s. 1-30.

Eric R. Dursteler, *Venetians in Constantinople: Nation, Identity, and Coexistence in the Early Modern Mediterranean*, Baltimore 2006.

James C. Davis, *Pursuit of Power: Venetian Ambassadors' Reports on Spain, Turkey, and France in the age of Philip II, 1560-1600*, New York 1977.

Kenneth M. Setton, *Venice, Austria and the Turks in the Seventeenth Century*, Phiadelphia 1991.

Lester J. Libby, "Venetian Views of the Ottoman Empire, From the Peace of the 1503 to War of Cyprus", *Sixteenth Century Journal*, XI/4 (1978), s. 103-126

Lucette Valensi, *Venedik ve Bab-ı Ali: Despot'un Doğuşu*, çev. A. Turgut Arnas, İstanbul 1994.

Maria Pia Pedani, "Elenco degli inviati diplomatici veneziani presso i sovrani Ottomani", *Electronic Journal of Oriental Studies*, 5/4 (2002), s. 1-54.

Mary Lucille Shay, *Lale Devri ve Sonrası; Venedik Balyoslarının Bakışıyla Osmanlı İmparatorluğu,* çev. Münir Akın, İstanbul 2009.

M. Cavid Baysun, "Balyos", *İslam Ansiklopedisi*, I, 291-295

Mahmut Şakiroğlu, "Balyos", *TDV İslam Ansiklopedisi*, V, 43-47.

Tommaso Bertelé, *Venedik ve Kostantiniyye; Tarihte Osmanlı-Venedik İlişkileri*, çev: Mahmut Şakiroğlu, Kitap Yayınevi tarafından yayınlanacak.

MARCO MINIO
(1522)

Osmanlı Devleti'ne Gönderilen Sözcü Marco Minio'nun Raporu[1]

(Pregadi Konseyi'nde 8 Nisan 1522 Tarihinde Okutulmuştur)[2]

GİŞİR

Leonardo Bembo, 24 Ağustos 1513'te elçi seçildikten sonra 2 Mayıs 1516'da görevi bitince ülkeye dönmüş, Senato onun yerine geçecek kişi olarak Tommaso Michele Contarini'yi seçmiştir. 9 Ocak 1519'da [Contarini elçi] seçildikten sonra kendisine kâtiplik etmesi için 15 Ocak'da da Daniele Ludovici seçilmiştir. Contarini, 1519 Mart'ının ilk günlerinde Venedik'ten ayrılır. 6 Temmuz'da ise İstanbul'da (Kostantinopolis) olduğu konusunda kesin haberler vardır.

Bembo'nun geri dönmesi ve döndükten birkaç gün sonra ölmesi ile ilgili olarak Sanuto, "Diarii" isimli eserinde bazı bilgiler vermektedir. 7 Ocak 1520 tarihli günlük sayfasında şu bilgiler yer alır: "Dün bu topraklara Liesina'dan Ağribar (grippo) gemisi ile

---

[1] Albèri, *Le Relazioni Degli Ambasciatori Veneti Al Senato, Firenze (Floransa) 1865,* Serie III, cilt III, 69-91.

[2] Venedik Senatosu'nda 8 Nisan 1522'de okutulmuştur. Bu rapor, Şövalye Cicogna tarafından 1843'te Venedik'te yayınlanmıştır. 16. yüzyıldaki bir elyazması eserden alınmıştır. Venedik'te yaşayan değerli İngiliz Beyi Rawdon Brown'a ait bir elyazmasıdır.

İstanbul elçisi olan Bay Bembo gelmiştir. Kendisi İstanbul'dan Mattio Verga'nın gemisiyle yola çıkmış, Liesina'ya geldiğinde ağribara binmiştir. Buraya, Venedik'e, çok maceralı bir deniz seyahatinden sonra varmıştır. Vardığı akşam prensimizi ziyarete gitmiş ve onunla konuşurken Türk Beyi'ne herkesin itaat ettiğini ve önünde herkesin titrediğini söylemiş. Birileri elini öpmeye gittiğinde büyük korku içinde olurlarmış. Hemen sessizce dizlerini öptükten sonra hiçbir şey söyleyemeden paşalar kendisini dışarı çıkarıyorlarmış. Veziri de pek fazla görmek mümkün değilmiş. Vezir de beye karşı olan saygısından sıkıca başını örtermiş. Çok büyük bir bey olduğundan ve hep altın toplamayı planladığından, bizim beyliğimizle barış içerisinde olmak istiyormuş, tabi biz de kendisiyle barış içinde olmak niyetindeysek. Yani onu ve topraklarında yaşayanları rahatsız etmediğimiz sürece. Paşalara büyük hediyelerle gitmek gerekliymiş, bu şekilde sultana hakkımızda kötü şeyler söylemezlermiş. Paşalara yılda 8-10 bin düka vererek, bey ile barış içinde olabilirmişiz.

Bey, Rodos'un karşısında, ... de bir kale yaptırmayı planlıyormuş. Bunun için ustaları ve mühendisleri inşaata başlamak için göndermiş. 25 kadırga dolusu adam bu inşaat için gitmiş. Donanmasına gelince, düzeltilmesi için oldukça zaman gerektiğini yazmış. Ama yine de büyük bir bey olduğu için zamanında donanmayı hazır edeceğini düşünüyormuş. Suffi'nin[*] ise orduyu hazır etmek için çalışma yapmadığı söyleniyor".

Sanuto, sonra, 30 Haziran 1520'de yazdıklarına şu hususları ekliyor: "Bu sabah San Salvatore'de İstanbul elçisi Bay Leonardo Bembo toprağa verildi. Kendisi geri dönüp, dojun huzuruna çıktıktan hemen sonra hastalanmış ve raporunu sunacak zamanı bile olmadan ölmüş. Böylece İstanbul'dan gelen arka arkaya iki elçi, raporlarını sunamadan ölmüşler. Yani Nicola Giustinian ve Leonardo Bembo.

---

[*] Safevi hükümdarı Şah İsmail (ed.).

Contarini'nin elçiliği sırasında Sultan [I.] Selim 21 Eylül 1520'de ölüyor ve yerine [Sultan] Süleyman tahta çıkıyor. Yüce Venedik Cumhuriyeti bundan haberdar olunca aynı yılın 8 Kasım'ında, her zaman olduğu gibi, tahta oturan yeni sultana tebriklerini sunmak için bir elçi gönderip, barış yenilemesi yapmak ister. Bu elçinin adı Marco Minio'dur. Kendisi Venedik'ten 21 Mayıs 1521'de yola çıkmıştır. Aynı yılın 21 Eylül'ünde İstanbul'a varır. Sultan Süleyman, başlangıçta Venedikliler'in tarafında olduğunu belirtmiş, ama Minio'nun İstanbul'a geç varmasından rahatsız olmuştur. Osmanlı ordusu Suriye'de isyan çıkaran [Canbirdi] Gazali'yi yendikten sonra, Sultan bu büyük zaferden çok memnun olur ve aynı yılın Şubat ayında, o eski ve sevilen Doj Leonardo Loredan'a sevgi nişanesi olarak asinin kesik başını göndermeye karar verir. Bu çok barbarca bir davranıştır. Contarini bu fikirden vazgeçmesi için çok çaba harcar. Bu arada Belgrad da 29 Ağustos'da pes etmiştir. Minio, Sultan Süleyman ile ilgili görüşmesini 2 Ekim'de gerçekleştirir ve 11 Aralık'ta barış antlaşmaları yeniden imzalanır. 13 Ocak 1522'de İstanbul'dan ayrılır ve Kandiye'ye doğru yola çıkar. 2 Aralık 1522'de Kandiye'de alay kumandanı olarak seçilmiştir. 13 Şubat'ta Kandiye'ye varır varmaz, elçiliği sırasındaki raporları yazdırmaya başlar ve Şubat ayının son günü tamamlayıp, Costantino Cavazza ile Senato'ya gönderir. Bu rapor 8 Nisan 1522'de okunur. Sanuto, aktardığı günlüklerinde bu raporun çok güzel ve detaylı olduğunu söylemiştir. Şövalye Cicogna 1845 yılında raporu yayınlatmıştır. Randown Brown'un, Marino Sanuto ve eserleri hakkında yayınladığı yazılara bakılırsa, tarihle çok yakından ilgilenmiş bilge biridir. Cicogna Minio'nun raporuna bir önsöz yazarak Minio'nun bazı biyografik bilgilerini vermiştir[3].

---

[3] Bu bilgiler Alberi'nin derlediği elçi raporlarının ikinci serisinde yer almaktadır.

[Marco Minio'nun Raporu]

Ekselanslarının verdiği emri yerine getirmek üzere, daha önceden seçilmiş olduğum alaya katılmak için İstanbul'dan döner dönmez Kandiye'ye geldim. Temsilciliğim esnasında gördüğüm, öğrendiğim ve sizleri ilgilendireceğini düşündüğüm olayları aktarmak isterim. Yazımı çok fazla uzatıp ekselanslarının vaktini almak istemem. Sizlere önce bu beyin sahip olduğu büyük güçten, sonra neler yapmayı planladığından, son olarak da bu temsilcilik süresi içerisindeki münasebetlerimden bahsetmek isterim. Belirttiğim gibi yazımı çok uzun tutmayacağım. Zaten söylemem gerekenleri ara sıra ekselanslarına gönderdiğim mektuplarda da söylemiştim. Burada sadece uygun gördüğüm konulardan bahsedeceğim.

Bu hükümdarın[4] ne kadar büyük bir güce sahip olduğunu anlatarak vakit kaybetmeyeceğim. Sahip olduğu topraklardan, himayesinde olan, hüküm sürdüğü devletlerin çokluğundan bu durum açıkça ortada. Bu yüzden bütün Hristiyanlığın bu hükümdardan korkması gerekmektedir. Sultanın hazinesine çok miktarda para giriyor. Ayrıca çok sayıda adamı ve emrinde çalışan çok sayıda kişi var. Hazineye giren para yaklaşık 3 milyon altın.

Topladığı verginin tutarı ise 1.200.000 düka. Haftada dört kez sarayda Divân toplantısı yapılıyor. Her kabul günü toplantısında da para toplanıyor. Paşaların toplantı yaptığı mekânda da deri çuvallar içinde para var. Burada ayrıca toplanan gümüş akçeler de var. Sayılmadan önce yığılıyorlar. Her seferinde büyük akçe tepeleri oluşuyor. Diğer büyük bir gelir kaynağı da koyunlar. Yaklaşık 800 bin düka, hayvanlardan gelir olarak sağlanıyor. Madenlerden elde edilen gelir ise 400 bin. Bir o kadar da

4 I. Süleyman. Osmanlılar kendisine yüzyılın sultanı, Kanunî ünvanını vermişlerdir. Avrupalılar ise kendisine hakettiği "Büyük" ünvanını vermişlerdir.

tuz ocaklarından geliyor. Kalan kısım ise ticaretten elde ediliyor. Bununla birlikte ekselanslarının çok miktarda da harcaması oluyor. Bu beyin yanında 10 bine yakın yeniçeri var. Yeniçerilere üç ayda bir ödeme yapılıyor. Yeniçerilerin başı 95 bin düka maaş alıyor. Şu anda beyin yeniçerilerinin sayısı bu kadar fazla değil ama bey hergün bu sayıyı tamamlayabilmek için uğraşıyor. Ayrıca 10 bin atlı adamı var. Onlara da üç ayda bir para ödeniyor ve yeniçeriler kadar para alıyorlar. Tüm bunların haricinde üç ayrı sarayın masrafları karşılanıyor. İlk saray, beyin kendi sarayıdır. Bu sarayda 200 kadar delikanlıya bakıyor. Onlara okuma, yazma eğitimi veriyor. Sonra da silah kullanımı konusunda eğitiliyorlar. Bu çocuklar 18 ya da 20 yaşına geldiklerinde saraydan ayrılmalarına izin veriliyor. Hayatlarını idame ettirecek giysiler, para ve bir de at veriliyor. Bu erkek çocukları, okuma yazma ve silah kullanımı eğitimi dışında hiçbir sebepten dolayı sarayda tutulmuyorlar. Sonra bir de kadınların bulunduğu saray var. Bu saray için de harcanan para çok fazla. Asıl saray ise Pera tarafında bulunuyor. Orada da eğitim için çok sayıda erkek çocuğu tutuluyor. Ayrıca farklı birçok iş için çok sayıda insan da var bu sarayda. Bey, onlara da bakıyor. Bunların arasında Mora'da yaşamış olan çok sayıda Hristiyan Rum var. Ama sultan, şimdi bu Hristiyanlar için ödediği parayı kesmiş, çünkü harcamaları haddinden fazla olmaya başlamış.

Sultanın hâlâ çok parasının olup olmadığını anlayamadım. Bazıları olduğunu, bazıları ise paraların azaldığını söylüyor. Sultan olarak [tahta] oturduğu[5] gün beylerin hazineden çok fazla para[6]

---

5 Burada tahta çıktığı gün anlamına gelmektedir.

6 Sultanın tahta çıkmasından hemen sonra yeniçerilere verdiği hediyelerden bahsedilmektedir. 1481'de [II.] Bâyezid tahta çıktığında herbir yeniçeriye 2 bin akçe vermiştir. 1512'de tahta [Yavuz Sultan] Selim çıktığında ise bu bedel 3 bin akçe olmuştur. [Sultan] Süleyman da 1520'de tahta çıktığında yine yeniçerilere 3 bin akçe vermiştir. Yeniçeriler ise 3

harcadığı söyleniyor. Çok sayıda adamı olduğunu daha önce de belirtmiştim Bütün ülke topraklarını timarlılar arasında bölüştürmüş. Bizim ülkemizdeki feodal sistem gibi. Bütün bu kişiler, savaş zamanı atlarıyla birlikte sultandan para almadan hizmet vermekle yükümlüler. Büyük beye saygıda kimse kusur etmiyor. Bu yüzden çok büyük ordular kurması işten bile değil. Sultanın emirlerine uymayan kimse yok. Hayatlarına mâl olacağını bilseler de, kimse sultanın söylediklerine karşı gelme cesaretini gösteremiyor. Ben İstanbul'dayken büyük bey, silahdar ağasının idam edilmesini emretti. Silahdarların hepsi atlı adamlar. Silahdarbaşı da oldukça saygın bir adam ve emrinde çok sayıda köle var. Sultan, silahdarbaşının evine bazı çavuşlarını gönderdi ve bunlar da şöyle dediler: "Sultanımız senin asılmana karar verdi". Ne kendisi ne de köleleri hiçbir şekilde direnç göstermedi. Hemen ölüme götürüldü. Evdekiler de hiçbir savunmaya geçmediler, sadece ağlayarak ölüme giderken silahdara eşlik ettiler. Bu, gerçekten çok önemli ve anlatmaya değer bir olay diye düşünüyorum.

Deniz işlerine gelince, ekselanslarının İstanbul ve Gelibolu'da toplam 100 büyük ve 92 küçük kadırgası [kalyata?] bulunuyor. Bunların büyük bölümünün kötü durumda olduğu söylentisi de var. Bir tersanesi de var. Sultanın yaptığı inşaat eklemeleri ile 114 gözlük bir yer hâline getirilmiş ve büyütme çalışmaları devam ediyor. İstanbul'da olduğum dönemde sultan tam iki kez tersaneyi şahsen ziyaret etti.

Bu tersanenin sadece bir kısmı duvar ile örülmüş, diğer tarafları ahşap. Bu yüzden içerisindeki çalışmaları kolaylıkla izleyebilmek mümkün. Gelibolu'da da bir tersanenin inşaasına başlandı. Burası şimdilik sekiz gözlü oldu. İnşaatta çalışmalar durmadan devam ediyor. Aradan çok zaman geçmeden beyin İstanbul ve

bin akçe yerine 5 bin akçe talep etmişlerdi. Devletin diğer görevlileri de padişahtan tahta çıktığında hediye olarak para talep ediyorlardı.

Gelibolu'da yaptırdığı tersanelerde bütün donanmanın kalabilmesi için yer olacak. Ekselansları her donanma çıkarmak istediğinde çok para harcamasına gerek kalmadan hemen hazırlatıyor, çünkü bütün ülke her on adam için dört ay boyunca o donanmada paralı olarak kalacak bir adam vermek zorunda. Gemilerin giydirilmesinde[7] halatları ve yelkenleri için kullanılan ipler ve kumaşlar, [bu] topraklarda yaşayan kulları tarafından hediye ediliyor. Yedikleri lezzetli erzaklar da öyle. Sultanın büyüklüğünü özetleyecek olursak; çok yüklü bir geliri var, istediği zaman istediği büyüklükte ordu hazırlatabiliyor ve herkes kendisine sonsuz itaat ediyor.

Bu yüce sultan, kusursuz bir Türk olarak görülüyor. Kanunlarına herkes sonuna kadar uyuyor. Hem Hristiyanlar'ın, hem de Museviler'in düşmanı. Museviler, onun zamanında artık Sultan Selim dönemindeki kadar iyi muamele görmüyor. Bütün Museviler, sultandan çok şikâyetçiler. Sultan, tahta çıktığında söylediklerinden çok farklı davranıyor. Evet, çok okuduğu, bilgi sahibi olmak için çabaladığı doğru, ama gerekli olduğunda katı kararlar almayı ihmal etmiyor. Anlattığım gibi, başkalarının idareyi ele almasına, onun yerine ülkeyi yönetmelerine kesinlikle izin vermiyor. Kendi fikirlerini uygulamak konusunda oldukça inatçı.

Çok sulhsever bir kişi olduğunu sanmıyorum, hatta çok savaşçı olduğunu düşünüyorum. Belgrad'a[8] yaptığı seferden sonra artık yapamayacağı hiçbir şey olmadığını düşünmeye başladı. Sadece ekselansları değil, Belgrad'ı ele geçirdiği için bütün büyük adamlar, Hristiyanlığın anahtarının onun elinde olduğunu düşünüyor.

---

7 Gemiler için gerekli olan her şey.

8 Belgrad, [Sultan] Süleyman'ın eline 29 Ağustos 1521'de, uzun bir kuşatma ve Macarlar tarafından cesur bir savunmadan sonra geçmiştir. Sultan bu şehirde 3 bin yeniçeriden oluşmuş bir garnizon bırakmıştır. O topraklarda yaşayan Bulgarlar'ı da İstanbul'a taşımıştır. Bu şehirde [İstanbul'da] halen bir mahalle ele geçirilen kalenin adını taşımaktadır.

Çünkü Belgrad'dan kolayca Hristiyanlar'ın içlerine girebileceğini düşünüyorlar. Ve herkes bunu açıkça söylüyor. Bey, Hristiyanlar'a saldırmaktan başka bir şey yapmayacak. Ben, hem Mustafa Paşa, hem de Rumeli Beylerbeyi ile konuştuğumda, her ikisi de siz ekselanslarının arkadaşı olduğundan, size bu bey ile hep barış içinde olmanızı tavsiye ediyorlar. Çünkü Sultan Selim kendi dininden[9] olanlara karşı savaş açtı. Bu beyin ise Hristiyanlar'a karşı silahlanmak niyetinde olduğu çok açık. Macarlar'a saldırmaya kararlılar, siz ekselanslarının Türk Beyi'nin öfkesine kurban gitmemek için dikkatli davranmanızı tavsiye ediyorlar. Beylerbeyi de bana şöyle söyledi: "Bakın size güzel bir nasihatta bulunacağım: İmparatorluğumuz sizin topraklarınızı çevrelemiş durumda, ama siz bizim topraklarımızdan oldukça uzaktasınız. Size ne kadar çok zarar verebileceğimizi bir düşünün. Ben bütün bu ülkeyi yönetiyorum. Size bunu açıkça söyleyebilirim". O değerli paşaların bana sorduklarından, sultanın Hristiyanlar'a düşman olduğunu anlamak mümkün. Bana Hristiyan prenslerin ne kadar gücü olduğunu sordular ve benden onlar hakkında bilgi almak istediler. Her birinin ayrı ayrı içinde bulunduğu durumu öğrenmek istediler. Papanın gücünü ve gelir kaynaklarını sordular. Ben, elbette cevapları biraz abartarak verdim ama uygun miktarda. Sonuçta anlattıklarımın inandırıcı olması gerekiyordu. Onlara papanın çok kolay bir şekilde çok para bulabileceğini söyledim. Sonra bana imparatorun [V. Karl/Şarlken] ordusunda kaç atlı, kaç piyade askerin olduğunu sordular. Cevap verirken söylediğim sayıları da biraz büyüttüm. İmparatorun sahip olduğu toprakları saydım ve son olarak Almanya İmparatoru seçilmekle Almanya'yı da topraklarına kattığını anlattım.

Ben anlattıkça, paşaların yüz ifadelerinden oldukça düşünceli olduklarını anladım. Bana Hristiyanlığa bağlılığıyla ünlü kralı da

[9] Yani İranlılar [Safevîler] ve Mısırlılar'a [Memlükler'e] karşı.

sordular. Bu soruya da abartarak cevaplar verdim. Sonra siz ekselanslarının imparator ve kral ile aranızın nasıl olduğunu sordular. Her iki majesteleriyle de barış içinde olduğunuzu söyledim. Bana şöyle dediler: "Siz imparatordan çok Fransa ile anlaşıyorsunuz". Ben de siz ekselanslarının Fransa majesteleri ile daha iyi anlaştığınızın doğru olduğunu söyledim. Ama diğer majesteleriyle de barış içinde olduğunuzu yineledim. Roma ile ilgili de birçok detay sordular. İstanbul'dan oraya kaç günde gidileceğini ve en uygun yolun hangisi olduğunu öğrenmek istediler. Bu sözlerinden Hristiyanlar'a saldırmaya kararlı olduklarını anladım. Bu saldırıda önceliği Macaristan'a verecekler, sonra diğer yerlere rahatlıkla ulaşabilecekler. Bununla ilgili olarak Mustafa Paşa şöyle dedi: "Beyinize söyleyin eğer Türk Beyi Macaristan'a saldırırsa, Macaristan Kralı'na yardım etmemesini tavsiye ediyoruz". İstanbul'da kaldığım süre içerisinde, Türk Beyi'nin saldırıyı bu yıl gerçekleştireceğinden emin olmamı sağlayan olaylar oldu. Daha önceleri Macarlar'a değer veriyorlardı. Şimdi ise onların gözünde hiçbir değerleri yok. Çünkü Türkler Belgrad'ı kuşatırken Macarlar, onlardan beklendiği şekilde orayı[10] savunmamışlar. Türkler güçlü bir direniş ile karşılaşmamışlar ve bu da Macarlar'ı gözlerinde değersiz kılmış. Bana neden Macarlar'ın Belgrad'ı gerektiği gibi savunmadıkları, Türkler'in gücünü neden hiçe saydıkları konusunda ne düşündüğümü sordular. Ben de buna Türkler'in hiç şaşırmaması gerektiğini, çünkü onları çok savunmasız yakaladıklarını, kralın kısa süre içinde Türk Sultanı'nın büyük gücüne karşı koyabilecek orduyu bulamamasının normal olduğunu düşündüğümü söyledim. Papanın Macarlar'a yardım edeceğine inanıp inanmadığımı sordular. İnandığımı söyledim. Papa ile imparatorun arasındaki münasebeti sordular, ben de akrabalık ilişkilerini açıkladım. İşte bütün bu sorulardan, saldırıya hazırlandıklarını

[10] Belgrad'ı savunanlar, Sırplar'ın din nefreti ve onları anlaşmaya zorlayan bazı idarecilerin ihaneti olmasa sonuna kadar dayanacaklardı.

düşündüm. Beyin bu yıl çok büyük bir donanma hazırlatacağı söylentisi ağızdan ağıza dolaşıyor, ama bunu hangi temele dayandırdıklarını bilemiyorum[11]. Orada bulunduğum son güne kadar, daha önceden siz ekselanslarına gönderdiğim haberlerde donanma ile ilgili yazdıklarım dışında başka bir hazırlık görmedim. Yani dört kadırga hazırlanmış, diğer ikisi de hazırlanıyordu. Ama aynı zamanda böyle bir güce sahip olan bir beyin çok kısa sürede büyük şeyler yapabileceği de doğru. Gelibolu'ya gittiğimde de gemilerin hazırlık içinde olup olmadığını anlamaya çalıştım Pek de bir şey yapılmadığını gördüm, ama Sakız Adası ve Midilli'den ustalar çağrıldığını duydum. Bundan eminim, çünkü Mustafa Paşa ile konuştuğumda kendisi bana dışarı göndermek için 10 kadırga hazırlattığını söyledi, tıpkı bir önceki yıl yaptığı gibi. Ayrıca donanmanın başına, bir öncekinden çok daha vasıflı bir kumandan atayacağını da söyledi.

Türk Sultanı ilk önceleri büyük miktarlarda para harcamaktan çekinmediği için çok ılımlı biri olarak görülüyormuş. Böyle görülmesinin sebeplerinden biri de, babasının Acemler'in[12] elinden aldığı birçok değerli şeyler karşılığında onların zararlarını tazmin etmek istemesi. Günümüzde o kadar da çok para harcamadığı görülüyor. Yapması gereken birçok harcamayı da ertelemeye başladığı söyleniyor.

Söylenenlere göre Türk Sultanı 29[13] yaşında. Çok çabuk sinirlenen biri ve elini öpmeye gittiğimde gördüğüm kadarıyla esmer ve solgun yüzlü. Gözleri çukur. Başının üzerinde bir sarık

---

11 Rodos seferinin hazırlıkları yapılıyordu.

12 Azzaminler: Acemler, İran tüccarları.

13 [Miladi takvime göre] 1494'de, Hicri takvime göre 900'de doğmuş. Türkler eski inançlarına göre, her yüzyıl doğarken doğan hükümdarın bütün yüzyılın hükümdarı olacağını söylerlermiş. Doğulular Süleyman'a "yüzyılın hükümdarı" demişler bu lakap da kendisine gerçekten çok yakışmış. 1521'de henüz daha 27 yaşındaydı.

var. Kendisini sadece oturur vaziyette gördüğümden, boyu hakkında söyleyebileceğim tek şey, orta boylu olduğunu sandığımdır. Sadece birkaç gün içinde, ikisi erkek, biri kız üç evladını kaybetmiş. Bunlardan ikisi, sultan Belgrad seferinden dönmeden önce vefat etmiş, üçüncüsü ise döndükten sonra. Bu yüzden bir erkek evlattan başka çocuğu kalmamıştı. Bu çocuk da bir yaşını biraz geçmiş[14]. Ben İstanbul'dan ayrılmadan kısa süre önce iki çocuğu daha doğdu. Eğer bey ölürse devleti şimdi büyük bir karmaşanın içine düşebilir. Fazlasıyla şehvet düşkünü olduğu söyleniyor; sık sık kadınların kaldığı saraya gidiyor. Çok düzensiz bir hayat sürdüğü, başka birçok şey yaptığı da söyleniyor. Birçok kez de bir gemiyle açılıyormuş. İslam dininin kutsal günü olan Cuma günleri de paşalarla birlikte camiye gidiyor.

Günümüzde, emrinde dört ayrı paşa hizmet veriyor. Sultan ile görüşmek isteyen herkes önce tüm konuları bu paşalarla görüşüyor. Sonra da paşalar herşeyi beye aktarıyor ve bey de dilediği şekilde kararlar alıyor. Birincisi Türk olan Piri Paşa[15]. Kendisi herkesin sorularını toplayan ve onlara cevaplar götüren kişi. Hükümet konusunda çok kurnaz ve pratik biri. Aslında birçok kişi kendisinin pek de sadık biri olmadığını, sık sık fikir değiştirdiğini düşünüyor. Onsuz devlet işlerinin iyi yürümeyeceğini düşünenler de var.

Kendisine ihtiyaç duyulduğu bazı günlerde hasta olduğu bahanesi ile toplantılara katılmadığı anlatılıyor. Bu şekilde

---

14 Daha sonra onun yerine geçen oğlu Selim. [Albéri, şehzadeleri karıştırmıştır. Zira Selim, 30 Mayıs 1524'te doğmuştur. Minio'nun raporunda bahsettiği yaşayan tek şehzade, Mustafa olmalıdır. Ancak bu durumda da Minio'nun verdiği bilgide bir hata ortaya çıkar. Çünkü 1515'te doğan Şehzade Mustafa bu tarihte, altı yaşındadır (ed.)].

15 Karamanlı Piri Mehmed Paşa: Yavuz Sultan Selim'in Mısır seferinin sonunda veziriazam ünvanını elde etmiştir. Bir ay boyunca hiçbir şey yapmamış, Belgrad'da sultanı beklemiş.

[davranmaktaki] amacı, ona aslında ne kadar ihtiyaç duyulduğunu herkesin idrak etmesini [sağlamak] istemesiymiş. Belgrad olayları sırasında paşalıktan azledilme tehlikesiyle karşı karşıya kalmış. Bu hususu daha önceki mektuplarımda siz ekselanslarına anlatmıştım. Türk Sultanı, İstanbul'dan döndükten sonra da bu söylenti ağızdan ağıza dolaşıyordu, ama halen bir şey yapılmadığına bakılırsa, paşalık görevinde kalacağı anlaşılıyor. 60 yaşının üzerinde olsa gerek, sarayda yaptığı işlerden dolayı kendisine iyi para ödendiği de her halinden belli. Hem onun gibi kişiler eğer paşa ünvanını alıyorlarsa, önemli şeyler yaptıkları da ortada. İkinci paşanın adı ise Mustafa[16]. Kendisi eskiden Slav bir köleymiş. Çok kibar ve ağırbaşlı, uzun boylu, güzel görünümlü ve saygın bir kişi; yaklaşık 40 yaşlarında. Büyük Türk Sultanı'nın eniştesi. Bostancı Paşa'nın karısı daha sonradan kendisiyle evlendirilmiş. Siz ekselanslarının devletine çok bağlı olduğunu sık sık dile getiriyor. Münasebetlerim sırasında bana oldukça yardımcı oldu. Üçüncü paşanın adı ise Ferhad Paşa[17]. Kendisi Şebenikli. 35-36 yaşlarında. Savaşçı bir adam gibi görünüyor. Suriye'den [Canbirdi] Gazali'yi kovan da o olmuş. Tabiatında cesur ve üstün görünmeyi seven biri. Dördüncüsü Kasım Paşa[18]. O da Türk ve yaşı oldukça ileri. Çok iyi bir insan olarak tanınıyor. Kesinlikle

---

16 İkinci Vezir Mustafa Paşa: Rodos kuşatması sırasında Osmanlı ordularının serdarı olmuş fakat Hayır Bey'in ölümünden sonra 1522 Ekim'inde Mısır'ın idaresi görevine gönderildiğinden Rodos'un teslim oluşunu görememiştir.

17 1484 yılında Şebenik'te doğan Ferhad Paşa, 27 Ocak 1521'de, Memlük Sultanı Kansu Gavri'ye ihanet ettikten sonra Suriye ve Mısır'ın idaresini elde etmek isteyen ve bu yüzden Süleyman'a karşı gelmek isteyen [Canbirdi] Gazali'yi bertaraf etmiştir.

18 [Sultan] Süleyman'ın defterdarı ve lalası olan Kasım Bey, halen Manisa'nın (Magnesia) idarecisiydi. Belgrad zaferinden dönüşten sonra, ilerleyen yaşı yüzünden görevden alınmasını talep etmiş ve yılık 200 bin akçe maaş ile emekli edilmiştir.

rüşvet kabul etmeyen biriymiş. Pek fazla cesurca davranmadığı, toplantılarda çok az konuştuğu söyleniyor. Türk Sultanı'nın onu paşalıktan alıp başka bir yere göndermek istediğini söylüyormuş sık sık. Rumeli Beylerbeyi de onun yerine paşa olarak seçilmek için can atıyor. Bundan çok ümitli.

Anladığım kadarıyla bu paşalara gelir sağlamaları için birçok farklı mekânlar, topraklar verilmiş. Buraların herbirinden yaklaşık 25 bin düka gelir sağlıyorlar. Ama aslında çok daha fazlasını elde ediyorlar, bu şekilde de evlerine ve kölelerine bakabiliyorlar. Rumeli Beylerbeyi, 30 yaşlarında, Mora'da doğmuş, şişman, neşeli bir adam. O da siz ekselanslarının ülkesine sempati duyduğunu belli ediyor. Şebenik'e saldıran Bosna Sancakbeyi'ni, size bir iyilik yapmak için görevden aldıran o olmuş. Kısa süre içinde paşa olacağı düşünülüyor. Sayın ekselansları, Türk Sultanı hakkında bilmeniz gerektiğini düşündüğüm bütün hususlar bunlardır.

Bu temsilciliğimle ve münasebetlerimle ilgili ekselanslarına aktarmak istediğim birkaç detay var. Bunları anlatırken de kısa tutmaya çalışacağım. Eğer İstanbul'a uygun bir zamanda, yani Türk Sultanı'nın orada olduğu bir zamanda gönderilmiş olsaydım, reddettikleri birçok isteğimizi elde edip dönebilirdim. Aslında Türk Beyi oraya varışımı sabırsızlıkla beklemiş. Bunun sebebinin de, Belgrad seferine çıkmadan önce, siz ekselansları ile barış anlaşmalarını imzalayarak daha huzurlu olmak istemesi olduğunu sanıyorum. Keşke bu şehre, yaptığı sefere başlamadan önce varabilmiş olsaydım. Geç kalmış olmama çok üzülmüş. Belgrad'ı ele geçirdiğini öğrenmiş olduğumdan ve olan bitenleri iyice anlamak için beklemiş olduğumdan İstanbul'a varmakta geç kaldığımı düşünmüşlerdi. Ben ise sebebin kesinlikle bu olmadığını, başka mazeretlerim olduğunu onlara söyledim. Bey, İstanbul'a döndüğünde Cuma günü camiye gitmek istemiş. Paşaların kendisini beklediği saray kapısında Piri Paşa'ya dönerek şöyle söylemiş: "Venedikli

elçi gelmiş, seninle görüşmüş. Bu kadar geç kalmış olması konusunda neler söyledi?"

Paşa kendisine bütün mazaretlerimi iletmiş; o da şöyle cevap vermiş: "İnşallah böyle olmuştur". Bu şekilde hiçbir söze pek fazla inanmadığını göstermiş oldu. İstanbul'a vardıktan sonra, her iki paşa, İstanbul valisi [İstanbul muhafızı/sadaret kaymakamı] ve Türk Beyi'nin kendisi tarafından bana sorulan ilk soru, neden bu kadar geciktiğim oldu; onlardan başka toplantılar yaptığım daha birçok Türk geç kalmış olmamdan duydukları üzüntüyü dile getirdiler. Hepsine teker teker geç kalmamın sebeplerini anlattım. Siz ekselanslarının da bildiği gibi bunlar çok geçerli sebepler. Tekrar anlatıp sizi sıkmak istemem. Onlara herşeyi anlattığımda özürlerimi kabul ediyorlardı. Geç kalmamın sebebinin Belgrad seferinin sonucunu beklemek, sonra yola çıkmak olmadığını anlattım. Ben şehre ayak bastığımda Belgrad'ın ele geçirilmesini kutluyorlardı. Ben o günden çok daha önce Boğaz'dan geçtiğimi, ama seyahatime devam edebilmek için gerekli izni almamın kolay olmadığını, Boğaz'daki kalelerde konaklamak ve beklemek zorunda olduğumu anlattım. Kaleler onlara ait olduğundan bundan şüphe duyamazlardı. Bu anlattıklarımdan sonra yine bir araya geldiğimizde artık beni geç kaldığım konusunda bir daha rahatsız etmediler.

Paşalara yaptığım ziyaretlerde, söylemenin uygun olacağını düşündüğüm tüm şikâyetlerimizi dile getirdim. Önce teker teker, sonra da Divân toplantısında hepsiyle bu hususta görüştüm. Özellikle de Bosna sancakbeyinin Şebenik'e [gerçekleştirdiği] ve ayrıca Zara'ya yapılan saldırılarda tutsak edilen birçok kişinin iade edilmesini talep ettim. Çünkü İstanbul'da iki gemi gördüm. Bunlardan biri Kara Mahmud tarafından Mikene'de (Micone) Kandiyeli birinin elinden alınmış ama sonra da sultanın donanması tarafından yakalanmış, Kara Mahmud da gemiyi bırakıp kaçmıştı. Diğeri de Dimyat'tan (Damiata) gelirken tutsak edilmiş, İstanbul'a getirilmişti. Bu gemilerin bana iade edilmesini talep ettim. Bunların

haricinde Trablus'ta ele geçirilen mosta [yük?] gemisinin ve 16 tutsağın da teslim edilmesini istedim.

Bu paşalar, taleplerimin yerine getirileceği konusunda ümitli olduklarını söylediler. Sanırım eğer istedikleri zamanda varabilseydim, Türk Sultanı'nın da düşündüğü şey tutsakları iade etmekti. Paşalar, ekselanslarının fikrini değiştirmemesini umduklarını söylediler. Aksi takdirde bana böyle söylemek için bir sebepleri olmadığını düşünüyorum. Paşalara yaptığım ilk ziyaretler sırasında, ben şikâyetlerimi, taleplerimi dile getirdikçe, onlar da şikâyetlerini söylüyorlardı, özellikle de Koron'daki dört gemi hakkında. "Elçi bey, rahat ol, istediklerini elde edeceksin," diyorlardı. Sonra toplantılara, siz ekselanslarının hükmü altında olan kişilerin ellerinden çok çektiklerini söyleyen birçok kişi katılmaya başladı. Ben de kendilerine söyleyebileceğim herşeyi söyledim. Gelenler arasında ekselanslarının ülkesinde elçilik yapmış olan kişi de vardı. Yeni Türk Sultanı'nın tahta çıkmasından duyduğu memnuniyeti dile getirdi. Kendisi Koron'da ele geçirilen tutsakları ve ganimetleri istedi. Bu kişiye de bildiğiniz cevapları verdim. Herkesin ve herşeyin kendisine teslim edildiğini, başka tutsak ve eşyaların ortaya çıkması durumunda yine iade edileceklerini söyledim. Onun haricinde başka birçok Türk erkeği ve kadını gelip, o gemilerde ölen akrabalarının hesabını soruyorlardı. Onların şikâyetlerine karşı uygun sözleri bulmak, onları sakinleştirmek oldukça zor oldu. Aynı şekilde değerli elçiyi İstanbul'a getiren kadırga tarafından ele geçirilen küçük gemidekilerin ve Şebenik'te asılanların da hesabını sordular. Ekselansları, bana inanın, en tahammül edemedikleri konu, Türk gemilerinin ele geçirildiklerinde içindeki insanların idam edilmesi, yani öldürülmesi. Birçok kez bütün paşalar bana bundan şikâyetçi oldular. Ziyaret ettiğim kişilerden de hep bu şikâyeti duydum. Bu hususta ne kadar üzüldüklerini ve rahatsız olduklarını, barış anlaşmasına konu ile ilgili bazı şartlar koymak istemelerinden siz de tahmin edebilirsiniz. Bu şikâyetleri birçok

kez dinledikten sonra bir gün saraya gittim ve paşalar tarafından kabul edildim. Bütün taleplerimi tekrar dile getirdim. Yani o gemilerin ve tutsakların iade edilmesini söyledim. Onlar beyin yanına girdiler ve beni beklettiler. Beyin yanından döndükten sonra yerlerine oturdular ve Tercüman Ali Bey'i yanlarına çağırdılar. Ona, şu sözleri bana tercüme etmesini emrettiler: "Paşalar, ekselanslarına taleplerinizi ulaştırmıştır. Kendisi bu talebi duyunca kaşlarını çatmış ve hiçbir şeyin ve hiç kimsenin iade edilmesini istememiştir". Bunu söylemek için beni huzurlarına çağırmışlardı. Konuşmaya Piri Paşa başladı ve sultanın düşüncelerini aktardı. Kullarının siz ekselanslarının elinden çok çektiklerini söyledi. Anlatacakları çok uzayınca, bana söz verilenlerden çok farklı şeyler olduğunu söyleyeceğini anladım. Beyin söylediklerini bana aktarması konusunda paşalar onu uyardılar. Sultanın barış anlaşmasını şu şartla imzalamaktan memnun olacağını söyledi: kendisinden önce tahta oturan diğer beylerle yapıldığı gibi, bu güne kadar iki tarafın da uğradığı zararlar konusunda bir daha konuşulmayacaktı. Ben bu cevaptan duyduğum üzüntüyü dile getirdim. Bunun siz ekselansları ile aralarındaki dostluk açısından çok iyi olmayacağını söyledim. Sultan, elçisini Venedik'e göndermiş, tahta çıkışını haber vermiş ve babasıyla da yapıldığı gibi Venedik ile dostluk içinde olduğunu bildirmişti hâlbuki. Siz ekselansları da bu dostluğu onaylamış ve ilişkilerin barış içinde devan etmesi arzunuzu bildirmiştiniz. Bu barışa güvendikleri için birçok tüccar da mallarını mosta gemisine yüklemişlerdi ve kimse bu malların telef olmasını istemezdi.

Bana şöyle cevap verdiler: "Eğer vaktinde gelseydin, her istediğini elde edebilirdin, ama beyimiz geç kalmış olmandan dolayı çok kızgın". Dostlar arasında biraz geç kalmış olmanın önemli olmaması gerektiğini söyledim. Bunun üzerine Piri Paşa şöyle dedi: "Elçi, söylediklerimizi düşün ve sonra da bizlere cevabını bildir". Bu konu hakkında neredeyse kavga çıkacak kadar

tartışma olduğundan, bundan sonra onlardan ayrıldım, ama aynı zamanda denemelerime devam ettim. Her zaman yapıldığı gibi, beye sunmak için güzel bir mektup hazırlattım. Bu yazımda, yukarıda söylediğim herşeyin tarafımıza iade edilmesini talep ettim. Yazıyı alıp teker teker paşaların yanına gittim, onlara da mektubu okuttum ve onlardan bu yazıyı majestelerine göstermelerini rica ettim. Mektubu çok beğendiklerini ve memnun olduklarını söylediler. Mustafa Paşa, istediğimi elde etmem için elinden geleni yapacağına söz verdi. Paşalar Divân gününe gitmemi ve istediklerimi orada herkesin ortasında mektubu da göstererek söylememi emrettiler. Ben de öyle yaptım. Ben onlardan ayrıldıktan sonra onlar da beyin yanına girdiler. Ama Tercüman Ali Bey'i kaldığım yere gönderip, beyin taleplerimi karşılamaya yanaşmadığı konusunu yinelemesini istediler. Barış yapmak istediğime çok sevindiğini, ama barış anlaşmasını geçmişteki olayları açmadan yapabileceğini iletti. Benim barış imzalamayı istememem durumunda da beni özgür bırakacağını bildirdi ve benden hemen bir cevap vermemi istedi. Ben de siz ekselansları beni bu büyük Türk Sultanı ile barış imzalamam için buraya gönderdiğinizden barışı imzalayacağımı, ama adaletsizce elimizden alınan mallar ve tutsakların iadesini talep etmekten vazgeçemeyeceğimi tekrar paşalarla konuşmak istediğimi söyledim. Piri Paşa ve Mustafa Paşa ellerinden geleni yaptıklarına, ama sultanın fikrini değiştirmesini sağlayamadıklarına dair oğullarının üzerine yemin ettiler.

Sultanlarının bu konuda neden bu kadar ısrarcı olduğunu, kimlerin onu bu düşünceye sevkettiklerini de bilmediklerini eklediler. Ben özellikle de Trablus'ta tutsak edilenler için çok üzüldüğümü, onların çok adaletsizce cezalandırıldıklarını söyledim. Piri Paşa konu ile ilgili şöyle söyledi: "Sana başım üzerine yemin ederim ki, sultanımla onlar hakkında konuşacağım ve serbest bırakılmaları için herşeyi yapacağım. Sultana serbest bırakılmaları gerektiğini anlatacağım ama bunu sen yola çıktıktan sonra

yapacağım. Sultana, "elçi ülkesine döndü, hazretleri hapishanedeki Trablus tutsakları hakkında ne düşünüyorlar acaba" diye soracağım. Konuşmama böyle başlayacağım ve serbest bırakılacaklarını umuyorum" dedi. Ben de denenmemiş bir yol bırakmamak için, ülkeme dönmeden önce sultanın elini öpmeye gittiğimde, fırsatı değerlendirdim ve kendisinden gemileri ve tutsakları iade etmesini tekrar talep ettim. Sultan, bu konunun daha önceden bir karara bağlanmış olduğunu söyledi. Paşaların bu konu ile ilgili her yolu denemeleri için, Piri Paşa'ya ve Ferhad Paşa'ya On İkiler Konseyi tarafından kararlaştırılan miktar olan 1.000 dükalık mal sözü verdim. Böylece siz ekselanslarının isteklerini yerine getirmek için denenmemiş yol kalmadığını düşünüyorum. Ama sultan oldukça inatçı biri ve kararlarını pek değiştireceğe benzemiyor. Ekselansları, paşaların kendisini yönetmesine izin verdiğini asla düşünmesin. Onlar bile sultanın önünde titriyorlar. Onu kızgın gördüklerinde huzurundan hemen uzaklaşmaya çalışıyorlar. Huzuruna çıkma sebeplerini de hemen erteliyorlar. Mustafa Paşa'yı, tam iki kez sultanın iznini almadan Trablus'ta tutsak alınmış gemicileri serbest bırakmaya çalıştığı için takdir ettim. Ama olmadı. Çünkü Piri Paşa durumu önce sultana bildirmek istedi ve sultanın serbest bırakacağını umuyordu.

Başka niyetleri olduğunu düşünmüyorum. İstanbul'a vardığımda, kötü durumdaki bir ağribarın (grippo) sahibi olan Kandiyeli (Candialı) biri hapisteydi. Adı Messer Bartolomeo Zen'di. Gemisi elinden alınmış ve satılmış, bütün mallarına el konulmuştu. Bütün bunlar Setinesli[19] birinin isteği üzerine yapılmıştı. Sonra da kendisine işkence edilmiş ve zorla, elinden alınan hiçbir şey üzerinde hak talep etmeyeceğini belirten bir mektup imzalatılmış. Paşalar İstanbul'a döndüklerinde, hapisten çıkaralmasını sağladım ve onu içeri attıran Atinalı'nın tutuklanacağı sözünü aldım. Umarım böyle olur. Bütün diğer tutsakların da serbest bırakılmasını

[19] Atina

umuyordum, ama elimden gelen herşeyi yapmış olmama rağmen size bildirdiğim şeyler dışında bir şey yapamadım.

Sonra sıra anlaşma şartlarının yazılmasına geldi. Türkler, siz ekselanslarına daha önceki mektuplarımda bildirmiş olduğum o iki şartın her ne pahasına olursa olsun anlaşmada yer almasını istiyorlardı. Bu şartlar, siz ekselanslarına ait gemiler, olur da sultanın gemilerinden biriyle karşılaşırsa, hemen sinecek[20] ve gemiye saygı gösterecek, eğer bu gemi Türk gemisine bir zarar verirse, ele geçirildiği malları ve tutsakları iade edecek; sultanın gemileri de siz ekselanslarının donanmasındaki gemilere aynı şekilde davranacaklar. Diğer bir anlaşma şartı da şöyle olmalıymış: Siz ekselanslarının kadırgalarından biri olur da bir Türk gemisini ele geçirirse, çatışma sırasında hayatını kaybedenler dışında başka kimseye dokunulmayacak ve hemen sultana teslim edilecekler. Sultan, onları korsan olarak değerlendireceğine ve herkese ibret verecek şekilde cezalandıracağına söz veriyordu. Daha önceki mektuplarımda da yazdığım gibi, birinci şart bence gerekli bir şart, kabul edilmeli, yoksa daha büyük bir tehlike teşkil edebilir. İkinci şartın ise kolaylıkla uygulanabilecek bir şart olduğunu düşündüm. Bu yüzden, bu iki şartın eklenmesi sebebiyle anlaşmayı imzalamayı ertelemenin bir anlamı olmayacağını düşündüm. Ertelemem durumunda anlaşma şartlarının değiştirilmesinden endişelendim. Çünkü daha önceki konuşmalarından Kıbrıs'tan alınan geliri[21] artırmak niyetinde olduklarını anlamıştım. Aynı şekilde siz ekselanslarının, Sultan [Fatih Sultan] Mehmed ile yaptıkları barış anlaşması sonucunda yıllık olarak ödemeniz kararlaştırılan vergi tutarını da artırmak istediklerini duydum. Paşalar bana bu şartları kabul etmem durumunda talep ettiğim herşeyin yerine getirilebileceğini de söylemişlerdi. Ben kendilerine bunun kesinlikle söz konusu olamayacağını belirttim. Kendilerine bu taleplerini

[20] Bayrak indirmek anlamında.

[21] Alınan vergi anlamında kullanılmıştır.

kabul etmemin mümkün olmayacağını, hem de bu durumu siz ekselanslarına bildirecek cesaretimin olmadığını söyledim. Biraz daha dil dökerek, bu niyetlerinden vaz geçmelerini sağladım. Bu arada İtalya ve Hristiyan dünyası hakkında merak ettikleri çok fazla konu olduğunu da anladım. Sık sık beni yanlarına çağırtıp, İtalya hakkında yeni haberler olup olmadığını soruyorlardı; ben de bildiğim her konuda kendilerine bilgi veriyordum. Hristiyan hükümdarların barış içinde münasebetlerine devam ettiklerini söyledim. Bir taraftan da barış imzalanmadan bir sorun çıkmamasını, kötü bir haber gelmemesini diliyordum. Bana bu soruyu ağzımı aramak için sormuş olduklarından, olan kötü bir şeyi bildiklerini, ama benim bilip bilmediğimi öğrenmek istediklerinden korktum. Kıbrıs ile ilgili anlaşma şartı, yani Kıbrıs'tan İstanbul'a vergi gönderilmesi yeni bir konu değildi zaten.

Değerli elçiler Bartolomeo Contarini ve Alvise Mocenigo[22], vefat eden [Yavuz] Sultan Selim ile yaptıkları anlaşmaya bu şartın konulmasını kabul etmişlerdi ve bu yüzden bu hususta vazgeçmek mümkün değildi. Ben anlaşmaya bazı şartlar eklenmesini sağladım. Bu şartlar da şunlar: Siz ekselanslarının gemileri yola çıktıklarında, İstanbul haricinde bir de Gelibolu'da denetimden geçiyorlardı, bu hem seyirleri için hiç iyi olmuyor, hem de çok büyük masraf çıkarıyordu. Gelibolu'da bundan böyle, daha önceden de olduğu gibi denetleme yapılması zorunluluğunun kaldırılmasını sağladım. Bu, bu sulardan geçen gemiler için çok rahatlatıcı bir durum oldu.

Anlaşmaya ekletmeyi başardığım başka bir şart da şu: Siz ekselanslarının gönderdiği elçi, her ne kadar başkaları ile arasında itilaflar çıksa da, bir daha kadının huzuruna çıkarılmayacak, Divân günü şikâyetlerini dile getirecekti. Çünkü kadının huzuruna

[22] Alberi'nin eserinin 3. cildinde bu elçilere ait raporların özetleri de vardır.

çıkarılmak gerçekten çok utanç verici bir durum. Sultanın şehir dışında olması durumunda ise yerine bıraktığı vekil tarafından kabul edilecekti. Başka bir şart da şuydu: Bir Venedik tüccarının bir sebepten dolayı yargılanması durumunda, tercümanı olmadan kadının huzuruna çıkarılamayacak ve hakkında bir ceza kararı verilemeyecekti. Bir de kölelerle ilgili bir şart eklettim: Kölelerin iade edilmesi konusu. Maalesef bu konuda siz ekselanslarının istediği gibi, Hristiyanlar'ın bu köleleri para karşılığında serbest bırakmaları hakkına sahip olmaları konusunu anlaşma şartlarına ekletemedim. Yaptığım anlaşma şöyle oldu: Bizim kölelerimizden biri Türkler'in eline düştüğünde, her kim olursa olsun, kölenin kimden satın alındığı konusu araştırılacak, bu şekilde korsanın kim olduğu ortaya çıkarılacaktı. Eğer kim tarafından satın alındığı ortaya çıkmazsa Divân'a çıkarılacak. Divân'da Venedik Cumhuriyeti kullarından olduğunun ispatlanması durumunda Venedik elçisine teslim edilecekti. Müslümanlığı kabul etmiş olması durumunda ise serbest bırakılacaktı. Daha önceki barış anlaşmalarında Venedikli tüccarların İstanbul, Trabzon ve Kefe'de ticaret yapmalarına izin verilmişti ama Suriye ve Mısır topraklarından bahsedilmiyordu. Ben de ticaret serbestliği olan yerler arasına İskenderiye, Kahire ve bütün Suriye limanlarını da eklettim. Bunun oralarda iş yapan, mal taşıyan tüccarları için çok faydalı olacağını düşündüm. Bu sultan tarafından kısa süre önce fethedilen topraklar konusunda böylece bir anlaşmazlık çıkmamasını sağlamış oldum. Bu anlaşmanın bütün şartları kâtip[23] tarafından siz ekselanslarına sunulacaktır. İki kopya daha hazırlattım, bir kopyayı İstanbul'da kalan değerli elçiye bıraktım, bu şekilde gerek olduğunda kendisi bu şartlara başvurabilecektir. Bir diğer kopyayı da, siz ekselanslarının İskenderiye'de bulunan konsolosuna

[23] Bu anlaşma şartları Sanuto'nun Diarii isimli eserinde detaylı bir şekilde yer almaktadır. Muharrem ayının 1. günü, 928 Hicri tarihli (11 Aralık 1521) Türkçe bir kopyası da Viyana Kraliyet Arşivi'nde yer almaktadır.

iletilmesi için yanıma aldım. Çünkü orada da bu anlaşmaya ihtiyaç duyabileceğini düşündüm.

Yanımda ayrıca bu sultanın, Sultan Selim zamanında yapılmış Suriye ile ilgili anlaşmayı tasdik ettiğine dair bir de yazı bulunuyor. Bu yazıyı da size göndereceğim. Kölelerle ilgili olan barış anlaşması şartlarına, bir şekilde özgürlüğünü kazanmış kölelerin bir masraf yapmadan, önüne bir engel çıkarılmadan ülkeden ayrılabilmelerinin sağlanması hususunun da eklenmesini istedim ama maalesef anlaşmaya bunun yazılmasına yanaşmadılar. Fakat bunun böyle yapılması için ellerinden geleni yapacaklarına dair söz verdiler. Bu konuyu da İstanbul'da bulunan değerli elçinin ellerine bıraktım. Gelibolu'da bir daha denetleme yapılmayacağı konusundaki sultanın onayladığı belgenin bir kopyasını da Gelibolu'da bulunan yardımcı konsolosumuza gönderdim. Ben oradan geçerken belgeyi Gelibolu'dakilere gösterdim. Böyle bir şartın konulmuş olmasına oldukça şaşırdılar ama sultanın tasdik ettiği emri de görünce sakinleştiler.

Anabolu'nun (Napoli di Romania) sınırlarındaki karmaşa, Piri Paşa'nın girişimiyle çözümlendi. Kendisi bu topraklardan gelir topluyordu. Bu sorunun çözümlenmesi üzerine kendisine hediye olarak 400 altın düka verileceğini söyledim. Bu konuyu da daha önceki mektubumda siz ekselanslarına bildirmiştim. Ali Paşa tarafından burada eskiden belirlenen sınırlarda Anabolulular'ın toprakları olması durumunda rahatsız edilmeyecekleri konusunda Piri Paşa ile anlaşma yaptım. Değerli elçimize de bu durumu bildirdim, böylece bir anlaşmazlık çıkması durumunda bu anlaşmanın şartlarına göre hareket edebilecek. Bu parayı İstanbul'da büyük zorluklarla buldum. Tüccarların herbirinden 50'şer düka aldım. Önce tüccarlar bana bu bedeli vermek istemediler ve Kandiye'ye vardığımda parayı iade edeceğim konusunda teminat almak istediler. Ben de Anabolu elçilerinden bu parayı bana buraya, Kandiye'ye göndermelerini istedim, ama bugüne kadar

elime ulaşmadı. Birkaç gün daha bekleyeceğim ve sonra bu parayı alması için birini göndereceğim. Onların isteyerek bu parayı tüccarlara ödediğini sanmıyorum. Bu elçilerin bana parayı bilerek göndermediklerini sanmıyorum, çünkü paranın bulunması için en çok çabalayan onlar oldu.

Türk sultan, bana altın işlemeli iki elbise hediye etti; bu giysileri kâtip siz ekselanslarına ulaştıracaktır. Bana ayrıca hediye olarak 5 bin de akçe verdiler, bu paraları da siz ekselanslarının hesabına yatırdım. Çünkü Türk Sultanı'nın tahta çıkışını Venedik'e haber vermeye giden elçinin, Koron'daki dört kadırga ile ilgili olarak size verdiği sözlerden dolayı ödülü hakettiğini düşünmüyorum. Çünkü söz verdiğinin tersine davrandı. Değerli elçiye bu konuda taviz vermemesi gerektiğini söyledim. Hatta elçinin kendisi de bana, durum sakinleştirilmediği, sadece benim İstanbul'a gidişime kadar ertelendiği için parayı haketmediğini söyledi. Kendisi benim İstanbul'a gidişimden sonra bile konu ile ilgili olarak zorla harekete geçmiş olduğundan parayı hakettiğini düşünmüyorum.

İstanbul'a gitmek için bindiğim kadırgada çok rahatsız olduğum anlar yaşadım. Kadırga orada kaldığı sürece birçok sorun çıkardı. Siz ekselanslarına, orada uzun süre bir geminin bırakılmamasını düşündüğümü söylemek isterim. 350 düka ücret ödemem gerekti, ayrıca yaklaşık 280 düka da erzak parası harcadım: Bu erzağın kantarı 350 düka tutuyordu. Ekselansları bu harcamaların bütün detaylarını görecekler, hepsini not ettim. Söylediğim gibi kadırganın da orada kalması çok büyük masraf teşkil etti. Kadırganın kaptanı siz ekselanslarının da bildiği gibi Simon Lion idi. Kendisi kadırgayı düzenli bir şekilde tutabilmek için büyük çaba harcadı. Kadırga bu süre içerisinde hep donanımlı oldu. Kaptan Lion, kadırganın güvenliğini sağlamak için çok çalıştı. İstanbul'a yaptığım seyahatte de çok çalışkan ve akıllı bir kişi olduğunu ispat etti. Çok becerikli ve başarılı olduğundan, önümüze çıkan

bütün engellerle, sürekli küçük Türk gemilerinin rahatsızlık vermeleriyle başa çıktı. Dikkatli ve cesur bir kişi. Hep siz ekselanslarının şerefi için çabalamaya hazır. Tarafınıza onun övgüsünün yapılmasını uygun gördüm.

Değerli paşalar birçok kez, defterdarın elinden mücevherlerini alan o kötü huylu Simplicio Rizzo hakkında şikâyetlerini dile getirdiler. Paşalar, değerli elçi aracılığı ile konuyu birçok kez babasının yerine siz ekselanslarının elinde tuttuğu Simplicio'nun oğlunun kendilerine gönderilmesini ilettiklerini ama şu ana kadar hiçbir şey yapılmadığını söylediler. Bu şekilde defterdar, Simplicio'nun babasının, oğlunun defterdarın elinde olduğunu öğrendiğinde mücevherlerini geri getireceğini düşünüyor. Bu konuyu da siz ekselanslarına iletmek istedim, nasıl uygun görürlerse ekselansları öyle davranırlar.

Siz ekselansları için canla başla çalışanların ödüllendirilmesi gerektiğini düşünüyorum. Bu kişilerden biri de çok sadık bir kulunuz olan Kâtip Costantin Cavazza. Kendisi her konuda elinden gelen herşeyi yapmaktan hiç çekinmemiştir. Çok mütevazi ve güzel konuşan bir kişi. Ben kendisini çok takdir ettim. Kendisini her önemli konuda görevlendirmek konusunda hiç tereddüt etmeyiniz. Siz ekselanslarının da bunu bildiğinden eminim ama vicdanımın sesini dinlediğimde, benim de yinelememin iyi olacağını uygun gördüm.

Girit (Cretae), Şubat ayının son günü 1522.
Girit Dükü Marco Minio

TOMMASO CONTARINI
(1522)

Tommaso Contarini'nin Raporunun Özeti[24]

(İstanbul'a balyos olarak giden Tommaso Contarini'nin Pregadi'de, 24 Ekim 1522'de okunan raporunun özeti)[25].

Türk Beyi'nin kapısı şu şekilde düzenlenmiştir:

Herşeyden önce beyin dört odacı oğlanı vardır. Bunlardan herbirinin maaşı [günlük] 25 akçedir. Toplamda da 100 akçe eder.

Bunların başında odabaşı vardır. Onun ücreti de şu kadardır: 40.

Bunlardan başka altı genç adam sultanın gerekli eşyalarını taşırlar: Yani iskemlesini, okunu, borularını, elbiselerini, suyunu taşırlar. Bunların yanı sıra bir de kilerci vardı. Aldıkları ücret ise 120 akçedir.

Bir hoca vardır. Ücreti 80 akçedir.

Bir kapıağası, yani kapıcıbaşı hadım var. Onun ücreti 80.

Bir hazinedarbaşı hadım vardır. Onun ücreti 80.

---

[24] Maria Pia Pedani-Fabris, "*Relazioni di Ambasciatori Veneti al Senato, tratte dalle migliori edizioni disponibili e ordinate cronologicamente, cilt 14, Costantinopoli: relazioni inedite: 1512-1789, a cura di, Padova 1996*, s. 33-39.

[25] Marciana Milli Kütüphanesi, Venedik, Kodeks İt. Cl. VI, 277 (5806), Cc. 193-194 V.

Bir kilercibaşı hadım vardır. Onun ücreti de 80 akçe.

25 kapı muhafızı ve 3 hadım kapıcı vardır. Onların ücretleri 10 ila 20 arasında değişir. Toplam 375'tir.

300 kadar eğitilmeyi bekleyen oğlan vardır. Bunlar 8 akçe ila 15 akçe arasında alırlar. Toplam 3500 akçe eder.

Sultanın bakımı ile ilgilenen 30 kadar hadım vardır. Bunlar 12 akçe alırlar. Toplam 360 ediyor.

Görevli lalalar vardır. Toplam 300 akçe alırlar.

2 müezzin (mesin) yani din görevlisi var. 30 akçe alırlar. Toplam 60 akçe ediyor.

10, 15, 20 doktor görevli. 20 ile 40 akçe arası alıyorlar. Toplam 450 akçe.

Onların başı da 500 akçe alıyor.

50 baltacı var. Onlar ahşap taşıyıp, benzer işler yapıyorlar. Her biri 3 ila 5 arası alırlar. Toplam 200 akçe.

300 bostancı var. 3-4 akçe arası alıyorlar. Başları 80 akçe alıyor. Kethüda (kâhya) da 20 akçe. Toplam 1.200 akçe.

60 aşçı ve 300 kadar yamağının aldığı ücret, 3 ila 8 akçe arası.

Başlarındaki iki aşçıbaşının ücreti ise 30 akçeydi. Toplam 400.

1 kilercibaşının aldığı ücret 30 gümüş akçe.

25 kilercinin aldıkları ücret ise, 6-8-10 düka arası değişiyordu. Toplamda 200 akçe yapıyor.

2 helvacıbaşı vardı. Onun aldığı ücret de 30 akçe.

10 helvacının ücreti ise, 6 ila 8 akçe arası alırlar. Toplamda 70.

1 matbah emini (mutfakçıbaşı) var. Onun yanında bir yardımcısı ve bir de alışveriş yapan kişi. Bunların ücreti hep birlikte 150.

1 şarapcıbaşı var. Onun ücreti 100 akçe.

1 çaşnigirbaşı var. Onun ücreti 100 akçe.

80 yardımcısının ücreti, 30 ila 50 arası alırlar. Toplamda 3.500 akçe.

10 saka var. Bunlar 8 ila 10 akçe arası alıyorlar. Sakabaşının ücreti 25. Toplamda 120 akçe oluyor.

3 kapıcıbaşı var. Onlar 100 akçe alıyorlar. Toplam 300.

200 kapıcı var, 7-8 ya da 9 akçe alıyorlar. Her 10 kişinin başındaki onbaşının ücreti ise 15 akçe.

Bunların arasında 30 meşaleci var. Onların ücreti 15 akçe. Toplamda 2 bin akçe ediyor.

206 solak var. Onların ücreti 8 akçe. Başları 30 akçe alıyor. Kethüdaları 15. Toplamda 1.800 akçe ediyor.

2 ahırcıbaşı [mirahur] var. Biri 100, diğeri 80 akçe alıyor. Kethüdalarından biri 30, diğeri 20 akçe alıyor. Toplamda 230 akçe.

Atlar, develer, katırlar ve onların ihtiyaçları ile ilgilenen 4.000 kişi var. Herbirinin ücreti 10 akçe. Toplamda 40 bin akçe.

Sultanın yiyecekleri ve onun mutfağında yiyenlerin harcamaları 10 bin akçe.

Atların ve diğer hayvanları yemi için harcanan ise 30 bin akçe.

200 kişi tavus kuşları ile ilgileniyordu. Ücretleri 6 ila 9 akçe arasında değişiyordu. Başlarındaki kişi 40 akçe alıyor, kethüda ise 25 akçe.

Şahin, atmaca ve çakır doğanlarla ilgilenen, onlara bakan kişilerin sayısı 500 kişi, 80 düka alıyorlar. Toplam 4 bin akçe ediyor.

Genel Toplam (akçe): 101.840.

Dört paşadan birincisi 24 bin düka alıyor. Diğerlerinin her biri 16 bin düka alıyor. Günde toplam 10 bin akçe ediyor.

Biri Rumeli, diğeri Anadolu kazaskeri, herbiri 300 akçe alıyor. Toplam 600 akçe ediyor.

Bunların da altında 3 kişi var. 4 bin danişmend ? (talismani) aldıkları ücretler farklı. Maaşlarını vakıflardan alıyorlar.

Diğer birçoğu da maaşlarını Osmanlı Kapısı'ndan alıyorlar. Bunlardan kimi 20, kimi 30, kimi 50 akçe alıyorlar. Bir de bunların giderleri var. Hepsi toplam 25 bin akçe.

4 defterdar var. Bunların her biri 600 akçe alıyor. Toplamda 2.400 akçe ediyor.

1 nişancıbaşı var. Nişancıbaşı 100 ferman imzalıyor. 600 akçe alıyor.

25 kapı kâtibi var. 20 ila 60 akçe arası alıyor. Başlarındaki kişi 300 akçe alıyor. Toplamda 1.300 akçe ediyor.

100 hazine kâtibi var. Bunların her biri 20 akçe alıyor. Bunların arasında para tartanlar, toplayanlar ve sayanlar var. Toplam 2 bin akçe ediyor.

40 hazinedar var. 10-30 akçe arası alıyorlar. Başları 40 akçe alıyor. Toplamda 800 akçe ediyor.

300 hayyatîn ? (terezi saytari) var. Başlarında da iki kişi var. Hepsi 10'ar akçe alıyor. Toplam 3 bin akçe ediyor.

1 kapıcı kâhyası var. 40 akçe alıyor.

1 çavuşbaşı var. 60 akçe alıyor.

200 çavuş var. Her 20-40 akçe arası alıyorlar. Toplamda 6 bin akçe ediyor.

2.500 sipahi oğlanı var. Her biri 30 akçe alıyor. Başındaki kişi ise 100 akçe. Toplamda 75.100 akçe ediyor.

2.500 silahdar var. Başındaki kişi 100 akçe alıyor. Toplamda 75.100 akçe ediyor.

2 bin devşirme ve ulufeci var. Her biri 20 akçe alıyor. Başlarında da iki kişi var. Bunlar dört bölük halinde bölünüyorlar. Toplam aldıkları ücret 40 bin akçe.

1 sancak emir-i alemi var. 150 akçe alıyor.

Onun altında 200 kişi var. Bunların arasında borucular ve diğer çalgıcılar da var. Her 10-25 akçe arası alıyorlar. Toplamda 3.600 akçe ediyor.

1 yeniçeri ağası var. 500 akçe alıyor.

10 bin yeniçeri var. Bunlar 8 akçe alıyor. Bunların arasında 200 yeniçeri çavuşu var. Her bir 30 kişi için 25 akçe veriliyor. Toplam 70 bin akçe.

1 cebecibaşı var. Onun ücreti 60 akçe.

1.000 cebeci var. Her biri 5-8 akçe arası alıyorlar. Toplam 6.500 akçe

1.000 topçu var. Her biri 15 akçe alıyor. Toplam 15 bin akçe ediyor.

500 kişi farklı görevlerde çalışıyor. Bunların her biri 15 akçe alıyor. Toplam 7.500 akçe ediyor.

Kadınların sarayı için günde 20 bin akçe harcanıyor.

Eğitilen oğlanların bulunduğu iki saray var. Biri Pera'da, diğeri Edirne'de. Bu saraylarda günde 6 bin akçe harcanıyor.

3 bin azeb var. Bunların her biri 8 akçe alıyorlar. Toplamda 24 bin akçe ediyor.

3 bin acemioğlanı var. Her biri 2 akçe alıyor. Toplamda 6 bin akçe ediyor.

Ordu için yapılan gerekli harcamalar:

Elbiseler için kumaş, silahlar, atlar, toplar, cephane ve bütün bunların imal edildikleri yerler.

Rumeli Beylerbeyi'nin, 25 bin dükalık timarı [hassı] var. Altındaki 40 sancak, 5 bin ila 16 bin düka arası alıyor. 150 subaşı ise 1.000 ila 3.000 düka arası alıyorlar. Sayıları 15 bin olan [timarlı] sipahiler ise 1.500 ila 20.000 akçe arası alıyorlar. Aldıkları her bir 5 bin akçe için, yanlarında silahlı bir kişiyi getirmek zorundalar.

Anadolu Beylerbeyi 10 bin ila 20 bin düka arası alıyor. Altında 30 sancak var. Bunlar 3 bin ila 10 bin düka arası alıyorlar. 100 subaşısı ve 8 bin sipahisi var.

Karaman Beylerbeyi 15 bin düka alıyor. Altında 10 sancak var. Subaşı, sipahiler, sancak ve adamları ile birlikte sayıları 15 bin.

Amasya Beylerbeyi 15 bin düka alıyor. Altında 7 sancak var. Toplam 10 bin kişiler.

Diyarbekir, Mezopotamya Beylerbeyi var. O, 30 bin düka ücret alıyor. 20 sancağı var. Toplamda 15 bin adamı var.

Sonra 10 bin adamı olan Anadolu Beylerbeyi var.

Suriye ve Mısır var.

Akıncılar, sultan ihtiyaç duyduğunda ücret almadan savaşa katılan atlılar. Onlar, birçok vergiden muaf tutuluyorlar. Sayıları, Anadolu'da 30 bin. Az sayıda yaya da var. Bunlar da savaşa katılmak zorundalar. Rumeli'den geliyorlar. Sayılarının 10 bin olduğu düşünülüyor. Anadolu'dakilerin sayısı ise 30 bin, ancak hepsi birlikte gitmek zorunda değiller. Bir kısmı savaşa gidiyor, sonra onların yerine başkaları geliyor, diğerleri dönüyor.

Asesler, yani şehir ve kale bekçileri vardı. Bunlar, gittikleri şehirdekilerden maaşlarını alıyorlardı. İhtiyaç olan topraklara çeşitli görevliler gönderiliyorlar.

Sultan'ın gelirleri[26]

Haraç geliri (carazzo) 1.5 milyon düka.

Gümrük vergileri ? (bestiame) 1 milyon düka.

Madenler 900 bin düka.

Ticaret (comerchi) 700 bin düka.

Tuzlalar 500 bin düka.

Miraslardan ? (legno) 100 bin düka.

Darphane ? (beitumazi) 100 bin düka.

Boşalan makam harçları ? (passi) 500 bin.

Balıkçılar 500 bin.

Devlet memur ve erkânının hediyeleri ? (cecha) 300 bin

Boğdan'dan alınan vergi 60 bin düka.

Eflak'tan (Ulacco) alınan vergi 12 bin düka.

Dubrovnik'ten (Ragusa) alınan vergi 12 bin düka.

Sakız'dan (Syo) alınan vergi 10 bin.

Kıbrıs'tan alınan vergi 8 bin.

Zenta'dan alınan vergi 500 düka.

---

[26] Gelirler kelime manasından gelir kalemleri çıkarılamamaktadır. Rakamlar ve gelir kalemlerinin tamamından hareketle diğer balyos raporları ve Zinkeisen'in Osmanlı Tarihi'nin 3. cildiyle karşılaştırılarak yukarıdaki neticeye ulaşılmıştır. Ancak bazıları hâlâ şüphelidir (ed.).

PIETRO ZEN
(1524)

Osmanlı Devleti'ne Gönderilen Sözcü ve Elçi Yardımcısı Pietro Zen'in Raporu[27]

(Pregadi Konseyi'nde 4 Kasım 1524 Tarihinde Okunmuştur)[28].

GİRİŞ

Üç yıllık elçilik görevini tamamlamak üzere olan Tommaso Contarini'nin yerine yeni bir elçinin seçilmesi gerektiğinden, Büyük Konsey toplanmış ve bu onurlu göreve Andrea Priuli getirilmiştir (3 Ekim 1521); kendisi 31 Mart 1522'de Venedik'ten ayrılmış, 29 Mayıs'tan önce İstanbul'a varmıştır. Contarini ise ülkesine 22 Ekim'de dönmüş ve 24 Ekim'de raporu Pregadi Konseyi'nde okunmuştur. Sanuto, "*Diarii*" adlı eserinde (Cilt XXXIII, s. 439) şöyle der: "Anlatılanlar çok kısa sürdü. Sultanın sahip olduğu büyük gücü anlattı; 90 milyon düka geliri olduğunu söyledi, aynı zamanda barış döneminde 70 milyon da gideri varmış. 15 gün içerisinde donanma için çalıştıracak 20 bin gemici bulmuş". Bu raporun maalesef bir özeti bile günümüze ulaşmamıştır. Muhtemelen bu raporda, Sultan Süleyman'ın, 10 Haziran günü başlayan ve Türkler için aynı yıl 26 Aralık'ta

---

[27] Albèri, Serie III, cilt III, 93-97.

[28] Marino Sanuto'nun *Diarii* eserinden. Venedik San Marco Kitabevi. Cilt: XXXVII, s. 402

büyük bir zaferle sona eren Rodos seferi için yaptığı hazırlıklardan bahsediliyordu.

Kısa süren ama oldukça kanlı olan Rodos seferi hakkında Priuli, Venedik Senatosu'nu sürekli bilgilendirmiştir. Senato da, Hristiyanlığın büyük siperi olan o adanın teslim olduğunu öğrendiği anda, 4 Mart 1523'te sözcülerinden birinin Sultan Süleyman'ı tebrik etmek için yola çıkmasını kararlaştırdı. Bu görev Pietro Zen'e verildi ve sonraki 27 Nisan görev beyannamesinde yer aldı. Bu beyannamede, kendisine bir de Türkler tarafından zarara uğratılan Venedik tüccarlarına ödenecek tazminat konusunu sonuca bağlaması söylenmişti. Mayıs'ın ilk günlerinde Venedik'ten ayrılan Zen, 24 Haziran'da İstanbul'daydı. Orada kötü bir veba salgını başgöstermişti. Priuli de 18 Temmuz'da hastalıktan öldü. Sözcüye, 1 Eylül'de elçiye vekâlet etme ve yeni elçi Pietro Bragadino gelene kadar orada bulunma emri verildi. Elçi, 1524'te, Mart'ın ilk günleri Venedik'ten yola çıktı ve 25 Nisan'da konaklayacağı yere vardı. Hayatta kalmayı başaran Zen, Gelibolu'ya getirildi, oradan da 22 Ekim'de ülkesine geri döndü ve misyonunun raporunu 4 Kasım'da okudu.

Pietro Zen Hakkında Biyografik Bilgiler

1453 yılında doğdu. Babası, 1471'de İran'a yaptığı seyahatle ün kazanan Caterino, annesi de Nakşa (Nixia) Beyi ve Adalar Denizi Dükü Nicolò Crespo'nun kızı Violante idi. 1506'da danışmanlık ve hemen ardından da Şam ve İskenderiye'de konsolosluk görevine getirildi. 1514'te Kotor'da (Cattaro) rektörlük ve yerel idarecilik yaptı, 1519'da ise senatör oldu. 1521'de Anabolu'da elçi ve kaptan olarak seçildi ama birkaç ay sonra bu görevinden kendisi vazgeçti. 1523'te Sultan Süleyman'ın, bir önceki yılın son günlerinde teslim olan Rodos'ta elde ettiği başarıyı kutlamak için, yanına gönderildi. Önce sözcü olan Pietro

Zen, 18 Temmuz 1523'te Elçi Andrea Priuli'nin vebadan ölmesi üzerine onun yerine geçti. Ülkesine döndükten sonra Pregadi Konseyi'nde, 4 Kasım 1524'te raporu okunmuştur. Bu raporuyla ilgili olarak Sanuto bizlere bir özet iletmiştir. Bir yıl sonra Elçi Pietro Bragadino'ya ülkesine dönmesi için izin verildiğinde, 30 Ekim 1525'te tekrar İstanbul'a sözcü ve elçi yardımcısı olarak gönderilmiştir. Kendisi 1530'a kadar orada yeni elçi Francesco Bernardo'nun gelişini beklemiş, o yılın 5 Eylül'ünde Venedik'e dönmek için ayrılmış ve vardıktan sonra da, her zaman olduğu gibi 17 ve 18 Kasım'da görevinin raporunu sunmuştur. Bu rapor ile ilgili olarak Sanuto'nun "*Diarii*" eserinde bir özet yer almaktadır.

26 Kasım 1530'a kadar Onlar Konseyi'nin üyeliğini yapmış, 12 Mart 1531'de elçi Bernardo'nun görevden alınmak istemesi üzerine tekrar İstanbul'a sözcü ve elçi yardımcısı olarak gitmiştir. 1533'te Elçi Nicolò Giustinian'ın İstanbul'a varması üzerine, aynı yılın sonuna doğru Zen, Venedik'e geri dönmüştür. 1534'te Padova Şehri'nde, daha sonradan doj olan Pietro Lando'nun yerine hâkimlik yapmıştır. Venedik Cumhuriyeti [tarafından kendisine] son olarak 11 Nisan 1539'da dördüncü kez sultanın yanına barış anlaşmasını sonuca bağlamak için gitmesi görevi verilmiştir. 86 yaşındaki Zen görevi kabul etmiş ve yola çıkmıştır. Karadan seyahat etmek zorunda kaldığından, Bosna'da Saraybosna'ya vardığında bu zorlu yolculuğa daha fazla dayanamamış ve 25 Haziran 1539'da ölmüştür. Naaşı Venedik'e götürülmüş, Crocicchieri Kilisesi'nde toprağa verilmiştir. Partikler Eğitim Kurumu'nda bu şanlı insanın toprak bir büstü yer almaktadır. Bu büst, Alessandro Vittoria'nın en güzel eserlerinden biridir.

[Pietro Zen'in Raporunun Özeti] [*]

Hâkimler ve Danışmanlar Konseyi üyesi Pietro Zen, raporu okuyacağı mekâna yerleştikten sonra öncelikle İstanbul'da "pişmiş" bir hükümdardan bahsedeceğini söyledi. Hayatının üçte birini orada geçirmiş ve çok sevilen bir kişi olmuş. Sultan hakkında bir de şunları söyledi: "Sultan, 30 yaşında, savaştan çok dünyevi zevklerle ilgileniyor. Çok güçlü bir sultan, 4.5 milyon düka geliri var. Gideri ise 3 milyon düka; günde yaklaşık 10 bin düka harcıyor. Üç tane paşası var: Birincisinin adı İbrahim Paşa[29], kendisi Pargalı, bizim vatandaşlarımızdan, 29 yaşında, her konuyla ilgileniyor ve kendisi de ne isterse yerine getiriliyor".

Zen uzun uzun İbrahim Paşa'dan bahsetti. İbrahim Paşa, kendisine çok sevecen bir şekilde davranmış. Sultan da kendisini bir başka seviyormuş. Küçüklüklerinden beri hep birliktelermiş; Zen kendisiyle oturup konuşmuş, çok bilge ve kibar biri olduğunu anlatıyor. O da sultanını çok seviyormuş.

---

[*] Bu rapor, Pietro Zen'in Senato'da okuduğu metnin Marino Sanuto tarafından bize nakledilen özetidir. Dolayısıyla, anlatım Zen'in değil, Marino Sanuto'nun ağzındandır (ed).

[29] Süleyman'ın en sevdiği paşası İbrahim, Pargalı bir sandalcının Türk korsanlar tarafından kaçırılan oğludur. Manisa'da satılmıştır. Kader, sultanın onu çok sevmesini sağlar, çünkü cesur olmasının yanı sıra çok da güzel keman çalıyordu. İbrahim, Rodos kuşatmasında beyine eşlik etmiştir (26 Aralık 1522). Piri Paşa ve Hain Ahmed Paşa'nın, [Sultan] Süleyman ile arasının açılmasından sonra, Veziriazam ve Rumeli Beylerbeyi ünvanları aniden (Haziran 1523), o güne kadar sadece şehzadelerin denetlenmesinden sorumlu bir kişi ve şahinle avlayan büyük bir avcı olan bu zeki ve gününe göre yaşayan adama verilmiştir. Pek duyulmamış yeteneklerin sahibi, hırslı bu adam kısa sürede sultanın takdirini kazanmıştır. 1524'te Mısır'a gitmiş, oradaki kargaşayı sona erdirmiştir. 7 Eylül 1525'de İstanbul'a dönmüş, dönüşü de fazlasıyla ihtişamlı olmuştur. Alvise Gritti mallarının büyük bir kısmını bu adamın arkadaşlığına, yakınlığına borçludur.

İbrahim'in çok ihtişamlı geçen düğününde bir seferde 6 bin çeşit yemek pişirilmiş ve ikram edilmiş. İstanbul'da yapılan kutlamaları gizlice izlemek için tahta bir kulübe yaptırmış ve etrafını kurşunla kaplatmış, birkaç tane de kepenk yaptırmış ve oradan seyretmiş. İbrahim Paşa çıkan isyandan sonra olanları düzeltmek için Kahire'ye gitmiş ve orada sadece altı ay kalacakmış. Bunun üzerine sultan da Edirne'ye gitmiş ve İbrahim İstanbul'a dönmeden o da dönmeyeceğini söylemiş. Diğer paşa ise Himeralı (Zimeralı) olan Ayas (Aya)[30] Paşa idi. Bir de Karadağ'ın oralardaki Kotorlu (Cattarolu)[31] ..... yaşındaki Mustafa Paşa vardı. Bu, İbrahim Paşa'nın, sultanın ona karşı çok iyi davranması yüzünden çok kıskanılan biri olduğunu söyledi. Bu yüzden İbrahim Paşa herkesin onu suçlayacağını bildiğinden savaşa girmek istemiyormuş. Sultan, sık sık bir soytarının da eşliğinde İbrahim ile birlikte bir fırkateye binip İstanbul'un Anadolu yakasına doğru gidermiş. Saray bahçelerinde, paissar (?) ve pamfavuzar (?) dolaşırlarmış. Sultanın şehvet düşkünü olmadığını, Harem'de geceyi hep birlikte geçirdiği bir kadın olduğunu söyledi. Sahip olduğu çocukların sayısını söylemedi. Pregadi Konseyi'ndekiler donanması ile ilgili bilgi istediler. Donanmanın kötü durumda olduğunu, büyük tamirat gerektirdiğini söyledi. O, paşanın gözünün Korfu'da olduğunu söyledi. Korfu'yu ele geçirdiklerinde istedikleri herşeyi ele geçirmiş sayılacaklarını söyledi. Bu yüzden Korfu'nun iyi korunması gerekiyormuş. Kıbrıs ve Kandiye ile ise ilgilenmiyorlarmış, çünkü oraları elde tutmak büyük harcamalara yol açarmış. Maca-

---

[30] Doğuştan Arnavut olan Ayas Paşa, üçüncü vezir, 1522 Ağustos'unda Osmanlılar'ın Rodos'a yaptığı seferde yer almıştır. Şehre yapılan saldırı başarısız olunca 24 Eylül'de hapse atılmış, 24 saat orada kalmıştır. Sonra serbest bırakılmış ve kısa süre sonra Mısır'a gönderilmiştir.

[31] İkinci vezir Arnavut [Çoban] Mustafa Paşa, Rodos'un ele geçirildiği tarihte Osmanlı ordusunun serdarıdır. Kısa bir süre, 1523 yılında Mısır'ın idareciliğini yapmıştır. Adaşı Bosnalı Jaileç (Yayçalı?) Mustafa ile karıştırılmamalıdır.

ristan konusunda ise büyük hayalleri varmış. Elçi, Mustafa Paşa ile konuştuğunda Mustafa Paşa kendisine Venedik beyinin sultan ile barış içinde olmasını tavsiye etmiş. Sultanın Belgrad'ı ve Rodos'u ele geçirdiğini, her nereyi isterse ele geçirebilecek güce sahip olduğunu söylemiş. Dalmaçya konusunda dikkatli olmalarını, sultanın kullarına zararlar verildiği haberinin geldiğini de söylemiş.

Yani Dalmaçya yüzünden bir savaşın çıkmasına engel olunmasının daha hayırlı olacağını söylemek istemiş kısacası. Aslında Dalmaçya'da onlar bizim vatandaşlarımıza zarar veriyorlar. İstanbul'dan ayrılmadan önce sultan ve paşalarla konuştuklarından, okunan mektuptan ve kendisine verilen hediyelerden bahsetti. Bu hediyeler her zaman olduğu gibi Ragion Nuove'ye götürülecektir. İbrahim'in orada bulunan babasından da bahsetti. Babasının bir sancağı varmış ama orada yaşamıyormuş. Kendisi sözcünün evine ziyarete gitmiş ve bizim vatandaşımız olduğunu söylemiş. Tam yola çıkacakken kalmasının gerektiğini söyleyen mektuptan uzun uzun bahsetti. Sonra da elçi Pietro Bragadino'nun şehre varışını anlattı ve kendisini övdü. Ardından Pietro Zen, saraydan ayrılışını ve kadırgaya binişini anlattı. Aralarında İbrahim'in..... de olduğu kadırgada saklanmış kölelerin olduğu anlaşılmış ve yola çıktıktan sonra geri döndürülmüşler. Bunu söyledikten sonra Pregadi'de herkesin önünde Kadırga Kaptanı Bay Zuanne'nin oğlu Francesco Dandolo'nun köleler konusunda yaptıklarının sebeplerini anlattı ve onu oldukça övdü. Francesco Dandolo köleler olayından sonra öldürüleceğini düşündüğünden vasiyetini yazmış. Kölelerin sahiplerine iade edilmelerine karar verilmiş. Ortalık karışmış, herkes bir tarafa kaçışmış. Sözcü ise İbrahim Paşa'nın yanına gitmiş. İbrahim Paşa ortalığı yatıştırdıktan sonra tekrar güvenli bir şekilde daha önceden içerisinde köle ve karaborsa mallar satanların olduğu kadırgaya binmişler. Bu kölelerin kimsenin haberi olmadan kadırgaya binip saklandıkları anlaşılmış. Ama sözcü,

İbrahim Paşa'dan onları alıkoymuş oldukları için kölelerin cezalandırılmasını istemiş. İbrahim Paşa kadırganın su akıntısından kurtulması için yardım göndermiş. Küreklerle açılmak mümkün değilmiş. Kadırga yola çıkarken limanda İbrahim Paşa'nın yanında, kolunda bir çakır doğan ile birlikte sultan da varmış. Selamlaşmışlar. Pietro Zen, sultanın araştırmalar yapması için bir köle gönderdiği Dalmaçya'ya varmış ve burada iki ay ve .... gün kalmış. Zen, Nuptiaco'da, Cettina'da olduğundan, Dükalığın Sancakbeyi Anicalogli ile görüşmeye gitti.

Kâtibi olan Giacomo della Vedova'yı övdü. Bu görevde 17 ay, 16 gün kaldığını söyledi; sunumunu bitirdi. Ardından doj inip kendisini övdü. Sunumu da oldukça uzun sürdü. Dojun ona övgüleri de bir o kadar uzun oldu.

PIETRO BRAGADINO
(1526)

Osmanlı Devleti'ne Gönderilen Elçi Pietro Bragadino'nun Raporu[32]

(Pregadi Konseyi'nde 9 Haziran 1526 Tarihinde Okunmuştur)[33].

Pietro Bragadino Hakkında Biyografik Bilgiler

Pietro Bragadino'nun babası Andrea Loredan, annesi de Bianca Loredan'dır. 1460 yılı civarında doğmuştur. O zamanlar Sopra Camere idarecisi olan Bragadino, 18 Temmuz 1523'te İstanbul'a gönderilen elçi Piruli'nin vebadan ölmesi üzerine, ertesi yılın Şubat ayında bu onurlu görevde onun yerini almak için seçilmiştir. Aynı ayın 13'ünde görevlendirilmiştir. Görevinde özellikle, Osmanlılar tarafından zarara uğratılan Venedikliler'in zararların tazminini talep etme bölümü ağır basmıştır. Bu konu, saray ile elçiler arasında bitmek tükenmek bilmeyen bir sorun hâline gelmiştir. Önceki sayfalarda Pietro Bragadino'nun ülkesinden Mart'ın ilk günlerinde ayrılıp, 25 Nisan'da İstanbul'da olduğunu ve Priuli'nin yerini alan Zen'e ayrılma izninin verildiğini söylemiştik. Bragadino'nun elçilik görevi tam iki yıl sürdü. 25 Nisan 1526'da görevini tamamlayıp İstanbul'dan yola çıktı, yerine yine Zen vekâlet etti. Zen ikinci kez bu göreve seçiliyordu.

---

32 Albèri, Serie III, cilt III, 99-112.

33 Marino Sanuto'nun "*Diarii*" isimli eserinden, Venedik San Marco Kitabevi, Cilt. XLI, s. 396 ve devamı.

Seçilme sebeplerinden biri de Bragadino'ya nazaran İbrahim Paşa ile arasının çok daha iyi olmasıydı. 4 Haziran'da Venedik'e döndüğünde, aynı ayın 9'unda Venedik Konseyi Pregadi'de raporunu okudu. Senatörlük de yaptı. Venedik'in altı bölgesinden biri olan Cannaregio'nun danışmanlığını yaptı. Onlar Konseyi üyesi olan Bragadino, Ocak 1539'da Gritti'den sonra doj olarak Pietro Lando'yu seçen 40 kişilik grupta da yer aldı. Çok ileri bir yaşta, bazılarına göre 1550 yılında öldü.

[Elçi Pietro Bragadino'nun Raporu'nun Özeti] [*]

Kendisi [Pietro Bragadino], Aziz Marco günü elçi olarak görevlendirildiğini, evlendiği ve erkek çocuğunun doğduğu tarihi de söyledi. İki yıl İstanbul'da elçi olarak kaldıktan sonra yine Aziz Marco gününde geri dönmüştü. Pregadi'de başına gelenlerden bahsetti. Süleyman adındaki büyük sultanın iki kere elini öpme fırsatı bulmuş. Birincisi elçi olarak şehre geldiğinde, ikincisi de görevi bitip şehirden ayrılırken. Sultanın 32 yaşında, solgun yüzlü, kartal burunlu, zayıf, uzun boyunlu ve boylu, biraz çelimsiz olduğunu söyler.

Oysa elini öperken güçlü bir ele sahip olduğunu farketmiş. Ayrıca herkesten daha iyi ok attığı da söyleniyormuş. Biraz melankolik, ılımlı, çok şehvetli, kibirli, çok hızlı hareket eden ama bazen de çok mütevazi olan bir kişiymiş. Annesi 48 yaşlarında çok güzel bir kadınmış, sarayda yaşıyormuş. Annesini çok sevip, sayıyormuş; günümüzde dört evladı var. Birincisinin adı Mustafa, 9 yaşında[34], Karadağlı bir köle kızdan olmuş. Bu kadın oğlu ile birlikte sarayda yaşıyor.

---

[*] Bu rapor, bizzat Bragadino tarafından kaleme alınmayıp, Senato'da kendisini dinleyen Marino Sanuto tarafından bize nakledilmiştir. Bu yüzden, görüleceği üzere, anlatım Bragadino'nun değil, Marino Sanuto'nun ağzındandır (ed).

34 Talihsiz Mustafa, Karaman ülkesinde, Ereğli'de 5 Ekim 1552'de Rüstem Paşa'nın emri ile Haseki [Hürrem] Sultan'ın hırsına kurban olup, boğularak öldürtülmüştür.

Kadının tek zevki oğluyla bir arada olmak, sultan artık onunla pek ilgilenmiyormuş. Diğer üç çocuğu ise Rus bir cariyeden[35]. Genç ama güzel bir kadın değil, şirin ve ufak tefekmiş. Sultan bu kadına büyük bir sevgi duyuyormuş, ona aldığı elbiselerin, mücevherlerin 100 bin düka olduğu söyleniyor.

Bu cariyeden olan ilk oğlunun adı Selim, 5 yaşında[36]; ikincisi 3 yaşındaki Murad, üçüncüsü yaklaşık bir yaşında olan Mehmed[*]. Mehmed, İbrahim Paşa'nın Mısır'dan dönmesinden sonra doğmuş. Mustafa adındaki oğlu çok akıllı, büyük bir savaşçı olacağı söyleniyor, Yeniçeriler kendisini çok seviyor, çok büyük kahramanlıklar yapıyormuş, çok cesurmuş. Bir gün İbrahim Paşa ve sultan birlikte yemek yerken oğlu yanlarına gitmiş; babası kalkmış oğluna saygı gösterisinde bulunmuş, şehzade sofraya oturtulmuş, üç adet tahta kaşık getirmişler. Sultan birini almış ve İbrahim'e vermiş. Yemeğe başlamışlar. Oğlunun öylece oturduğunu görünce sultan bir kaşığı da alıp ona vermiş. "Mustafa Paşa, buyurun, yiyin," demiş; Mustafa kaşığı almış, kırmış ve yere atmış. İbrahim şöyle demiş: "Mustafa Bey'im, sen sultan kaşığı önce bana verdi diye böyle yaptın. Hâlbuki senin ve sultanın kölesi olduğumu bilmiyor musun?". O da şöyle cevap vermiş: "Bu nasıl kölelik, sen

---

35 Adı Currem Haseki'dir (Sultanın gözdesi Hürrem) Rusya'da doğmuştur. Bazı tarihçiler kendisinin Fransız asıllı olduğunu, diğerleri de Sienalı olduğunu ileri sürmüşlerdir. Sıradan bir kölelikten, Süleyman'ın karısı, tek başına sultanın yatak arkadaşı olmaya kadar yükselmiştir. Gençlikte çekiciliğini kaybettikten sonra da ruhundaki neşe ve canlılık sayesinde sultanın vereceği kararlarda İbrahim'den çok söz hakkına sahip olmayı başarmıştır. İbrahim ve Ahmed isimli veziriazamların ve sultanın oğlu Mustafa'nın ölümlerine sebep olduğu söylenmektedir ve bunu savunanlar da haklı olabilirler. 1558 yılında ölmüştür. Navagero sunduğu raporlarda, bu hırslı kadının hikâyesinden kesitlere yer vermiştir.

36 Ondan sonra tahta geçmiştir.

[*] Elçi, burada Hürrem Sultan'ın oğullarını karıştırmıştır. Sırasıyla oğulları Mehmed, Selim ve Abdullah'tır (ed.).

her gün babamla birlikte yiyorsun ve benden önce kaşığı ele alıyorsun". Sultan, Mustafa'yı çok severmiş. Bir başka gün sultan, İbrahim'e çok sayıda mücevherlerle dolu at takımı ve başka şeyler göndermiş. Mustafa bu durumu öğrenince, İbrahim'den kendisine de aynı şekilde yapılmasını istemiş. Durumu anlayan İbrahim bunlardan ona da göndermiş ve şöyle demiş: "Sakla bunları, çünkü sultan senin de bunlardan istediğini öğrenirse, tekrar sana da gönderir".

Elçi [Bragadino], Mustafa hakkında daha birçok şey söyledi. Eğer yaşarsa Osmanlı'da çok şey yapacağa benziyor. Büyük sultanın ise kendine hiç bakmadığı, çok uzun yıllar yaşayamayacağı söylentileri var.

Üç tane paşa var; birincisi 33 yaşındaki İbrahim[37], sultanın eli, ayağı. Ne istese yapıyor, sultan da ona sormadan hiçbir şey yapmıyor, o da. İbrahim, Pargalı; çocukları yok. Zayıf bir adam, ufak tefek yüzlü, solgun, çok uzun boylu değil, sevecen, güzel konuşan, eğlenceli biri. Eğlenmeyi seviyor, kendisine roman okunmasından çok hoşlanıyor. Büyük İskender'in hayatı, Anibal, savaşlar ve tarihlerle ilgili kitaplar okuyor. Sarayda olan İranlı bir müzisyenle besteler yapıyor. Dünyadaki diğer büyük beylerin neler yaptığı, onların toprakları, ülkeleri konusunda oldukça meraklı; değerli ilginç eşyalar satın alıyor, bilgili biri, kitapları okuyor, ülkesinin kurallarını çok iyi biliyor. Sultan onu çok seviyor, onsuz yapamıyor; birçok kez sarayda sultanın yanında kalıyor, hatta başuçları birbirine değen yataklarda yatıyorlar. Sultan, her gün kendi eliyle ona önemli işleri yazıp dilsiz ulağı ile gönderiyor. İbrahim Paşa da yapılan işlerin hepsini yazıyor. Sultan, İbrahim Paşa'sız yaşayamaz. Altı yıldır birlikteler, beyine çok sadık; İbrahim ne isterse yapılıyor. 150 bin düka geliri var. Aynı

[37] İbrahim, Mustafa ve Ayas paşalar hakkında, Pietro Zen'in 1524 tarihli raporunun özetinde bahsedilenlere de bakınız.

zamanda Rumeli Beylerbeyi ünvanına da sahip. 100 bin düka paşalığı, 50 bin düka da beylerbeyliği için alıyor. 1.500 tane iyi giyimli kölesi var; altın sırmalı, ipekli kırmızı renkte elbiseler giyiyorlar. Şimdi başlarında Araplar'ınki gibi başlıklar var. Eskiden Türkler'in taktıkları gibi değil, bunlar az kumaşlı. Sultan onlara güzel bir saray yaptırmış, ama yeniçeriler burayı biraz hırpalamışlar. Sonra tamir ettirilmiş. Karısı var ama çocukları yok; annesi ve iki kardeşi sarayda yaşıyorlar. Türklüğü [İslam'ı] kabul eden annesi onun yanındaki bir odada yaşıyor, Hristiyanlar'a büyük yardım yapıyor. Babasının Parga'da bir sancağı var, yılda 2 bin düka gelir sağlıyor.

Bu paşa bizim beyliğimizle dostluk içinde, adaletli ve bilge bir adam. Kahire'den getirdiği çok sayıda mücevher var. Sultana da çok güzel bir hediye vermiş. Köleleri arasında tam 1.300 tanesinin tepesi altın rengi sarıkları varmış. Sultan onu Kahire'ye gönderdiğinde bu ülkeyi kendisine vermek istemiş, ama o istememiş ve orada sadece ..... ay idarecilik yapmış. Onun, o topraklara gidip iyi idare etmesi sayesinde sultanın kasasına her yıl 200 bini Suriye'den, 200 bini de Kahire'den ve Arabistan'dan (Sairo) toplam 400 bin düka koyulmuş.

Bu paşadan önceleri herkes çok nefret ediyormuş ama şimdi sultanın onu çok sevdiğini gördüklerinden herkes onunla arkadaş olmaya çalışıyor, sultanın annesi, karısı, diğer iki paşa da dâhil. Hiçbiri, hiçbir konuda kendisine karşı gelmiyor. Bu yüzden istediği her şeyi yapabiliyor. Sultanına çok sadık. Halkın önünde hediye almak hoşuna gidiyor, gizli hiçbir hediyeyi kabul etmiyor.

Mustafa adındaki diğer paşa, 48 yaşında. Arnavut asıllı, yaşlı ve gut hastası; yılın 12 ayının 8'inde hastalık yüzünden yatıyor. Bilge adam ve aynı zamanda sultanın kayınbiraderi, çünkü kızkardeşiyle evli. Kızkardeşi daha önce Bostancı Paşa ile evliymiş. Sultanın babası [Yavuz Sultan] Selim, Tebriz'deki Sufi'ye [Safevî şahı] savaş açtığından başını kestirmiş Bostancı

Paşa'nın. Beyliğimizin eski dostlarından olduğu söyleniyor; biraz dağınık, şehvet düşkünü bir kişi, şarap içiyor, yakışıklı bir adam, çok insani, devlet işlerinden çok bahsediyor, 700 tane kölesi var. 70 bin düka geliri var. Parası var, ama eli sıkı. Çok mücevheri var. Kahire'de bulunmuş. Sultan, onu Rodos'tan Mısır'a gönderdiğinde orada çok para kazandığı, devlete hiç para göndermediği söyleniyor. Bu yüzden sultan onu Mısır'dan geri çağırtmak zorunda kalmış.

Denize nazır bir tepede çok güzel bir evi varmış. [Bragadino, Mustafa Paşa'nın] beyliğimizin dostu olduğunu söylüyor. Elçi olarak görevli olduğu dönemde ve özellikle de İbrahim Kahire'deyken, çok faydasını görmüş, sık sık onu ziyaret ediyormuş. Paşa onunla konuşmayı çok severmiş, onu o kadar oyalamış ki [Bragadino] Pera'ya gidemeyeceğinden, kapıların kapalı olduğundan şüphelenmiş.

Üçüncü paşanın adı Ayas. O da Arnavut asıllı, Himera (Zimera) yakınlarında doğmuş, büyük bir savaşçı ve cesur biri. 44 yaşında ama okumayı ve güzel konuşmayı da bilmiyor; 600 tane kölesi var. 50 bin düka geliri var. İstanbul'da, topların muhafaza edildiği yere yakın güzel bir bahçesi var. Sık sık buraya gidiyor; çok akıllı olmadığı söyleniyor. Üç kardeşler. Annesi Hristiyan, Avlonya'da rahibeymiş, ona ayda 100 düka gönderiyormuş.

İki de kazasker var, biri Rumeli, diğeri de Anadolu Kazaskeri. Divân günlerinde paşaların yanında yer alıyorlar. Bunlar din işleriyle ilgileniyorlar. Rumeli kazaskeri, bilge biri, solgun yüzlü, çok sağlıklı görünmüyor. Bir gün ona elçi şöyle demiş: "Bizim Venedik'teki bilge kişiler ve doktorlar tıpkı senin gibi, çok okuduklarından, çalıştıklarından, hastalıklı kişiler". O da şöyle cevap vermiş: "Doğru söylüyorsun, okumayı, çalışmayı bırakmak istiyorum". Anadolu kazaskeri ise Türk, Karamanlı, kırmızı yüzlü, kısa boylu, şişman. Çok para kazanmış. 35 Hristiyan kölesinin para karşılığında serbest bırakılması hususunda elçi ile

tartışma yaşamış. Elçi bu kölelerin serbest bırakılması için paşaların huzuruna çıktığında, bu kazasker şöyle demiş: "Bunlar inançlarının yüz karası". Çok sinirli konuşmuş. Elçi de şöyle cevap vermiş: "Sen çok kızgın olduğun için konuşmak istemiyorum, bu kadar kızgın olmasan konuşurdum". O da: "Konuş, kızgın değilim" demiş. Elçi de: "Eğer bu hususta yapılan anlaşma seninle aynı dinden olan iki bey arasında yapılmış olsaydı, sen kendi kanunlarınızı uygulayabilirdin. Ama bu anlaşma bir Müslüman bir de Hristiyan arasında yapıldı. Sultanınız bu barış anlaşmasının şartlarına uyacağına yemin etti. Başka diyeceğim yoktur". Kazasker haksız olduğunu anlayınca kölelerin serbest bırakılması kararını verdi. Bunun üzerine elçi kendisine iki şekerli ekmek ve badem ezmesi gönderdi ve kendisinin bu olayla keyfinin yerine geldiğini, ağzının tatlandığını, kadının da bu şekerlemelerle ağzının tatlanmasını dilediğini söyledi. Kazasker bunları kabul etti ve kendisi de elçiye malvasia (tatlı şarap) göndermiş, elçi bunu almış ve kazaskere bal kabağı göndermiş, sonra da çok iyi arkadaş olmuşlar.

Divânlar Cumartesi, Pazar, Pazartesi ve Salı günleri toplanıyor. Cuma günleri namaza gidiliyor. Sultan, namaz için üç camiden birine gidiyor. Kendisine ezan okuyan bir de müezzini var. Bu müezzinin öyle bir sakalı var ki, tıpkı Aziz Pavlus'unkine (Paolo) benziyor. Mesleğinde saygın ve bilgili bir kişi. Ayasofya'da da ezan okuyan yine bu müezzin.

İki tane beylerbeyi var, biri Rumeli Beylerbeyi İbrahim Paşa, emrinde tam 35 sancak var. Diğer beylerbeyi de Anadolu Beylerbeyi. Onun da 35 sancağı var. Macar asıllı ve yaşlı.

Kısa sıra önce üç beylerbeyi daha seçilmiş. Biri Suffi'nin, Alaüddevle'nin ve Karaman'ın bir bölümü ile mücadele eden beylerbeyi. Bu kişinin 15 bin askeri var. Şam (Suriye) Beylerbeyi'nin ise 5 bin atlısı var. Kahire ve Arabistan (Sairo) Beylerbeyi de 5 bin atlıya sahip.

[Bragadino] raporunda Soldan'ın[38] sarayını da gördüğünü, ama Türk Sultanı'nın sarayının çok daha güzel ve zengin olduğunu söyledi. Atların eyerlerinde, başlarında hep mücevherler varmış. Altın sırmalı ve ipek giysiler giydiriyorlarmış atlara. Sultan da altın işlemeli elbise giyiyormuş. Diğer Osmanlı beyleri ise deve ya da keçi derisinden elbiseler giyiyorlardı. İbrahim Paşa da ipekten ve altın işlemeli giysiler giyiyormuş. Elbiseleri sultanınkilerden bile daha güzelmiş, çünkü sultan böyle istiyormuş. İbrahim Paşa her önemli iş için saraydan dışarı çıktığında, üzerindeki elbise altın levhalarla kaplıymış, parmaklarında da birçok değerli taşlı yüzük varmış.

Üç de defterdar varmış, yani sultanın gelirlerini toplayan kişiler. Hazinenin kaydını da onlar tutuyorlarmış. Hazinenin geliri 12 milyon dükaymış. Sultanın kasasına her yıl bu hazineden 4.5 milyon düka giriyormuş. Gece ile gündüzün eşit uzunlukta olduğu 13 Mart[*] günü her yıl sultana gelirler ve giderlerin bilgisi verilirmiş. Bu hesap günlerinden birinde sultanın sarayda altın levhalarla kaplı, gümüş kubbeli odalarından biri için 800 bin düka harcandığı söylenmiş. Sultan, sarayı için yılda 500 bin düka harcanmasına izin veriyormuş.

Elçi [Bragadino] raporunda, çavuşlardan, kapıcılardan, solak asker grubu ve silahdardan (salitati) da bahsetti. Sonra da yeniçeri ağasından bahsetti, 10 bin piyade askeri varmış.

Sultan donanmayı hazırlattığında, Mustafa Paşa kumandan olarak donanmanın başına geçermiş. Yanında bir de hep Gelibolu'dan gelen bir kaptan olurmuş.

Sultanın adamları arasında savaş alanını yöneten özel bir grup bulunmuyormuş. Piri Paşa'nın istifa ettiği ve sultanın ona verdiği parayla geçindiği söyleniyormuş.

---

38 Mısır [Memlük] sultanının sarayından bahsedilmektedir.

[*] 21 Mart (ed).

Edirne'ye üç mil uzaklıkta bir kalede ikamet ediyormuş; ..... defterdar isimli bir başkası da Belgrad Sancakbeyi imiş; bu ikisinin namı büyükmüş. Savaş konusunda biri çok bilgili, diğeri de çok cesurmuş.

Ferhad Paşa[39], sultanın kayınbiraderiymiş. Kahire'ye göreve gönderilmiş. Yerine İbrahim Paşa gönderildiğinde ise geri dönmüş. İstanbul'a geldiğinde sultan kendisini görmek istememiş, çünkü Kahire'de çok para yediği söyleniyormuş. Annesi ve karısı aracılığı ile sultan, Ferhad Paşa'yı Edirne'de dinlemeyi kabul etmiş. Ferhad, Edirne'ye gidip sultana getirdiği hediyeleri sunmuş. Bunların arasında [Canbirdi] Gazali'ye ait olan altın, kristal ve değerli taşlarla kaplı bir sandık varmış. Ayrıca Acem ipeğinden dikilmiş dört altın işlemeli Acem elbisesi[40] de varmış. Sultanın huzuruna çıktığında kendisine 1.000 dükaya tekabül eden 50 bin gümüş akçe[41] ve 20 ipek kaftan da verilmiş. Ferhad Paşa, sultan için Gazali ve yakalanıp öldürülen, toprakları da işgal edilen Alaüddevle'ye (Alledulle)[*] karşı neler yaptığını, kendisinin aldığı yaraları, Belgrad'da Macarlar'a karşı yaptıklarını, Mısır ve Suriye'nin elinden alınmasına ne kadar üzüldüğünü anlatmış. Sultan da Gazali ve Alaüddevle'nin ele geçirilmesinden sonra Ferhad Paşa'nın ülke hazinesine bir katkıda bulunmamış olmasından ötürü Suriye ve Mısır'ın idaresini elinden aldığını söylemiş. Bu ülkelerden gelecek parayı Ferhad Paşa'nın kendisi için kullandığını, Macaristan'daki mağlubiyetin sebebinin de yine Ferhad Paşa

---

39 Dalmaçyalı Ferhad Paşa, Rodos'un alınmasında, 15.000 kişilik yeniçeri artçılar grubuna kumandanlık etmiştir. Vahşeti ve Mısır ile Anadolu'da, hiç de sadık olamayan idare biçimi sebebiyle, hem milletin hem de sultanın nefretini kazanmıştır. 1 Kasım 1524'te idam edilmiştir.

40 Yani İranlılara özel.

41 Gritti'nin sunduğu raporda söylendiği gibi 1 düka 50 akçeye tekabül etmiyor. 54 ya da 55 akçeye tekabül ediyordur.

[*] Ferhad Paşa tarafından 1522'de öldürülen Dulkadirli Şehsuvaroğlu Ali Bey kastedilmektedir (ed.).

olduğunu, kendisini suya attığını, az kalsın ..... bin kişilik ordusunun düşmanın eline düşeceğini söylemiş. Buna karşılık 1.500 Macar, 7.000 Türk telef edilmiş. Ferhad bu suçlamalara şöyle cevap vermiş: "Bunların sebebi o oğlan İbrahim'dir". Bunları söylerken çok sinirlenmiş. Sultan kendisini hemen dışarı çıkarmalarını emretmiş. Ferhad dışarı çıkmak istememiş ve bağırmaya başlamış. Çavuşlar çağrılmış, zorla dışarı çıkarılmış. Taş bir oturağın üzerine oturmuş ve bağırmaya devam etmiş.

Sultan kapıcılarına başının kesilmesini emretmiş. Kapıcılar Ferhad'ı yakalamaya gittiğinde, Ferhad bir bıçak çıkarıp kendini savunmaya çalışmış. Sonunda yakalanmış ve idam edilmiş. Ceseti ibret olsun diye üç gün başı kesik bir halde orada bırakılmış. Yanındaki bu bıçakla sultanı öldürmek istediği söyleniyormuş. Ferhad'ın ölümüne annesi çok üzülmüş. Sultan, annesine aslında onun hapise konulmasını emrettiğini, öldürülmesini istemediğini ama karşı koyunca başka çaresi kalmadığını söylemiş. Sultanın güzel kızkardeşi olan [Ferhad Paşa'nın] karısı ise siyahlar giyip, dört atlı arabayla birlikte saraya gelip sultanın karşısına çıkmış ve ona şöyle söylemiş: "Sen kocamı öldürttün, senin yüzünden girmem gereken bu yastan kısa sürede çıkacağımı umuyorum". Bunları söyledikten sonra İstanbul'a doğru yola çıkmış. Sultan, kızkardeşine hiç cevap vermemiş, kadınlarla münakaşaya girmek doğru değilmiş çünkü. Kadın bir daha kimseyle evlenmek istememiş, sultan da kızkardeşini bir daha ne görmüş ne de onunla konuşmuş.

Elçi [Bragadino] raporunda, bizim donanmamızın kaptanı tarafından Hüsam? (Busdam) Reis'in elinden alınan fırkatelerden bahsetti. Hüsam Reis bu konu hakkındaki üzüntüsünü elçiye bir mektup yazarak dile getirmiş. Sultanın bayraklarının aşağılanarak denize atıldığını söylemiş. Bunun üzerine elçi, paşaların yanına gönderilmiş. Mustafa Paşa ve Ayas Paşa kendisiyle görüşmüşler. Ayas Paşa büyük bir öfkeyle: "Barışı bozdunuz, karada

da denizde de size karşı savaş açacağız" demiş. Elçi bu olayın bütün sebeplerini anlatmaya çalışmış ama Ayas Paşa mazeret dinlemek istememiş. Kalkıp sultanın yanına gitmişler. Elçiyi dışarıda bekletmişler. Sultanın yanından çıktıklarında Mustafa Paşa elçiye gülümsemiş ama Ayas Paşa yüzüne bakmamış. Elçi daha sonra Mustafa Paşa'nın evine gitmiş. Mustafa kendisine sultan ile görüştüğünü, konuyu hallettiğini söylemiş. Ona, Ayas Paşa'ya gitmesini söylemiş. Ayas Paşa, elçiye hiç yüz vermemiş, konuşmak istememiş, "yarın bahçeme gel orada seninle konuşacağım" demiş. Elçi, paşalar dışarı çıktığında sultanın hemen durumu, dört gün uzakta olan İbrahim Paşa'ya duyurduğunu öğrenmiş; ondan İstanbul'a dönmesini istemiş. Cuma günü bahçeye gitmiş ve Ayas Paşa ile konuşmuş.

Burada durumu anlatmış. Ayas'ın kullarından olan Hüsam Reis'in suçlu olduğunu söylemiş ve şöyle demiş: "İbrahim gelsin göreceksin". İbrahim gelince paşalar büyük bir törenle kendisini karşılamaya gitmişler. Saygıdan dolayı yanına yeniçeriler gönderilmemiş. Herkes onu karşılamak için yollara dökülmüş. Sultana, Osmanlı sultanları için daha önce hiç yapılmamış büyük bir törenle giriş yaptığı söylenmiş. O da şöyle cevap vermiş: "Buna çok sevindim, onun haketmediği hiçbir şey yok çünkü". İbrahim İstanbul'a 9 ay ..... gün sonra dönmüş. İbrahim'in biraz daha uzun kalması durumunda sultanın kederden öleceğini söylüyorlarmış. İbrahim, sultana çok güzel ve çok değerli hediyeler getirmiş. Geldiği günün akşamı hemen saraya, sultanın huzuruna gitmiş ve orada kalmış. Bütün hayatı sultan ile birlikte geçiyormuş.

Sonra elçi [Bragadino] gidip İbrahim Paşa ile görüşmüş. Çok sinirliymiş. Vardığında, paşa şöyle demiş: "Herkese çok kızgınım, ama sana değil". Elçi başka bir gün yanına gidip bütün mazeretlerini anlatmış ve bütün bunların doğru olduğuna başı üzerine yemin etmiş. İbrahim Paşa kendisinden bütün bunları yazılı olarak sunmasını istemiş, o da hemen bir yazı

hazırlatmış. Yazı sultana sunulmuş. Sultan, yazıyı okuduktan sonra üç çavuşu, Hüsam Reis'i yakalayıp İstanbul'a getirmekle görevlendirmiş. Kendisini Eğriboz Adası'nda, bir kulübede bulmuşlar. Hemen ata bindirip saraya götürmüşler. Ayas Paşa elçiyi çağırtmış ve onu sakinleştirmek için şöyle demiş: "Hüsam buraya getirildi, suçlu olduğu doğruymuş, yoksa karşı koymadan kendi isteği ile gelmeyi kabul ederdi". O sırada bizim sözcümüzün gelmek üzere olduğu haberi ulaştı. Sözcü Zen geldiğinde ise Hüsam kefalet ile serbest bırakıldı. Sultan, savaş için ayrıldığında sözcü ve o elçi, İbrahim Paşa ile tekrar konuştular ve 200 Türk'ün Hüsam Reis'in verdiği zararlar konusunda şahitlik edebileceğini söylediler. Hüsam Reis tekrar hapishaneye konuldu. Akıbeti ne olacak bilinmiyor.

Sultanın donanması hakkında irili ufaklı 60 kadırgasının olduğunu söyledi. 40 yeni kadırga da tersanelerde bekliyormuş. Tuna'da bulundurmak için 30 fırkate yaptırılmış, 40 eski kadırgayı da tamir ettirmek istiyormuş. Toplamda isterse 200 yelkenli çıkarabilecek durumdaymış. İstanbul tersanesindeki kadırga yerlerinden 123'ü, Gelibolu'dakinin ise 30'u dolu. İzmit'te de rahatlıkla kadırga inşa ettirebiliyormuş. Sonra bu kadırgalar donatılmak için İstanbul'a gönderiliyormuş.

Elçi [Bragadino] raporunda, sultanın gelirinden de bahsetti. Dubrovnik, Sakız, Karaboğdan ve Eflak dükünden vergi topluyormuş. Bizim Kıbrıs ve Zenta'dan da vergi alıyormuş. Yıllık masrafı yaklaşık 700 bin dükaymış. Sarayda günlük 1.000 düka harcanıyormuş. 10 bin kişiden oluşan yeniçeri ocağının masrafı yılda 500 bin dükaymış; ayrıca 1.000 kişilik de topçu grubu varmış. Bunlardan 700'ü farklı yaşlarda Hristiyanlarmış, Alman ve Musevi. Bu sultan, Sultan Selim'in, Suriye'den ve Mısır'dan aldıklarıyla doldurduğu kasasını boşaltmış. Ayrıca her biri 50 bin düka değerindeki 50 adet özel altın parayı da bozdurmuş; herkese bir yıllık ücretini ödemiş. Sancaklara ise paralarını dört

taksitte ödüyormuş. Bir sefer için de yanında 1.200.000 düka götürmüş. Ama bir yıl sonra kasa nasıl olsa yine dolacakmış. İbrahim ile konuşurken kendisi şöyle söylemiş: "Sultan konuşmasıyla, emir vermesiyle hemen para bulabiliyor. Mesela her vatandaştan daha önce 10 gümüş akçe vergi alıyormuş, şimdi bu vergiyi 20 akçeye çıkarmış. Bu vergiyi çavuşları gönderip hemen toplatıyor, o kadar acele istiyorlar ki, saymaya bile vakit olmuyormuş. Fakirler ödemeleri gereken bu parayı bulamadıklarında, kız evlatlarını ve kızkardeşlerini başkalarının yanında işlere gönderip bu parayı topluyorlarmış. Bu vergiyi ödemek için bu kadınların üç yıllık maaşlarını peşin aldıkları da oluyormuş. Bir de her yıl camilerin gelirlerinden artan ücretin biriktirildiği bir hazine varmış. Örneğin Ayasofya'dan elde edilen gelir yılda 50 bin düka imiş. Bu paralar o camilerde tamir gerektiğinde bunun için kullanılıyormuş. Bu Allah'ın parasına kimse, sultan bile dokunmazmış. Gerektiği zaman kullanılırmış ve bu paranın birikmesine sultan çok önem verirmiş. Ayasofya'nın bedesteni yandığında 2 milyon dükalık zarar meydana gelmiş. İçeride kalan sekiz bekçi de beraberinde yanmış. Bu paraları Ayasofya'yı yeniden inşa ettirmek için kullanmışlar.

Elçi [Bragadino], ayrıca sultanın ..... adında[*], bilge bir defterdarının olduğunu söyledi. İbrahim ile birlikte Mısır'da bulunmuş. Sultan da bu defterdara sık sık danışırmış. Yakışıklı biriymiş. Sultan, paşa olsun istemiş ama ondan daha bilgili olmasından korkmuş. Sultana hizmette kusur etmiyormuş, onunla savaşlara da katılmış.

Sultanın ayrıca donanmaya katılmasını emredeceği çok sayıda adamı olduğunu söyledi. Bunlara para değil, toprak veriliyormuş, ücretleri böyle ödeniyormuş. Yani sultanın savaş alanını idare eden pek fazla adamı yok.

[*] İskender Çelebi (ed.).

[Elçi Bragadino], Sözcü Zen ile birlikte Osmanlı ordusunun ihtişamlı bir şekilde savaş için şehirden ayrıldığını görmüş. En önde paşalar varmış. Mustafa da tahteravanda taşınıyormuş. Sultanın üzerinde altın işlemeli elbisesi varmış, yanında da sultandan daha güzel giyinmiş, mücevherler takmış olan İbrahim yürüyormuş. Başka beyler ve üstadlar da altın işlemeli ve ipekli elbiseler giymişler. Çavuşların üzerinde kırmızı ve siyah renkte kadifeden şalvarlar çok güzel görünüyormuş. Yanlarında iki de fil varmış. İstanbul'dan 12 mil uzakta 1.500 çadır kurulmuştu. Herkes onların bu şehirden çıkışını seyretmeye gelmiş. Macaristan seferine gidiyorlarmış, er ya da geç, zorla da olsa burayı alacaklarını söylüyorlarmış. Aslında Macarlar'ın cesur askerler olduğunu duyduklarından biraz da korkarak gidiyorlarmış. Macaristan beyinin de savaş için yola çıktığı söylenmiş. Saray erkânı İstanbul'dan Aziz Giorgio günü, 23 Nisan'da ayrılmış. Bu seferden sonra sultanın Roma'ya gitmek istediği söyleniyormuş. İbrahim'den ayrılırken, "tekrar görüşeceğiz" demiş.

Sözcü Pietro Zen vardıktan sonra[42] hemen herkese haber gönderip artık elçi olarak mevcut olan kimseyi değil kendisini tanımaları gerektiğini söylemiş. Kendisi [Bragadino] bunu duyunca çok üzüldüğünü söylemiş. Elçilik görevini devretmeye hiç de niyetli değilmiş. Zen'in yanında bunu ispat eden mektup olmadığını, bu yüzden elçilikten ayrılmayacağını söylemiş. Ama daha sonra hangi görev için geldiğini öğrenince, hemen görevi Zen'e bırakmış. Yine de Bragadino'nun Zen gelene kadar yaptığı işler, Bragadino'nun başarısı olarak sayılacaktı.

[Bragadino] bu hususta Zen'in kâtibi Giacomo della Vedova'yı övdü. Çünkü kâtip, Zen'e, iyi etmediğini, elçinin görevini teslim edene kadar elçi sayılması gerektiğini söylemiş. Bragadino, Pregadi'de açıklamasını yaparken dayanamayıp, Zen'in bir mektupta Bragadino'ya 250 düka verdiğini yazdığını söyledi. Bu

[42] Zen, İstanbul'a 15 Mart 1526'da varmıştır.

hususta da Bragadino, bunun kesinlikle doğru olmadığını, bu yüzden Zen'e bu paranın verilmemesi gerektiğini söylemiş. Bragadino bütün tüccarlara çok yardım ettiğini, İstanbul'a giderken yanına 800 düka aldığını ve ihtiyaç duyan Venedikli tüccarlara vererek onlara yardım ettiğini, kendisine hiçbir şekilde para ayırmadığını söyledi. Harcaması gerektiğinde de hep beyliğimizin şerefi için yaptığını söyledi. Sonra da Kıbrıs'ın vergi makbuzunu takdim etti. Ayrıca bir de Mustafa'nın dört elbise istediği bir mektubu da sundu. Mustafa bu elbiselerin ücretini ödeyeceğini söylemiş. Ayrıca karısı için de kısa tüylü bir erkek, bir de dişi köpek istemiş. Sultanın elini öpmeye gittiğinde sultanın ona neler söylediğinden bahsetmedi. Ben Marino Sanuto, orada bulunmayan başarılı Kâtip Pompeo Bocco hakkında konuşmasını hatırlattım. Bragadino hemen ondan da bahsetti ve Venedik Beyliği'nin bu adama teşekkür borçlu olduğunu söyledi. Bragadino ayrıca çok zorluk çektiğini veba yüzünde hayatının tehlikeye girdiğini ama kimsenin bununla ilgilenmediğini söyledi. Bu salgından mucize eseri kurtulmuş. Bragadino İstanbul'da, Pera'da kaldığı evdeki herkesin gözlerinin önünde öldüğünü, her gün hasta birçok kişiyle konuştuğunu ama kendisinin kurtulduğunu anlattı. Hâlbuki çevresindeki kimse önlem almıyormuş. Bragadino, İbrahim'in yanına gittiğinde 60 yaşındaki Tercüman Ali Bey'i de götürmüş ve bu adam vebalıymış, üç gün sonra da ölmüş. Ona Rovigno'ya kadar eşlik eden Francesco Dandolo'yu ve onu Boğaz'daki kalelerde bekleyen Giacomo Badoer'i de öldü. Anabolu'da Badoer, zararlar veren korsan Türkler'in gemisini ele geçirmeyi başarmış ve onları karaya kadar takip edip hem karada, hem de denizde birçoğunu öldürmüş. Burada da raporunu bitirdi ve sunum yaptığı yerden indi. Doj herzamanki gibi kendisini oldukça övdü.

MARCO MINIO
(1527)

Osmanlı Devleti'ne Gönderilen Sözcü Marco Minio'nun Raporu[43]

(Pregadi Konseyi'nde 8 Ekim 1527'de Okutulmuştur)[44]

[GİRİŞ]

Pietro Zen'in 15 Mart 1526'da, Elçi Bragadino'nun yerini almak için İstanbul'a vardığını görmüştük. Aynı yıl Sultan Süleyman'ın Macaristan'da kazandığı zaferin namı da artık yayılmıştı. Süleyman, 23 Nisan'da başkentten ayrılmış, 15 Temmuz'da Petervaradin'i ele geçirmiş, 22 Ağustos'ta Osek'i (Essek) yakıp yıkmış ve aynı ayın 28'inde Macarlar'a karşı kanlı Mohaç Savaşı'nı kazanmıştı. 10 Eylül'de Yanoş (Giovanni) Zapolya'yı Macar tahtına oturtmak için Budin'e gitti. Venedik Senatosu, Süleyman'ın [fetih] haberini bildirmek için görevlendirdiği Sipahioğlanı Ali Çavuş'tan haberi alınca, sözcü ünvanıyla aile asil beylerden birini gönderme kararı aldı. Aynı yılın 1 Ekim'inde Marco Minio görevi kabul etti ve ikinci kez sultanın yanına elçi olarak gönderildi. 18 Aralık'ta görev resmen ilan edildi. Kendisine Venedik'ten hemen ayrılması, Dubrovnik'te sultanın nerede olduğunu öğrenmesi emredildi.

---

43 Albèri, Serie III, cilt III, 113-118.

44 Marino Sanuto'nun *Diarii* adlı eserinden alınmıştır. Eser, Venedik San Marco Kütüphanesinde muhafaza edilmektedir. Cilt XLVI, s. 131 ve devamı Cilt. IX.

Sultan Edirne'de ise Eno'da gemiden inecek, eğer İstanbul'da ise oraya gidecekti. Macarlar'a karşı kazanılan zafer için sultanı kutlayacaktı, görevi buydu. Ayrıca Venedik'in sultanla barış içinde olmaya çok önem verdiğini iletecekti. Paşalara çok iyi davranacak, şayet Venedikliler'e zarar verildiyse tazmin edilmesini sağlayacaktı. 6 Ekim 1527'de Minio görevi bitirmiş ve ülkesine dönmüştü bile. Konseyin huzuruna çıktı ve ilk defa Venedik'in bölündüğü altı bölgeden biri olan S. Polo'nun danışmanı olarak makamına oturdu. S. Polo'daki görevine, o şehirde yokken, 4 Ağustos'ta seçilmişti (Sanuto, *Diarii*, Cilt XLV s. 426). Pregadi'de raporunu 8 Ekim'de okumuştur.

[Marco Minio'nun Raporunun Özeti] [*]

Bay Marco Minio ülkesine döndü. Türk Sultanı'na sözcülük yaptığı dönemle ilgili raporunu sundu. Bu sunum iki saat sürdü. Önce sultanın ülkesine yaptığı seyahati ve oraya varışını anlattı, kadırganın kaptanı Francesco Dandolo'yu[45] çok methetti. İlk olarak paşalarla yaptığı görüşmesinden bahsetti, sonra da 33 yaşındaki sultan ile yaptığından. Sultanı fiziksel olarak tasvir etti. Biri 11, diğeri 6, öteki de 5 yaşında üç oğlu varmış. Büyük oğlu biraz ateşli ve hareketliymiş[46]. 7 milyon altın geliri varmış, ayrıca Suriye ve Mısır'dan da en az 300 bin düka geliyormuş. Sultanın sıradan harcamalarını anlattı. Üç paşadan bahsetti, özellikle de İbrahim adındakinden.

İlk olarak Anadolu'ya gidip İbrahim'i ziyaret emiş. Kısa süre onun yanında kalmış, çok büyük güce sahip olduğunu söyledi.

---

[*] Bu rapor, Marco Minio'nun Senato'da okuduğu metnin, Marino Sanuto tarafından bize nakledilmiş hâlidir. Bu yüzden, anlatım Minio'nun değil, Marino Sanuto'nun ağzındandır, (ed).

45 Aslında Minio'ya görevi veren komisyon kendisine bu seyahat için Andrea Contarini'nin kaptanı olduğu kadırgayı ayırmıştır.

46 Mustafa.

İstediği herşey yapılıyormuş. Sultan kendisini çok seviyormuş. Sanki asıl sultan o gibiymiş. Ülkesini çok sevdiğini de söyledi. Marco Minio, İbrahim'i ziyarete gittiğinde paşa, altın sırmalı giysileriyle bir çardağın altında oturuyormuş. Kendisine getirdiği hediyeleri vermiş. Pregadi'de Sufi'den [Şah Tahmasb] de bahsetmiş. Küçük ama çok güzelmiş. Sonra sözcü şöyle demiş: "Beyim, o da tıpkı sizin gibi, ufak ama çok güzel". Bey çok gülmüş ve teşekkür etmiş. Sözcü bu paşadan istediğini elde etmiş. Kadırganın kırılan yelken direklerinden birini yenisiyle değiştirme sözü almış. İstanbul'a geldiğinde çok onurlu şekilde karşılanmış. Paşaları ziyaret edip hediyelerini vermiş. Paşalar aracılığıyla sultana görevinden bahsetmiş. Sultan altın bir minderde oturuyormuş, daha önce ise mastabada[*] oturuyordu. Sultanın fiziksel özelliklerinden de bahseti. Sultan cevap vermemiş, böyle bir kural koymuşlar; hiçbir sözcü ya da elçi konuşmayacak, sultan da cevap vermeyecek, [elçi] sadece elini öpecek, sonra da paşalar tarafından salondan çıkartılacakmış. Sözcü Minio, bu beyin çok dürüst olduğunu, kendisine filozof dendiğini ve kanunları çok iyi bildiğini söyledi. Ülkemizin orada çok iyi görüldüğünü; İstanbul'a çok yabancı olan serenatlarımızı[47], yolda müzik çalma geleneğimizi kullandıklarını söyledi. Elçi İbrahim'in babasını da ziyaret ettiğini ve onunla görüşmesini de anlattı. Babası Parga'dan İstanbul'a gelmiş. Oğlunun Türk [Müslüman] olmasını istemiş, annesi de... Elçi daha önceden bir seferinde, 1521'de bu beyin yanına gittiğinde, bey kendisine sultanın üç sefer yapmak istediğini, bunlardan birinin Rodos, diğerinin Macaristan olduğunu, diğerinin ise daha gerçekleşmediğini, büyük olasılıkla İtalya olabileceğini, bu

[*] Basamaklı taht kastediliyor (ed.).

47 Ticaret için İstanbul'da çok bulunan Venedikliler 16. yüzyılda Osmanlı başkentine serenat geleneğini getirmişlerdir. Geceleri ortalıkta duyulan müzik nidaları, savaş ve silahtan başka bir şey bilmeyen Türkler için çok ilginç bir şey olsa gerek.

yüzden İtalya'nın kendileriyle iyi geçinmesini tavsiye etmiş. Herkesi çok çalıştırdığını ve hâlihazırda 200 kadırga çıkarabileceğini söylemiş. Sultanın sarayda nasıl da..... biraraya getirdiğini anlattı. Bu toplantıda büyük bir imalathanenin inşaası için paşalar bilgi vermiş. Hazine binasını da yıktırmış. Buradan büyük miktarda para çıkarıldığı görülmüş.

İbrahim şehirden ayrılmış olduğundan sultan şahsen yanında çok sayıda adamıyla babasının camiine gitmiş ve 7 bin dükaya mâl olan Mustafa Paşa hamamlarından bazılarını yıktırmış. Mustafa da sultanın başını kestireceğinden korkmuş ve sultanın annesinin kızkardeşi olan karısını, durumunu öğrenmek için saraya göndermiş. Sultan bu hususta Mustafa Paşa'ya zararı ödeyeceğini, hamamları bazı umumi suların geçişini engellediği (suların çoğunun bu hamamlara gittiği) için yıktırdığını, böylece adaletin yerini bulduğunu söylemiş. Ayas Paşa'nın genç biri olduğunu söyledi. Venedik Beyliği'nden altı altın sırmalı elbise istemiş, parasını ödeyecekmiş ama gönderirseniz iki tane de yetermiş. Paşaların Venedik Beyliği'ne sevgi gösterdiklerini söyleyerek bitirdi. Elçi vekili Bay Pietro Zen, tercümanı D. Teodoro Paleologo ve kâtibi Franceso Masser'e övgüler yağdırdı. Hanya'ya (Canea) gelip, etraftaki korsanlardan korunmak için orada iki ay kaldığını, buraya da Kaptan Piero Barbarigo ile geldiğini söyledi; o kadırganın üzerindeki gemicilerin çıplak ve yokluk içinde olduklarını söyledi. İstanbul'dayken sultan kendisine yola çıkmadan altın sırmalı iki elbise, 100 dükaya tekabül eden gümüş akçe ve bir de at hediye etmiş. Minio bu giysilerden birinin, kendi adına kasabası San Tommaso'daki kilisenin sunağına örtü olarak koyulması için[48] Venedik Beyliği'ne ricada bulundu.

---

[48] Hükümdarlar tarafından Venedikli elçilere verilen hediyeler, 9 Eylül 1268 tarihli kararname gereğince devlet hazinesine teslim edilmeliydi. Bildiğim kadarıyla bu kanun hiçbir zaman kaldırılmamıştır. Elçiler ise raporlarının en sonunda kendilerine verilen hediyeleri tek tek sayıp, sonra da yet-

"Bu Büyük Konsey'e çok uygun bir taleptir. Saygın elçimiz Marco Minio'nun İstanbul'da oldukça zorlu ve önemli, titiz konuların görüşüldüğü görevinden döndükten sonra yaptığı bu talebini kabul etmeye karar verdik. Bu yüzden bu konseyin emriyle, Marco Minio'nun da üyesi olduğu San Tomà Kilisesi'ne, kendisine değerli Türk Sultanı tarafından verilen iki elbiseden birinin kumaşının, kilise sunağının örtüsü olarak hibe edilmesini kabul ediyoruz".

Burada yazmayacağım birkaç kelime daha etti. Doj yine yanına inip elçiyi övdü[49].

---

kililerden, Yüce Venedik Cumhuriyeti'ni kendi toprakları dışında onurlu bir şekilde temsil etmelerinin karşılığı ve tazminatı olarak bu hediyelerin kendilerine bırakılmasını istiyorlardı. Bu yüzden Elçi Minio' nun, aldığı hediyelerden birinin kendisine kalmasını değil de kilisesine bağışlanmasını istemesi pek de fazla karşımıza çıkmayan bir durum. Minio'nun bu talebi hemen kabul görmüş ve aynı gün (8 Ekim 1527) yapılan bir oylamada konu ile ilgili olarak 141 onay, 20 de red oyu verilmiştir:

49 Sanuto, *Diarii* adlı eserinde aktarmış olduğundan (cilt XLVI s 132-133), Sultan Süleyman'ın Minio ile birlikte doja gönderdiği, Minio'nun ziyaretiyle ilgili mektubun da burada yer almasını uygun buldum. Mektup Türkiye'de 16. yüzyılda diplomasi stilini ortaya koyması açısından da çok ilginçtir.

"Süleyman Şah, Selim'in oğlu, hep zafer kazanan imparator, hem Allah'ın hem de peygamberi Hz. Muhammed'in ve dört halifesinin sayesinde. Ben imparatorlar imparatoru, yeryüzündeki bütün insanlığın kralı, -Allah'ın yeryüzündeki gölgesi, Akdeniz'in, Karadeniz'in, Romanya'nın, Anadolu'nun, Rumeli'nin, Karaman'ın, Dulkadir'in, Diyarbekir'in, Dirnaizam'ın (?), Şam'ın, Halep'in, Kahire'nin, kutsal toprak Kudüs'ün, Yüce Mekke ve Medine'nin, Cidde'nin, Yemen'in ve daha birçok ülkenin imparatoru, Sultan Süleyman Şah, İmparator Selim Şah'ın oğlu [yum]. Sen Venedik Doju Andrea, adamın Elçi Marco Minio'yu mutluluklar mekânı olan sarayıma yollayıp ben majestelerinin zaferini kutlamak istemişsin. Şahsına sadakatinden çok memnun olduğumu bildirir, elçinin yolu açık olsun derim. Şaban ayının 16'sında 933 Hicri yılında İstanbul'da yazılmıştır".

PIETRO ZEN
(1530)

Osmanlı İmparatorluğun'da Hizmet Veren Elçi ve Elçi Yardımcısı Pietro Zen'in, 17 ve 18 Kasım 1530 Tarihinde Pregadi'de Okunan Raporunun Özeti[50]

GİRİŞ

Görev süresi içinde İstanbul'da Marco Minio'yu gördüğümüz Elçi ve Elçi Yardımcısı Pietro Zen, Venedik beylerine, Osmanlı Devleti'nden bu şehirde ihtiyaç duyulan gübre ve hububatı nasıl elde ettiğini bütün detaylarıyla anlattı. Bay Zen'in talepleri ve İbrahim Paşa'nın da dostane müdahalesi sonucunda mümkün olan bu talebin kabulu sonrasında Venedik Senatosu, sultana teşekkürlerini sunmak için İstanbul'a bir elçi göndermeye karar verir. 12 Aralık 1527'de bu iş için Tommaso Mocenigo görevlendirilir. Fakat kendisi iki gün sonra, sağlık durumu iyi olmadığından bu görevden alınmayı talep eder ve talebi kabul edilir. O zaman yerine, daha önceden Şam ve İskenderiye kentlerinde konsolosluk yapan Tommaso Contarini seçilir. 19 Mart 1528 tarihli görev belgesiyle birlikte sonraki 8 Nisan günü, Tercüman Teodoro Paleologo ile birlikte İstanbul'a doğru yola çıkar ve 18 Temmuz'da şehre

[50] Albèri, Serie III, cilt III, 119-122.

varır. Contarini görevini bitirdikten sonra, aynı yıl 13 Aralık'ta İstanbul'dan ayrılır.

Aynı ayın 15'inde Sanuto, *Diarii* isimli eserinde konuyla ilgili olarak şunları söylüyor: "Tommaso Contarini Türk Sultanı'nın yanından döndü[*]. Üzerinde de altında da kırmızı kadifeden kıyafetler vardı. Türk Beyi'nin, Cumhuriyetimiz'e gönderdiği uzun mektubu getirdi. Mektup, Türkler'in her zaman yaptıkları gibi altın kumaştan işlenmiş bir kılıfın içine konmuştu. Üzerinde sultanın portresinin olduğu mührü vardı. Contarini'nin başında da, Batılı kişilerde görülmeyen, Türkler'e has, üzerinde bir de yakut olan sarık vardı. Ben, dün Tommaso Contarini'nin evinde, kumaşı ve mührü gördüm". Ayın 17'sinde ise şöyle yazıyordu: "Tommaso Contarini Pregadi'de raporunu sundu. Oldukça uzun sürdü. Bu rapor elime geçtiğinden aşağıdaki satırlarda sunacağım. Konuşmasının başında, Kotor'dan Bosna Paşası'nın yanına giden ve henüz dönmemiş olan tercümanı Teodoro Paleologo'yu ve sekreteri Piero de' Franceschi'yi övdü. Venedik Beyi de gelip kendisini tebrik etti. Saat üçte Pregadi'den ayrıldı. O sırada dışarıda biraz kar yağıyordu", (*Diarii*, cilt: XLIX, 182 ve 186). Maalesef Sanuto'nun eserinde, bu raporu ne tamamıyla ne de özet halinde bulamadık.

Yaklaşık dört yıldır elçi yardımcısı olarak görev yapan Zen'in yerine böylece Büyük Konsey, Aralık 1529'da Francesco Bernardo'yu seçti. Ayın 30'unda, sağlık durumu yüzünden verilen göreve gidemeyen ve yerine Contarini'nin gittiği Tommaso Mocenigo'ya başka bir görev verilir. İstanbul'a gidip, Sultan Süleyman'ın dört oğlunun sünnet düğünü için hazırlattığı muhteşem kutlamalarda Venedik Doju Andrea Gritti'yi temsil edecektir (27 Haziran-6 Temmuz 1530). 11 Mart'ta Bernardo'ya elçilik, Mocenigo'ya da Venedik Beyliği'nin İstanbul'da temsilciliği görevi verilir.

---

[*] Burada bir karışıklık var. 13 Aralık'ta İstanbul'dan ayrılan elçi 15 Aralık'ta Venedik'e varamaz (ed.).

Bernardo gidip, resmi işlerde çok etkili olan Alvise Gritti ile görüşmeler yapacak, Mocenigo ise temsilcilik görevinin gerektirdiklerinin yanı sıra paşalara, Venedik Cumhuriyeti'nin, Osmanlı İmparatorluğu ile her zaman barış içinde olma arzusunu iletecektir. Mocenigo paşalara ayrıca, İtalya barışının 29 Aralık 1529'da sağlandığını, fakat Venedik'in bu anlaşmaya istemeyerek, mecburiyetten katılmak zorunda kaldığını bildirecektir. İki elçi birlikte, 13 Nisan'da İstanbul'a doğru yola çıkarlar ve 9 Haziran'dan önce varırlar. Zen şehzadelerin sünnet törenine katılmak ister ve daha sonra, Mocenigo ile birlikte 5 Eylül'de Venedik'e geri dönmek için yola çıkar. Geri döndükten sonra 17 ve 18 Kasım 1530'da Pregadi'de raporunu sunar. Mocenigo ise 22 Kasım'da Pregadi'nin huzuruna çıkar. Mocenigo'nun sunduğu iki raporun özetini Marino Sanuto, 58 ciltlik o değerli eserinde bizlere sunmuştur.

[Pietro Zen'in Raporunun Özeti] [*]

17 Kasım 1530. Yemekten sonra Pregadi'de, İstanbul'da elçilik görevi yapmış Pietro Zen'in raporu dinlendi. Mektuplar okunduktan sonra Zen kürsüye çıkıp raporunu okudu. Venedik'ten yola çıkışından, önce Dalmaçya'ya, oradan da İstanbul'a kadar olan yolculuğunu ve oradaki gelişmeleri anlattı. Her günü ayrı ayrı ve çok detaylı olarak not etmiş olduğundan zaman yetmedi ve rapora ertesi gün devam etti.

18 Kasım 1530. Pietro Zen tekrar kürsüye çıkıp anlatmaya devam etti. Öncelikle, 7 beylerbeyi ve 78 sancağı olan Türk Beyi'nin büyük gücünden bahsetti; gelirinin 6 milyon altın para, giderinin ise 4 milyon olduğunu, bu yüzden her yıl hazineye 2 milyon altın para kaldığını söyledi. Suriye ve Mısır'dan da harcamaları çıkardıktan sonra 1.600.000 bin altın para kasasına koyuyormuş.

[*] Bu rapor, Pietro Zen'in Senato'da okuduğu metnin, Marino Sanuto tarafından bize nakledilmiş özetidir. Anlatım Zen'in değil, Sanuto'nun ağzındandır, (ed).

250 adet, normal ölçülerden çok daha büyük kadırgası var; istediği zaman .... kişilik orduyu hemen hazır edebiliyor. Belinde taşıdığı ve gerektiğinde dağıttığı kesenin içindeki paralar her yıl 600 bin düka ediyormuş. Bu da günde 2 bin düka harcadığı anlamına geliyor. Geceleyin yatarken kesesini çıkarttığında, içinde kalan paraları, hizmetçilerine, soyunmasına yardım edenlere dağıtıyormuş. İbrahim Paşa sultanın can dostuymuş, sultan gibi o da .... yaşında. Sultan her söylediğini yapıyor. İbrahim Paşa bizim beyliğimizin de iyi bir dostu.

Birçok kez Parga'da, bizim topraklarımızda doğduğunu söyledi[51]. Mocenigo ne sultanın evlatlarından ne de Alvise Gritti'den[52] hiç bahsetmedi. Gritti ile ilgili olarak sadece, İbrahim Paşa'nın onun getirdiği üzüm şarabından başkasını içmediğini söyledi. Mocenigo ayrıca Türk Sultanı'nın Suriye'den birçok baharat, Mısır'dan da yine baharat ve ipek getirttiğini ama bunlarla ne yaptığını bilmediğini söyledi. Macaristan'dan ya da sultanın Viyana'da[53] uğradığı bozgundan da bahsetmedi. İstanbul'da ... yıl ve .... bulunduğunu söyledi. Kâtibi Giacomo della Vedoa'yı övdü. Raporu okumayı bitirdikten sonra, her zaman olduğu gibi Venedik Beyi kendisini övdü.

---

51 İbrahim Paşa hakkında bk. Pietro Zen'in 1524 tarihli raporu.

52 Pietro Zen'in Alvise Gritti ile ilgili önemli bir şey söylememesinin sebebinin, huzurunda raporunu okuduğu [babası] Doj Andrea Gritti'ye karşı duyduğu saygıdan olsa gerek

53 Sultan Süleyman Viyana'da 27 Eylül günü kamp kurmuş, 16 Ekim 1529 günü de şehirden ayrılmıştır.

TOMMASO MOCENIGO
(1530)

Tommaso Mocenigo'nun Raporunun Özeti[54]

1530 yılında elçilik yapan sayın Tommaso Mocenigo'nun notlarına göre, Türk Sultanı'nın gelirleri

Tuzlalardan, madenlerden, İskender Çelebi'nin görevli olduğu Rumeli hayvan otlaklarından elde edilen gelir, yılda 800 bin düka.

Yine Rumeli'deki, Mehmed'in (Mahmud?) sorumlusu olduğu ticaretten, balıkçılardan, sahip olunan topraklardan, çiftliklerden elde edilen gelir yılda 700 bin düka.

Anadolu'da ise, yukarıdaki bütün gelir kaynaklarından Ahmed Çelebi sorumludur. Bütün bunlardan elde edilen gelir ise 750 bin dükadır.

Haraçlardan elde edilen gelir, 2.300.000 düka.

Kahire'den bu yıl elde edilen, 600 bin altın düka. Bu paraların hepsi buradan götürülen paradır. Burada ayrıca 300 bin düka bırakıldı. Yani toplamda 900 bin düka ediyor.

Şam'dan elde edilen ve götürülen gelir ise 80 bin düka. Bunun haricinde 150 bin düka değerinde kumaş ve ipek götürüldü. Orada 150 bin düka da bırakıldı. Toplamda 380 bin düka.

---

54 Pedani, s. 41-46.

Halep'ten ise 130 bin düka alındı. Buradan götürülen ipek ve diğer malların değeri ise 80 bin düka. Burada bırakılan 120 bin düka. Toplamda 330 bin düka ediyor.

Diyarbekir ilinden elde edilen gelir ise, askerlerin harcamaları çıkarıldıktan sonra, elde edilen 80 bin düka.

Bütün toplam düka: 6.240.000 düka.

Türk Beyi'nin harcamaları

Sayıları 10 bin olan ve üç ayda bir ücretleri ödenen yeniçeriler için harcanan yılda 400 bin düka. Savaş sırasında beyin sağında ilerleyen atlılar olan sipahiler ve solunda olan silahdarlar için (sayıları her iki tarafta da 2.500'e kadar çıkabilir) yılda harcanan 500 bin dükadır.

Yine bir atlı grubu olup sayıları 30 bin olan, savaş alanında tahtarevanda ilerleyen sultanın, bir kısmı ordunun sağında, bir kısmı solunda bulunan ulufeciler için harcanan para 300 bin düka.

Gurebaların sayısı 12 bin kadar. Onlar da atlılar. Ve yine beyin sağında ve solunda ilerliyorlar. Onlar için harcanan para 120 bin.

Sayıları 120 olan çavuş, 350 olan kapıcılar ve 320 olan solaklar için harcanan toplam 60 bin dükadır.

Kırık mızraklar anlamına gelen müteferrikaların sayısı ise 100 ila 120 arasında değişir. Bunlarla birlikte çeşniciler de dâhil hepsinin harcaması 100 bin dükadır.

Şehreminiler, acemioğlanlarının, Harem'deki cariyelerin, oğlanların, çocukların ve inşa atölyelerinde çalışanların paralarını öderler. Ödenen bu para 400 bin dükadır.

10 mutfağı için harcanan para (hem sarayda yaşayan hem de saraya gelenlerin yiyecekleri için harcanan para) 160 bin dükadır.

Ahır emini [mirahur] için 300 bin dükalık harcama vardır.

Tersane emini için ise bu ücret 200 bin dükadır.

Top, tüfek, silah yapanlar için 150 bin düka ödenir.

Rodos ve diğer adalar için yılda 120 bin düka harcanmaktadır.

Belgrad ve Sırbistan için yılda 280 bin düka harcanmaktadır.

Ülkenin çeşitli kalelerinin harcamaları 300 bin düka tutmaktadır.

Hazineye bağışlanan para ve yapılan yatırımlar, hediyeler, 400 bin düka tutmaktadır.

Hepsinin toplamı 4.490.000 düka yapmaktadır.

Bey'in, Savaş Sırasında, Kendi Askerleri Hariç Faydalandığı Askerler

Rumeli'de, timarlı 40 bin atlı asker var. Bunların haricinde 50 bin kadar arkebüzcü var. Bunların ücretleri Bey tarafından ödenmiyor ve bunlar gönüllü olarak, ganimet elde etmek için savaşa katılıyorlar. Angarya vergisinden de muaf tutuluyorlar.

Anadolu'da atlı askerler var. Onların sayısı 50 bin ve timarlı askerler.

Diyarbekir ilinde ise 11 bin atlı asker vardır.

Leventler ve Korsanlar, Büyük Kadırgalar, Küçük ve İnce Kadırgalar

İstanbul tersanesinde 42 adet büyük kadırga var.

Yine aynı tersanede 90 adet küçük, ince kadırga var.

Gelibolu'da 72 gemi var.

İstanbul ile Gelibolu arasındaki sularda 22 adet gemi vardır.

Karadeniz'de 35 gemi.

Diğer sularda ise 15 gemi vardır.

Toplam 272 ediyor.

DANIELLO DE LUDOVISI
(1534)

Sekreter Daniello De Ludovisi Tarafından 3 Haziran 1534[55] Tarihinde Senatoda Okunan Osmanlı İmparatorluğu ile İlgili Rapor[56]

GİRİŞ

Kuzey Afrika korsanları uzun zamandır Akdeniz sahillerini yağmalıyorlardı. 1533 yılında, Venedik donanması sorumlularından Canale, ticaret gemilerini korumak amacıyla Doğu'ya doğru onlara rehberlik ederken, 1 Kasım'da, günbatımı saatlerinde birkaç irili ufaklı gemi görünce, onların korsan gemileri olduğunu düşünüp bu gemilere saldırır ve hepsini yakar. Canale aslında sandığı gibi Cezayirli korsan gemilerine değil, Türk Sultanı'nın gemilerine saldırdığını kısa süre sonra farkeder. Süleyman'ın kumandanlarından olan İskenderiyeli Moro? o sırada Kuzey Afrika'ya doğru yol almaktadır. "Bu talihsiz olaydan sonra Venedik Senatosu acil olarak Daniello de Ludovisi'yi İstanbul'a gönderme kararı alır. Kendisi Pregadi kâtiplerinden, diplomatik konularda başarılı ve becerikli bir kişidir. Kendisine, şahsen gidip, Osmanlı

---

55 Albèri, Serie III, cilt I, 1-32.

56 Magliabechi, MSS, 24. Bölüm, 48 no'lu kodeks. Bazı kodekslerde Domenico Contarini ismi altındadır ancak bu bir hatadır ve giriş yazısında açıklanmıştır).

İmparatorluğu nezdinde herkese olanları iyice açıklaması görevi verilir. Venedikli donanma komutanının dostları olan Türkler'in gemilerine neden saldırdığını açıklaması, komutanın bu gemilerin yaklaştığını görünce gece karanlığında korkuya kapıldığını anlatması ile görevlendirilir. Daniello, sultan ile Venedik arasındaki dostluğu pekiştirmekle görevlendirilir. Ele geçirilen gemiler hemen iade edilmiş, kumandanlarına da çok iyi davranılmıştır" (Paruta VII. kitap). Ludovisi, büyük başarı ile İstanbul'da yetkilileri sakinleştirdikten sonra ülkesine dönerek, kendisine verilen emirleri nasıl yerine getirdiğini ve görevi sırasında bütün olanları bir rapor halinde Senato'da okumuştur.

[Daniello De Ludovisi'nin Raporu]

Siz ekselansları[57] ve saygıdeğer Cumhuriyet yetkilileri. Ben kulunuz verdiğiniz emirleri yerine getirmiş, saygıdeğer Türk Hükümdarı'nın ülkesinde görevimi tamamlamış bulunmaktayım. Yaşadığım herşeyi, edindiğim bütün bilgileri aktarmama izin vermenizi rica ediyorum. Küçük hatalarımı dikkate almayacağınızı umuyorum. İstanbul'daki görevim oldukça kısa sürdü. Yüzeysel konuları raporum dışında bırakacağım. Sadece önemli olan konulardan, sizleri sıkmamak için özet halinde bahsedeceğim. Saygıdeğer elçi ile birlikte olanları zamanı geldikçe mektuplarımızla bildirmeyi de ihmal etmemiştik.

Türk Beyi'nin, siz ekselanslarının bu duyarlılığından ve donanma sorumlusu Sayın Canale ile Kaptan Moro arasında yaşanan tatsız olayı açıklığa kavuşturmam için beni yanına göndermiş olmanızdan çok memnun kaldığını bildirmek isterim. Herkesin, bütün yetkililerin, sultan da dâhil olmak üzere hepsinin bu konuda tamamıyla sakinleştiklerini de belirtmek isterim. Daha önceden bildirmiş olduğum konulara deyinmeyeceğim. Bana verilen

[57] Doj Andrea Gritti

görevde, Türkler hakkında mümkün olan en çok bilgiyi toplamam emredilmişti. Ben de kaldığım kısa süre içinde görebildiğim, öğrenebildiğim herşeyi aktaracağım. Bu raporda Türk Beyi'nin ülkesinden ve güçlerinden bahsedeceğim. Özellikle de diğer hükümdarlara karşı koymak için hazırlayabileceği ordunun gücünden söz edeceğim. Paşaların bilgeliklerinden ya da beceriksizliklerinden, idare ve nasihat şeklinden ve siz ekselanslarının öğrenmesini gerektiğini düşündüğüm daha birçok detaydan bahsedeceğim.

Ekselanslarının da bildiği gibi, Türk Beyi'nin ülkesinin toprakları çok geniş. Avrupa, Asya ve Mısır'a kadar uzanıyor. Avrupa'da topraklar İstanbul'un olduğu Trakya'ya, Gelibolu'nun olduğu Chersoneso'ya [Gelibolu Yarımadası] kadar uzanıyor. Bütün Ege Denizi'ni bölen, Selanik'e kadar bütün Makedonya da onun elinde. Epir ve Korfu Adası'na kadar, meşhur İstife (Tebe) ve Atina şehirlerinin, Mora'nın ve Eğriboz'un olduğu yerlere kadar tüm toprakları elinde bulunduruyor. Bütün bu topraklar Rumeli Beylerbeyi'nin idaresi altında. Büyük Türk Beyi Avrupa'da ayrıca Eflak (Valakya), Bulgaristan, Erdel (Transilvanya) ve Macaristan'a da sahip (Bunların arasında bazı topraklar ise Avusturya (Romalılar'ın) Kralı olan Macaristan Beyi'nin elinde). Belgrad, Sırbistan, Bosna, Hırvatistan ve Dalmaçya'nın bir bölümü, siz ekselanslarının sahip olduğu sınıra kadar yine Türk Beyi'nin hükmü altında.

Asya'daki toprakları ise çok daha geniş. Bu toprakların başında altı ayrı beylerbeyi görev yapıyor[58]. Mısır'da da başka bir

[58] Eğer okurlarım arasında gramer açısından, 6 sayısı ile beylerbeyi kelimesinin tekil oluşu konusunda çelişki olduğunu düşünen varsa, bu kitapta bu ibarelerin hep bu şekilde ele alınmış olduğunu belirtmek isterim. Başlangıçta buna bir çözüm bulmayı düşündüm ama işlerin daha da karışacağını düşündüm. Örneğin beylerbeyiler, paşalar vezirler, sipahiler, olarak kelimeleri çoğul kullanmayı düşünmüş olsam da, ortak kullanımı temel alarak isimleri tekil olarak kullanmaya karar verdim. Okuyucular için bunun daha uygun olacağını düşündüm.

beylerbeyi görevli. Bu altı beylerbeyinden birincisi Propontide ve Ellesponto'yu geçtikten sonra yer alan Anadolu Beylerbeyi. Toprakları, Karadeniz'den, Rodos'un da ötesinde Likya Denizi'ne kadar uzanıyor. Bunlar o kadar geniş topraklar ki, hepsini katetmek için 12-13 güne ihtiyaç duyuluyor. Adı Anadolu olan bu bölge aslında Küçük Asya ile aynı yer. Burada Pontus, Bitinia, Lidya, Caria ve Likya şehirleri var. İkinci bölge ise Panfilia [Antalya] ve Kıbrıs'ın karşısında yer alan Kilikya'dan oluşan Karaman Bölgesi. Üçüncü bölge ise Amasya ve Tokat. Galazia ve Kapadokya bölgesi ile aynı. Trabzon'u da içine alıyor. Dördüncü bölge Alaüddevle'nin [Dulkadir] ülkesi (bana bu konuda bilgisi olanların söylediğine göre) ve burada Küçük Ermenistan yer alıyor. Dördüncüsü Mezopotamya olan Diyarbekir. Büyük Ermenistan'ın bir kısmı da bu topraklar içinde. Ermenistan'ın geri kalan kısmı ise, İran Şahı'nın ve Kürtler'in elinde. Kürtler çok savaşçı bir grup. Hristiyanlar (Rumlar) gibi yaşıyorlar. Altıncısı Şam Beylerbeyi'nin idaresinde olan Suriye ve Yudea (Giudea)[*].

Bunlardan başka, bir başka beylerbeyinin idaresinde olan Mısır var. Bu topraklar ve Mekke'nin de bulunduğu Arabistan toprakları da sultanın hükmü altında.

Mısır ve Asya'da adı geçen bu ülkelerin topraklarının genişliği tam olarak ölçülemediğinden kısaca şöyle denebilir: İstanbul'dan, Karadeniz kıyısı boyunca Trabzon'a kadar mesafe 1.000 mil kadar. İstanbul'dan, Anadolu'dan ve Kapadokya'dan geçerek, Erzurum'a, Büyük Ermenistan'a kadar, yani Türk Sultanı'nın İran Şahı ile sınırı olduğu son topraklara değin 40 gün hızlı bir at yolculuğu kadar mesafe var. Trabzon'dan, Ermenistan'dan, Suriye'den, Yudea'dan, Mısır'dan geçerek Kahire'ye kadar da 40 günlük atlı yolculuk sürüyor[59]. Halep'ten, Mezopotamya'nın son toprakları

[*] Yahuda/Judea: Kudüs ve çevresi, yani Filistin bölgesi kastedilmektedir.

59 Her iki ölçüde de bir hata olduğu kesindir. Söylenen uzaklıklardan birincisi, ikincisinden çok daha uzun bir mesafedir.

olan Bağdat'a kadar 16 gün mesafe var. Şam'dan Mekke'ye kadar 50 günlük mesafe var. Mekke'den Kahire'ye kadar da yaklaşık yine 50 günlük bir mesafe var.

Yukarıda bahsedilen bütün topraklar Türk Beyi'ne ait ve bu topraklarda kendisinden başka hüküm süren kimse yok. Bütün bu topraklarda yaşayanlar da onun kulları ve onun emrinden dışarı çıkmıyorlar. Hepsi de sultan tarafından ele geçirilirken yağmalandığından, hiçbirinde isyan edecek, karşı gelecek güç kalmamış. Bu topraklarda ellerinde kale bulunduran beyler yok. Bütün kaleler yerle bir edilmiş. Sadece tarlaların, arazilerin sahipleri var.

Yukarıda sözü geçen tüm bu topraklarla ülkesi sınır teşkil edenler ise şunlar: Siz ekselanslarının Körfez'de sahip olduğu iller, Hırvatistan, Avusturya ve Moravia ile Avusturya (Romalılar'ın) Kralı'nın toprakları. Macaristan ve diğer iller ise Türk Beyi'nin hükmü altında.

Sonra, Lehistan Kralı'nın toprakları var. Karadeniz ve Meotya (Meotide) Bataklığı'nın üzerinde ise Tatarlar ile sınırı bulunuyor. Bu Tatarlar'ın toprakları Tuna Nehri'nin her iki tarafında yer alıyor. Tatarlar'ın ülkesinde Türk Beyi'nin sahip olduğu şehirler var. Bunlar da Kırım'daki (Chersoneso Taurico) Kefe şehri ve Meotya Bataklığı üzerindeki Azak (Tana) şehri. Asya'da Türk Beyi'nin toprakları ile sınırı olanlar ise, yine Karadeniz kıyıları boyunca, Trabzon'a kadar Kolkiler olan Çerkesler ve Mingrelliler'in toprakları. Büyük Ermenistan ile sınırları olan Gürcüler, sonra da Erzurum'a kadar Kürtler var. Oradan Arabistan'a kadar olan bölgede ise İran Şahı ile sınırı olan topraklar var. Bunlar da yaklaşık 50-60 günlük mesafe uzunluğunda. Mısır'da Türk Beyi'nin ülkesinin Etiyopya tarafında çöllerle sınırı var. Geri kalan kısımda ise pek fazla gücü olmayan diğer Afrika halkları ile sınırı var. Yukarıda adı geçen diğer bütün ülkeler ise Akdeniz kıyıları üzerinde bulunuyor. Türk Beyi'nin ülkesinde çok sayıda kulu, hizmetkârı ve askerleri var. Bunu siz ekselansları da çok iyi biliyorsunuz.

Bunlardan bir kısmı onunla birlikte Osmanlı Kapısı'nda[60], geri kalanları ise sahip olduğu topraklara dağılmış şekilde. Bu askerlerin içinde bulundukları durumun farklı özellikleri var. Bir bakımdan çok iyi durumdalar, bir bakımdan da durumları oldukça sefil. Siz ekselansları bu durumu değerlendirmelisiniz. İyi insanlar kazanıyor ve fethettiği toprakları elinde bulundurmasını biliyor, dikkatsizlik ya da başka sebeplerden dolayı bu topraklara gereken ehemmiyetin gösterilmemesi durumunda burada yaşayan kullar ülkeyi çökme durumuna getirebilirler.

Türk Sultanı'nın askerlerinin lehine olan durum, maaşlı askerler olmaları. Yani yabancı topraklardan bir süreliğine getirilip hizmetleri karşılığında para verilen adamlar değiller. Bazı hükümdarların İsviçreli ya da başka ülke askerlerine yaptıkları gibi, ya da diğer hükümdarlardan asker istedikleri gibi değil yani. Çünkü bu insanlar rahatsızlık verebilir, sadakatsizlik yapabilir, üstünlük taslayabilir ve böylece de ülke için tehlikeli olabilirler. Türk Beyi'nin sahip olduğu bütün adamlar kendi adamları. Başka ülkelerden

---

[60] Birçok yazarın Osmanlı Sarayı yerine Osmanlı Kapısı ibaresini kullanmasının başlıca iki sebebi vardır. Bunlardan birincisi Tatarlar'ın yaşadıkları evlerin kapısını ev anlamında kullanmalarıdır. Çünkü Tatarlar, "evime buyurun" demek yerine "kapıma buyurun" diyorlarmış. Bir diğeri ise daha karmaşık bir konu. Şöyle: Abbasiler'in son halifesi Mustasım ? (Müstadem), Mekke'deki ibadethaneden getirttiği siyah bir taş parçasını Bağdat sarayındaki ana kapının eşiğine koydurtmuştur. Sarayın bu girişinden sadece bu taşı birçok kez öptükten sonra dizlerinizin üzerinde girebiliyormuşsunuz. Halife aynı zamanda yine bu kapının en üst noktasından yere kadar konulan büyük bir siyah tül kumaş parçasının da öpülüp taşa gösterilen saygının tül parçasına da gösterilmesini emretmiştir. İlk önceleri Halife Kapısı isimli bu kapı, sonradan Yüce Kapı adını almış, sonra da saray, hükümdarın evi anlamına gelmiştir. Etimoloji ile ilgilenen bazı kişiler, bu adlandırmanın, Halifeliği Abbasiler'in elinden aldıktan sonra Türkler tarafından da kullanıldığını düşünmektedirler. Son olarak da kapı kelimesi ile idarenin ve sultanın devlet işlerini gördüğü yer işaret edilmekte, Sultan ve ailesinin yaşadığı yere ise saray denmektedir.

emanet alınan adamlar değil. Genç yaşlarında Türkleştirilen ve gerektiği gibi sürekli ücretleri ödenen askerler. Türk Sultanı bu şekilde kendine ait bir ordu kurmayı başarmış. Bu şekilde de hem itaat hem de sadakat konusu sorunsuz bir şekilde halledilmiş oluyor. Bu askerler başlarındaki kumandanların emirlerine her zaman uyuyorlar. Bunun yanı sıra hepsinin de aynı dili konuştuğunu unutmamak gerekir. Bu çok önemli bir husustur. Sefil bir halde olmalarının ise iki sebebi var aslında. Bunlardan birincisi, Türkler'in askerlerinin diğer hükümdarların, özellikle de Hristiyan hükümdarlarının askerleri ile karşılaştırıldığında ortaya çıkıyor. Diğeri de bu sırada bu orduda ve Türk Beyi ile ilgili daha birçok konuda mevcut olan düzensizlik, disiplinsizlik ve karmaşa.

Silahlar, ekselansları, her zaman piyadeler tarafından, atlılara nazaran daha yararlı bir şekilde kullanılmıştır. Bu da en çok Romalılar'da belirgin olarak görülmüştür. Yakın zamanlarda İtalya'da büyük üne sahip olan ordular kurulmuştur.

Bu da aslında kumandanların kötü niyetleri sayesinde mümkün olmuştur. Çünkü onlar piyadelerin sayısını azaltarak hükümdarlarını nitelikli adamlarından mahrum etmişler, bu iyi savaşçıları kendi ordularına taşıyarak onlardan kendi namları için faydalanmak istemişler. Bu yüzden de İtalya'nın büyük bir kısmı zarara uğramış hatta yabancı hükümdarların kölesi hâline gelmiştir. Şimdi ise bu duruma bir çare bulunmuştur. Bu da, büyük ve küçük topların sayısının arttırılması sayesinde olmuştur. Toplar savaşta çok etkin olduklarından, Hristiyan piyadelerin sayısının da eskisi kadar yüksek olması gerekmiştir. Böyle bir ordu ise Türk hükümdarının elinde bulunmamaktadır. Bunu açıkça söyleyebilirim. Çünkü yeniçeriler[61], ne bir düzene, ne disipline, ne de Hristiyan piyadelerinin sahip olduğu kurnazlığa sahipler. Hristiyanlar'ın askerlerini Türkler'inki ile karşılaştırdığımızda, sayı açısından ikisinin de aynı olduğu söylenebilir. Buna rağmen yine de Türk ordusunun

[61] Bu ordu hakkında teferruatlı bilgiyi, Navagero'nun raporunda göreceğiz.

dezavantajlı olduğunu düşünüyorum. Kısa süre önce Türk Sultanı, Avusturya[62] üzerine yürüdüğünde, Türk Beyi'ne bu konuda kötü nasihat verilmiş olduğunu düşünüyorum. Bu işten avantajlı çıkan ise Avusturya İmparatoru olmuştur. Çünkü herkes Türkler'in bu saldırıda başarısız olduğunu söylemektedir. Bu yüzden daha önce söylediklerim de bir anlamda tasdik edilmiş oluyor. Bunun tersi olduğunu ispat etmek için Türkler'in, İran Şahı'na ve Memlükler'e karşı kazandığı zaferleri göstermek doğru olmaz. Çünkü bunların piyadeleri yoktu ve Türk Beyi'nin topları vardı. Belgrad ve Rodos kuşatması ile de bir karşılaştırma yapılamaz, çünkü iki ordunun güçleri birbiriyle aynı değildir. Türk Beyi'nin askerlerinin düzenli olması aslında mümkün değil, çünkü ne kendi ülkesi ne de kendisine vergi ile bağlı olan diğer ülkedekiler bir düzen içerisinde değil. Kanımca, Türk Beyi'nin Anadolu'daki iri yapılı vatandaşları arasında disiplin sağlayabileceğini düşünenler de yanılıyorlar. Çünkü düzen doğadan gelen birşey. Çok açık olarak tecrübelerimden gördüğüm kadarıyla, İspanyollar disiplinli, savaş konusunda tecrübeli, iyi savaşçılar olsalar da, Almanlar ile karşılaştırılamazlar. Almanlar daha annelerinin karnında iken düzenin ne olduğunu öğreniyorlar[63]. Ayrıca Türk Sultanı, her ne kadar güçlü olsa da hiçbir zaman halkına karşı zalimce davranmayacaktır. Çünkü halkın zulüm altında kaldığında özgürlüğünü tercih edip ona itaat etmekten vazgeçmesinden korkmaktadır. Osmanlılar'ın politikası, kullarını hükümleri altında tutmak ve ordularını oluşturan askerlere de ciddi bir idare uygulamaktır. Yukarıda söylediğim askerlerin sefil durumda olmasının bir başka sebebi daha var. Bu da Türk Beyi'nin biraz ihmalkâr olması. Bu büyük ülkenin sahibi olarak gereken faziletlere de sahip olmaması[64]. Örneğin İbrahim

---

62 1532 yılında.

63 Bu cümle o zamanlarda bir deyim niteliğinde kullanılan bir cümleydi. Bu deyime döneme ait daha birçok yazıda rastlıyoruz.

64 Hanedanın en büyük hükümdarlarından biri olarak değerlendirilen Sultan Süleyman hakkındaki bu görüş oldukça ilginçtir.

Paşa konusu[65]... İbrahim Paşa bulunduğu makama gelebilmek için çok sayıda kurnazlık yapmıştır.

---

65 İbrahim sadece bir vezir değil, başvezir (veziriazam) idi, yani Türk Beyi'nin genel kumandanıydı. Bu görevin kökeni Hz. Muhammed'e dayanmaktadır. Kendisi daha sonra yerine geçen kişi olan genç [Hz.] Ali'yi, 615 yılında bu vazife ile görevlendirmiştir. Türklerin vezir, Araplar'ın da wazir diye telaffuz ettikleri bu kelime, aslında hamal, ağırlık taşıyan biri anlamına gelmektedir. Çünkü ülke idaresinin bütün yükünü taşıyan bir kişiden bahsedilmektedir. Juchereau di Saint-Denis Beyefendi, "Osmanlılar Hakkında İzlenimler" adlı eserinde, bu başvezirin görevlerini şöyle tanımlamaktadır: "Kendisi bütün donanmalara emir verir, Türk Beyi gibi, bütün ülke torpaklarında, suç işlerken yakalananlar hakkında ölüm cezası verme ya da affetme yetkisine sahiptir. Bütün vezirler ve sultan için çalışan diğer bütün görevliler hakkında rütbe yükseltme, görevden alma ya da öldürtme yetkisine sahiptir. Başvezir yeni kanunları ilan eder ve uygulanmasını sağlar. Adaletin de başındadır. Bu konuda kendisine Ulema Konseyi yardım eder. Kendisi son olarak Türk Beyi'ni, ülkenin politik konularında, sadece kendi ülkesinde değil diğer tüm yabancıların karşısında temsil etme yetkisine sahiptir. Bu göreve sahip olmak çok güzel, çok saygın olduğu kadar da çok tehlikelidir Eserlerini Klasik Arapça yazan yazar Ebu Feth el-Hateb'in oğlu Ali, 1540 yılına kadar skandal yaratan idareleri ile bazı vezirler hakkında Türk dilinde yazılmış çok geniş ve ilginç bir eser bırakmıştır. Ayrıca başlangıçta da söylediğimiz gibi paşa kelimesi, kumandan anlamına gelmektedir. Genellikle de Osmanlılar'da beylerbeyine, illerin idarecilerine, ya da bugün Türklerin Kapudan Paşa olarak adlandırdıkları amirallere verilen bir ünvandır. Paşaların önünde tuğ taşıyan bir görevli ilerler. Bu tuğun üzerinde bir, iki ya da üç adet at kuyruğu vardır. Böylece paşa kelimesi sadece bir kişi için kullanılmış değildir, iki kuyruklu, üç kuyruklu paşa olarak adlandırılır. Bu da paşanın sahip olduğu saygınlığa göre değişir. Beylerin tuğunda ise sadece bir kuyruk vardır. Vezirazamların tuğunda ise beş kuyruk vardır. Onlara beş kuyruklu paşa denir. Sultanın tuğunda ise yedi at kuyruğu vardır. Türkler arasındaki bu gelenek, çok eski hükümdarlarından birinden gelmektedir. Bu hükümdar savaş sırasında bayrağını kaybettikten sonra, askerleri cesaretlerini kaybederek kaçmaya başlarlar. Ama kendisi bir kılıç darbesi ile bir atın kuyruğunu keserek onu bir mızrağa takmış ve havaya kaldırarak, "işte benim bayrağım, isteyen beni takip etsin" demiştir. Bunun üzerine Türkler tekrar yüreklenerek savaşa dönümüşler ve kazanmışlardır

Ayrıca bu makamını koruyabilmek için hem askerler hem de sultanın nasihatçıları arasından en iyi, en nitelikli olanları sadece cezalandırmakla kalmamış, bazen de onları öldürterek sultanı bu iyi adamlarından mahrum etmiştir. Mesela kendisi çok başarılı bir kumandan olan Ferhad Paşa'nın başının kestirilmesine sebep olmuştur.

Aynı zamanda [Hain] Ahmed Paşa'yı da mahveden, Kahire'de başının kesilmesine sebep olan yine kendisi olmuştur. Yaşlı ve bilge bir adam olan Piri Paşa'nın[66] veziriazamlıktan alınmasına sebep olmuş, bazı kişiler tarafından da onu zehirlemekle suçlanmıştır. Bu konu ile ilgili olarak son zamanlarda meydana gelen önemli bir olay daha vardır. O da, sultanın emiriahuru, başarılı, faziletli bir genç olan Rüstem (Rustan) konusudur[67]. Rüstem, Türk Sultanı ile çok samimi olmuştur. Sultan sık sık bu gencin sözlerini dinleyip, değer vermektedir. İbrahim bundan haberdar olduğunda, Halep'te iken, kendisine Anadolu'nun ücra köşelerinden birinde bir görev vererek onu sultandan uzaklaştırır. Rüstem de sultana buna çok üzüldüğünü söyleyerek, bu göreve gitmemek için kendisinden izin ister. Sultan da ona: "İbrahim geldiğinde tekrar saraya dönmen için onunla konuşacağım", cevabını vermiştir. İşte bu sebeplerden ötürü ordu nitelikli askersiz, saray da nitelikli vezirsiz kalmaktadır. İbrahim, Sultan'a tek başına yakın olmak istemektedir. Faziletli, başarılı, bilge olan bir kişi de, İbrahim'i sevmediğinden ya da ondan korktuğundan bütün erdem ve bilgisini saklayıp, dışa vurmamayı tercih etmektedir. Siz ekselansları da bir düşünün. Sultanın ordusu nasıl bir düzensizlik içindedir ve bu ülke ne kadar güç kaybetmektedir. Ben İbrahim'in bütün bunların farkında olduğunu düşünüyorum (İbrahim akıllı biri ama bütün bu olumsuzluklara çare bulma konusunda gerekli faziletlere

---

66 Kendisi Süleyman'ın idarecilerinden olmuştur [Metinde, sehven, Piri Reis yazılmış (ed.)].

67 Sonradan veziriazam olan kişidir.

sahip değil). Yine de İbrahim'in kendisine duyduğu sevgi, Türk Beyi'ne duyduğu sevginin çok üstünde. Bu şekilde de ülkenin idaresinde tek olmak istiyor. Ama bu konuda aslında çok da başarılı değil. Eğer aklını kullanmayı bilse çok daha fazla kişinin kendisine destek olmasını sağlayabilir. Ama bu durum siz ekselanslarının oldukça lehine oluyor.

Şöyle ki, kendisi bu büyük düzensizliğe bir çare bulabilmek ve siz ekselansları ile dostluğunu devam ettirmek için herşeye başvuruyor, çünkü siz ekselanslarının dostluğunun kaybedilmesi durumunda ülkesinin[68] başının büyük bir derde gireceğini biliyor.

Sarayda beyin yaşadığı mekân, devlet idaresindeki görevlilerin ve askerlerin kaldığı yerler var. Evde sultanın özel hizmetinde çalışan, başlarında bir kumandan ile birlikte altı oğlan, iki hadım, bir hazineci, bir kapıcı ve bir de kilerci var. Bunların altında çalışan 15 hadım daha var. Bunların yanı sıra 400 ya da 500 kadar oğlan da eğitim görüyorlar. 300-400 kadar bahçıvan sarayın bahçesi ile ilgileniyor. Bunlar, aynı zamanda sultanın gezintiye çıktığı gemide de kürekçilik yapıyorlar. Sonra sultanın ve saraydaki diğerlerinin yiyecekleriyle ilgilenenler, tatlıcılar, aşçılar ve diğerleri var. Bunlara ek olarak biri Pera'da, diğeri de Edirne'de olan iki ayrı [acemi]oğlanı sarayı var. Kadınların sarayı ise İstanbul'da. Burada sultanın kadın köleleri ve yine beyin evlenmemiş kadın akrabaları yaşıyor. Hepsinin toplam sayısı yaklaşık 600 kadar. 8-10 bin at, katır ve devenin bakıldığı ahırlar var. Burada çalışan ve hayvanlarla ilgilenen çok sayıda hizmetçi ve bunların başında da çok sayıda adam var; 250 kapıcı ve bunların da 3 kapıcıbaşısı var. 80 müteferrika da sultanın hizmetinde çalışıyor. Bunların ise sultandan başka hesap verdikleri biri yok başlarında. Bunlar

---

68 Sık sık, özellikle de Türkiye'de, hırs hesapları yapan birinin hiçbir zaman başarıya ulaşamadığını görüyoruz. İbrahim'in planları da kötü bitmiştir. Nitekim söz konusu zamandan bir yıl bile geçmeden kendisi Türk Beyi'nin emriyle öldürtülmüştür.

sultanın mızraklarını taşıyorlar ve savaşa gittiğinde atlarıyla yanında yer alıyorlar.

Bunların yanı sıra 200 kadar üzengici asker var. Balık ve hayvan avı ile ilgilenen hizmetçilerin hepsi ise aynı zamanda orduda görevliler.

Devlet idaresinde görevli iki kişinin adı kazasker (kadıleşker), yani kasabalarda ve şehirlerde adalet işlerine bakan kadılar. Bunların yanı sıra vezir olan dört paşa (aslında bunların sayısı üç), kamu gelirlerinin idaresinde görevli iki defterdar, Türk Beyi'nin mektuplarını mühürleyen bir nişancı var. Devlet işlerinde görevli olan bu kişilerin timarları var, yani kendilerine gelirlerden paylar veriliyor, paraları nakit olarak ödenmiyor[69]. Bu devlet görevlilerinin altında çalışan birçok kişi daha var: Kâtipler, sekreterler, ağırlık ölçen görevliler ve sultanın sahip olduğu varlığın idaresini

[69] Timar kurumları, Osmanlı'nın gücünün artmasında büyük rol oynadığından, detaylı bir şekilde açıklanmayı hak etmektedir. Ele geçirilen her yeni toprak hemen üçe bölünüyordu: Birincisi camilerin bakımı, ikincisi sarayın bakımı üçüncüsü de askerlerin ve sultanın sadık kullarının bakımı için ayrılıyordu. Bu üçüncü kısım zeamet ve timar olarak ikiye ayrılıyordu. Bu isimler, bu toprakları hak edenlere veriliyor ve genişliklerine göre farklı isimler alıyordu. Bunun karşılığında savaş zamanı atıyla birlikte bu askerler savaşa katılmak zorundaydılar. Ayrıca yanlarında, zeamet ya da timardan elde ettikleri her 5 bin akçe (gümüş para olan akçe, 16. yüzyıla ait başka bir eserde, altın scudonun altmışda birine tekabül etmektedir) karşılığında atlı bir başka adam daha götürmeleri gerekiyordu. Bu timar ya da zeamet sahipleri, ülkelerine hizmet ederken aslında kendi çıkarları için de hizmet etmiş oluyorlardı. Düşmanın Osmanlı topraklarını ele geçirmesi durumunda kendilerine verilen toprakları da kaybetmiş olacaklarından canla başla savaşıyorlardı. Ancak Türk kanunları, bizim eski monarşilerimizin yaptığından çok daha iyi bir şekilde bu timar sahiplerinin haklarını korumuşlardır. Zeamet ya da timar sahiplerinin topraklarında çalışan insanlar üzerinde hiçbir hakkı olmayıp, sadece toprakların verdiği ürünlerin belirli bir kısmına sahiptirler

yürüten hazinedar[70]. Askerler grubunun en önemli kısmı, ağaları ile birlikte sayısı 12 bin piyade olan yeniçeriden oluşuyor. Aslında bunların sayısı çok fazla ama şimdi İbrahim Paşa, kendisine karşı isyan çıkardıkları için, onların elindeki gücü azaltabilmek amacıyla bir kısmını çeşitli yerlere gönderip sayılarını azaltmış. 3 bin sipahi oğlanı, genç atlılar[71] ise savaşta sultanın sağ tarafında yer alıyorlar. Sol tarafında ise 3 bin silahdar yer alıyor. 2.500 ulufeci başlarında iki adam ile birlikte, yarısı sultanın sağında yarısı solunda ilerliyor. 2 bin kapı oğlanı da yine aynı şekilde ikiye bölünmüş olarak ilerliyor. Bunlardan başka 100 çavuş ve emirialem var. Emirialem, Türk Beyi'nin bayrağını taşımakla görevli. Toplar konusunda usta birçok kişi görevli. Bütün bu adamların elbiseleri saray tarafından karşılanıyor. Bazılarının timarları var. Ahırlar için yem ve saman, sultanın topraklarından aldığı vergiler ile sağlanıyor. Bütün bu adamlar için ise günlük 12 bin düka sultanın hazinesinden çıkıyor. Herbirinin ayrı ayrı ne kadar ücret aldıklarını siz ekselanslarını sıkmamak için detaylarıyla anlatmayacağım. Bu harcamaları Türk Beyi doğrudan gelirlerinden karşılıyor. Bu gelirler de oldukça yüklü gelirler. Gelirler, Türk [Müslüman] olmayan kullarının ödediği özel vergilerden olan haraç ile başlıyor. Bu haraç toplamda yaklaşık 1.5 milyon düka. 700-800 bin düka da hayvanlar için toplanan vergi. Yaklaşık 600 bin düka da madenlerden elde ediliyor. Bunlardan başka diğer vergiler, tuzlardan toplanan gelir, ödenmemiş borçlara mahsup edilen mallar, ölenlerin bıraktıkları mallar ve Mısır'dan elde edilen gelir, hepsi toplanınca oldukça yüklü oluyor ve sultanın eline harcamalardan sonra yüklü paralar kalıyor.

---

[70] Osmanlı İmparatorluğu'nun gelirleri ikiye bölünüyor: Birincisi halk hazinesine (mîrî) aktarılıyor, bunun idaresinde de bir defterdar bulunuyor. İkincisi de sultanın özel hazinesine gidiyor. Bunun idarecisinin adı da hazinedar.

[71] Ordunun bu ve diğer gruplarında, Navagero'nun raporunda çok daha detaylı bilgiye rastlanmaktadır.

Çok sayıda olan diğer vatandaşlar da, yani saray haricindekiler de, illere dağılmış durumda yaşıyor. Burada yaşayanların gelirleri de devlet hazinesinden ödeniyor.

Avrupa'da, Türk Beyi'nin sahip olduğu toprakların başında bir beylerbeyi var. Bunun timar geliri 16 bin düka kadar. Bu beylerbeyinin [idaresi] altında 30 sancak var. Bunların timar gelirleri ise yıllık 4 bin ila 12 bin arasında değişiyor. Bunların haricinde 400 subaşı var. Her birinin geliri ise bin düka kadar. 30 bin sipahinin geliri de, kişi başı 200 düka. Bunlar savaş zamanı aldıkları her 100 düka karşılığında eli mızraklı bir kişiyi orduya göndermekle yükümlüler. 100 dükalık geliri olmayanlara sipahi adı verilmiyor. 20 bin timarlının her birinin aldığı ücret ise 100 dükadan daha az. Bütün bu kişilere ödenen toplam ücret 7 milyon dükadan daha fazla oluyor. Ancak her birinin geliri belirlenen ücretten çok daha fazla aslında[72]. 600 bin kadar da arabacı var, yani at arabalarını sürenler. Bu arabacılar bazı muafiyetlerden faydalanabiliyorlar. Sultan bunları savaş için orduya çağırdığında, köyler ve şehirler kendilerine bakmakla yükümlüler.

Asya'da altı beylerbeyi var. Bunlardan biri Anadolu Beylerbeyi ve geliri ise timarlardan elde ettiği 14 bin düka. Sonra 12 de sancak var. Bunların geliri ise yine timarlardan ve 4 bin ila 6 bin düka arasında değişiyor. Sakız'ın (Skios) karşısında bulunan Manisa sancağı hariç. Bu sancak sultanın ilk oğlunun sancağı ve onun aldığı ücret 30 bin düka. 10 bin sipahinin aldığı ücret ise 100 ila 200 düka arasında değişiyor. Karaman Beylerbeyi'nin geliri ise 10 bin düka. Onun da 6 sancağı, 5 bin sipahisi ve Anadolu Beylerbeyi için söylediğim gibi timarları var. Amasya ve Tokat [Rum] Beylerbeyi'nin geliri ise 8 bin düka. 6 sancak ve 5 bin sipahisi de yukarıda söylediğim miktarlarda timar gelirine sahipler.

---

[72] Anlatan kişi, okuyucuların, sadece beylerbeyi, sancak ve timarlıların değil, sipahi ve subaşıların da kendilerine sultan tarafından verilen topraklar sayesinde yaşadıklarını bildiklerini varsaymaktadır.

Alaüddevle [Dulkadir] Beylerbeyi'nin geliri ise 10 bin düka. Yine 5 sancak ve 7 bin sipahi var.

Diyarbekir Beylerbeyi, Türk Beyi'nin ülkesinin sınırını teşkil ediyor. Geliri 30 bin düka. 12 sancağı ve 10 bin sipahisi var. Sonra bir de Suriye ve Yudea Beylerbeyi'nin [Şam Beylerbeyi] 24 bin düka geliri var. 12 sancağı ve 20 bin sipahisi var. Kahire ve Arabistan Beylerbeyi'nin 30 bin düka geliri, 16 sancağı, 16 bin sipahisi ve 3 bin yeniçerisi var. Kısa süre önce bir de deniz beylerbeyi, yani sahip olunan tüm deniz kuvvetlerinin kumandanı diğer beylerbeylerine eklendi. Bu kişinin adı Barbaros Hayreddin[73].

Bu deniz kuvvetlerinden bahsederken, tıpkı kara kuvvetlerinde olduğu gibi bir kısmı iyi askerleden oluşuyor ama büyük bir kısmındaki görevli askerler başarılı değil. Türk Beyi'nin, sahip olduğu geniş topraklarda kolaylıkla gemi inşa etmek için elinde her fırsat var, çünkü Karadeniz kıyılarında ve başka yerlerde çok güzel ormanlar var. Ülkede katran ve demir de çok miktarda çıkarılıyor. Kenevir aslında çok kaliteli olmasa da para ile istedikleri kalitede olanı bulabiliyorlar. Ülke toprakları çok geniş olduğundan kadırgalarda kürek çekecek yeterli sayıda adamı kolaylıkla toplayabiliyorlar. Gemilerin inşa edilmesi konusunda pek de başarılı değiller. Ellerinde iyi ustalar yok. Hem de tersanelerde marangozlar, kalafatlar ve diğer çalışanların toplam sayısı sadece 24. Bunların arasında en önemli olan kişiler ise Türk olan Reteppo, Gioan Bappa'nın erkek kardeşi ve Gioan Francesco Gisutiniano. Kendisinden daha ileride bahsedeceğim. Gemilerin inşasını hızlandırmak istediklerinde Sakız ve başka yerlerden ustalar getirtiyorlar.

Bir tersanede, siz ekselanslarının yaptığı gibi sürekli ücretli çalışanlar bulundurmaktan daha iyi bir şey yok. Kadırgaların teçhizi konusunda, kürekçiler haricinde, denizde savaşma hususunda

---

73 Bkz I. Seri, I. Cilt, sayfa 158. Bu görevden önce de Gelibolu Sancağı'nda donanma komutanlığı görevi yapmış.

başarılı askerlere sahip değiller. Bu eksikliğin ve düzensizliğin sebeplerinden biri bu göreve asker yetiştirmek için şimdiye kadar çaba gösterilmemiş olması. Bir de daha önce kara kuvvetleri için de söylediğim gibi devlet idaresinde bazı ihmaller olması.

Deniz kuvvetleri konusunda başarı, vatandaşların para kazanmak için yaptıkları deniz ticareti ve deniz trafiği ile başlar. Kendilerini bu konuda geliştiren kişiler, denizde savaşma konusunda da deneyim kazanırlar. Mesela İspanya, aniden de olsa çok sayıda, denizde savaşacak, gemileri idare edecek adamı hazır edebiliyor. Bu, deniz ticaretinin gelişmiş olduğu başka yerlerde de böyledir. Tıpkı siz ekselanslarının topraklarında olduğu gibi. Ancak Türkler deniz tüccarları değiller ve bu yüzden şimdiye kadar denizde çok fazla risk almamışlardır. Deniz mücadelelerinde her ne kadar Anadolu'dan ya da Türk Beyi'nin diğer topraklarından çıkan korsan gemileri de bu mücadeleye katılsalar, denizcilik konusunda bilgili kişiler olsalar da bu yeterli olmamaktadır. Çünkü bu korsanlar ve adamları, disiplinsiz kişilerdir. Çalmayı ve yağmalamayı iyi bilirler, ama donanma ile savaşmaları konusunda kimse onlara güvenmez. Dolayısıyla Türk ordusunun ustalığı daha çok karadadır. Denizde değildir. Her zaman deniz ordusuna daha az önem verilmiş olduğundan, denizde marifetlerini sergilemek isteyen adamların sayısı da oldukça az olmuştur. Bütün bunlara ek olarak, daha önce de söylediğim gibi Türk Beyi'nin ihmalkârlığını untumamak gerekir. Kendisinin bu duruma bir çare bulabilmesi için, kendi gözleriyle bu durumu görmesi ve deniz konusunda değerli adamları ödüllendirmesi gerekmektedir. Onun ihmalkârlığına bir de İbrahim'in davranış biçimi eklendiğinde, bu durumun çözülmesi şu anda oldukça zor gözükmektedir. Bütün bunlar genellikle düzensiz ordularda olan şeylerdir. Bütün donanmayı Barbaros'un eline bırakmış olmasından, Türk Beyi'nin bu konuda ne kadar ihmalkâr olduğunu anlayabiliriz. Bir korsan olan Barbaros hayatında sadece korsanlık yapmış

ve Türk Beyi'ne sadakat göstermeye alışık olmayan biridir. Kendisinin tek amacı, Cezayir'deki pozisyonunu korumaktır. Karada Tlemsen beyinden korktuğundan ve denizde de İspanya donanmasından çekindiğinden Türk Beyi'nin bu teklifini şimdilik kabul etmiştir. Aslında daha önce bu görev kendisine verildiğinde kabul etmemişti. Ancak şimdi donanmanın başına kendi adamlarını getirmiş, bu şekilde donanmayı aslında tamamen tekeline almıştır.

Türk Beyi ve İbrahim Paşa, Barabaros'a güvenmekle pek de iyi etmediklerini düşünmeye başladılar. Çünkü İstanbul'da birkaç değersiz gemiden başka donanma kalmadı. Ancak 200 kadırga yaptırmak istediklerini söylüyorlar. Bunlardan 100'ünü hemen inşa ettirmek istiyorlar ama hemen deseler de bu uzun sürecek bir iş. Çünkü şu anda, Hindistan'daki Portekiz güçlerine karşı göndermek için Gioan Francesco Giustiniano'nun talebi üzerine beş büyük kadırga için kesilen ahşaptan başka ahşap yok. İbrahim de bu ahşabı kadırgalar için kullanmak istiyor ama Giustiniano kendisine ona lazım olduğunu ve kullanılmaması gerektiğini söylemiş. Şu anda tersanede 39 tane büyük kadırga iskeleti var.

Bunların hepsi de çok kötü durumdalar. İçlerinde hiçbir donanım yok. Ayrıca, yine kötü durumunda olan ufak tefek 20 kadar gemi daha var.

Midilli, Rodos ve Eğriboz'dan 14 bin düka timar geliri olan ve denizlerin beylerbeyi unvanına sahip Barbaros'u görme fırsatım oldu. Kendisi çok kibirli ve sinirli biri. Elli yaşından büyük. Yanında Tunus Kralı'nın [Mevlây Hasan] bir erkek kardeşi ile birlikte dolaşıyor. Tunus'ta dolaşırken bu kişi kendisine çok yardımcı oluyor[74]. Barbaros, bu kişinin yanı sıra yanında bir de "Şeytan Kovar"[*] lakaplı bir Türk korsanını gezdiriyor. Donanması iyi

---

74 Bkz. bir sonraki dipnot.

[*] Muhtemelen Şeytan Döven Aydın Reis (ed.).

bir donanma değil. Donanmasında sarayın askerleri yok, denizcilerin sayısı çok az ve olanlar da çok cesur askerler değil. Türk Beyi tarafından kendisine verilen emrin ne olduğu tam olarak bilinmiyor. Söylentilere göre sultan kendisine Fransız Kralı ve siz ekselanslarının toprakları hariç, imparatorun ve diğer hükümdarların topraklarına saldırmasını emretmiş. Barbaros da Fransız Kralı ve siz ekselanslarının donanmalarına saldırmamayı kabul etmiş. Bunu Türk Beyi istediği için değil, kendisini garantiye almak için yaptığı ise ortada. Verilen bu emirde, duyduğum kadarıyla kendisine, donanmasının sayısı düşman donanmasındaki gemilerin sayısının iki katı olmadıkça saldırmaması söylenmiş. Barbaros'un niyetlerine gelince; birçok kişi onun Kuzey Afrika'daki işleri kontrolü altında tuttuğunu düşünüyor. Birçok kişi de kendisine emanet edilen bu donanmanın, ya da en azından bir bölümün, bir daha İstanbul'a geri dönmeyeceğini düşünüyor. Barbaros Türk Sultanı'na açık bir şekilde ihanet etmese de, kadırgaların her zaman kendi emrinde olmasını isteyecektir. Böylece Türk Beyi'ne vereceği nasihatlar da hep kendi çıkarları doğrultusunda olacaktır.

Türk Sultanı da bunları kabul etmek zorunda kalacak çünkü Türk Beyi'nin, Barbaros'un daha itaatkâr olmasını sağlayacak güçte başka bir donanması yok[75].

---

[75] İstanbul'dan ayrılırken Barbaros'a uygulaması söylenen plan aslında Türk Beyi ile birlikte kararlaştırılmış bir plandır. Bu da aynı yıl, yani 1534 yılında meydana gelen Tunus'un işgalidir. Bu işgal aslında Tunus Kralı'nın kardeşi el-Reşid adına yapılmış ama Reşid bundan bir çıkar sağlayamamıştır. Kendisi, küçük kardeşi haksız yere tahta çıktığında, Cezayir'e, Barbaros'un yanına sığınmıştır. Bu şekilde de Barbaros'a Tunus'un işgali fikrini aşılamıştır. Barbaros, Süleyman'a da bu düşüncesini kabul ettirmiş, raporda bahsedilen büyüklükte bir donanma bu amaç için hazırlatılmıştır. Ülkesinden kaçan Tunus Prensi bu donanma ile kendi ülkesine geri döneceğine çok mutlu olmuş ancak, tam Tunus'a işgal için yola çıkılacakken Reşid tutuklanmış, bir yere kapatılmış ve sonrasında da kendi-

Şimdiye kadar ülkesinden, hükümdarlığından, ordusundan, deniz ve kara gücünden bahsettiğim Türk Beyi, diğer hüküm süren tüm prensler gibi hem saldırabilecek hem de saldırıya uğrayabilecek durumdadır. Dünyada hüküm süren aslında birçok hükümdar var ama ben sadece siz ekselanslarını ilgilendirenlerden bahsedeceğim. Bu bahsetmeyeceğim hükümdarlar arasında örneğin Hristiyan İngiltere Kralı da var[76].

Fransız Kralı'nın[77] Türk Sultanı ile ortak olan bir arzusu var. O da imparatorun gücünün çok büyümemesi. Bu yüzden aralarında dostluk görüşmeleri yapıyorlar. Fransız Kralı, Türk Sultanı'na adamlar göndermiş. Sultan da adamlarına Fransa Kralı'nın gemilerine saldırmama emirleri gibi ayrıcalıklar tanımıştır. Barbaros'a verdiği emirde olduğu gibi... Aralarındaki olası başka anlaşmalar hususunda bilgi edinemedim. Ayrıca aralarında büyük anlaşmalar olduğunu, birikte büyük planlar yaptıklarını da düşünmüyorum,

---

sinden bir daha haber alınamamıştır. Barbaros, Afrika'ya doğru hareket etmiş, giderken de İtalya sahillerine büyük zararlar vermiştir. Tunus'a geldiğinde ise Reşid'in haklarını savunmak için geldiğini, o sırada kendisinin rahatsız olduğu için gemide dinlendiğini, dışarı çıkamayacağını söylemiş. Haksız yere ağabeyinden tahtı çalan kardeşinin idaresinden bıkan Tunuslular da hemen ağabeyi Reşid lehine silahlara sarılmaya karar verirler. Resmi hükümdarlarını geri getiren Barbaros'a şehrin kapılarını açarlar. Ancak Reşid'in ortaya çıkmadığını, içeri giren Türkler'in, Reşid'in değil de Süleyman'ın adını bağırdıklarını duyunca bunun bir ihanet olduğundan şüphelenirler. Bu şüphe gerçeğe dönüştüğünde de Tunuslular bu kez Türkler'e karşı silahlara sarılırlar ve Barbaros'un adamlarıyla doldurduğu şehri kuşatırlar. Ancak Barbaros bu durumu ön gördüğünden, daha önceden hazırlanmıştır ve toplarını çok sayıda, ama düzensiz olarak saldıran Tunuslular'a çevirir. Hepsini Süleyman'ı kralları olarak tanımaya zorlar. Kendisine de Süleyman'ın bir temsilcisi olarak itaat etmelerini emreder. Barbaros, Tunus'u bir yıl kadar elinde bulundurmuş sonra da İmparator Şarlken tarafından oradan kovulmuştur.

76 VIII. Henry

77 I. Fransuva.

çünkü aslında birbirlerine pek de fazla güvenmiyorlar. Eğer İmparator, Fransız Kralı ile anlaşmak zorunda kalıp, bu durumu da kabul etse, Türk Sultanı ile arasında anlaşmalar olsa da Hristiyan güçlerinin birleşip Türk Beyi'ne karşı geleceklerine şüphe yok.

Türk Sultanı, Akdeniz konusunda Portekiz Kralı'nı[78] ve imparatoru yakından izlemektedir. Portekiz Kralı, Türk Sultanı'nı ayrıca Hindistan konusunda da endişelendiriyor. Sultan, Portekiz Kralı'nın İran Şahı'na yardım etmesinden ve ikisinin birlikte kendisine saldırmasından çekinmektedir. Türk Beyi bu yüzden, şah ile anlaşmasına engel olabilmek için Portekiz gemilerine saldırma niyetindedir. Bu Portekiz gemilerini yok etmek planı, gördüğüm kadarıyla şimdi uygulanabilecek bir husus değil, çünkü yapmak istediği diğer birçok şey daha var ve buna hiç de hazır değiller. Süveyş'te, yani Mısır'ın bir bölümünde çok sayıda kadırga inşası için ağaç var. Bir de İstanbul'da, sonradan Cebelitarık Boğazı'ndan geçirilmek üzere inşa edilecek 5 adet büyük kadırga için hazırlanmış ağaç var.

Bütün bunları söyleyen ise Messer Francesco Giustiniano. Kendisi bu işe çok önem verdiğini belirtiyor. Giustiniano ile konuşurken anladığım kadarıyla (daha önce kendisiyle konuşma fırsatım olmamıştı) akıllı ve iyi bir insan. Söylediklerinden denizde seyir konusunda çok tecrübeli olduğunu anladım. Ancak pek fazla da yorum yapamam, çünkü bana uzak olan bir konu. Kendisi benimle konuşurken siz ekselanslarına karşı büyük şefkat duyduğunu söyledi. İçinde bulunduğu şansız durumdan da şikâyetçi oldu. İçinde bulunduğu durumun iyileşmesi için çok çabalıyor ama anladığım kadarıyla şimdilik bulunduğu yerde çalışmaktan başka bir çaresi yok gibi. Kendisi benden, siz ekselanslarına, Portekiz gemilerine karşı muhtemel bir saldırı durumunda size yardımcı olabileceği bir husus varsa bunu seve seve yapacağını, ona haber vermenizin yeterli olacağını iletmemi istedi.

---

[78] III. Joao (Giovanni).

Lehistan Kralı[79], Türk Beyi ile barış içinde ve oldukça tarafsız davranıyor. Türk Beyi ve Almanya kendisinden tarafsız olmalarını talep ettiği için bu böyle. İki taraf da en iyi çözümün bu olduğunu düşünüyorlar. Bu tarafsızlığın aslında Macaristan Kralı Yanoş'un lehine olduğu düşünülüyor, çünkü Yanoş'un hükümdarlığı elinden kaçırmamasını hem Türkler hem de Alman prensler istiyorlar. Bu krallığın Avusturya Kralı'nın[80] eline düşmesi onların hiçbirinin istediği bir şey olmaz.

Karadeniz üzerinde bulunan Tatarlar hakkında sultana bağlı oldukları söylenebilir. Sultanın yanında Tatar Hanı'nın bir kardeşi de yaşıyor.

Diğer Tatarlar'a gelince. Daha iç kısımlarda yaşayanlara Gisilbasci, yani yeşil bereliler [Özbekler] deniyor. Hazar Denizi tarafında Türk Sultanı'nın şah ile sınırları var. Türk Beyi bunları da yakından izliyor, çünkü şaha zarar verebilecek kapasitede olduklarını düşünüyor. Verecekleri zarar da aslında büyük bir şey olamaz. Sadece küçük akınlar ve isyanlar olur. Şah da bunları kolaylıkla bastırıyor. Ama bunlar şahı rahatsız ettikleri sırada aynı zamanda Türk Beyi de şaha saldırırsa o zaman şah için önemli bir tehlike teşkil edebilirler. Tıpkı birkaç ay önce olduğu gibi. Bu Tatarlar birkaç ay önce Horasan Bölgesi'ne girmişler. Şahın adamları da onlara karşı gelip onları topraklarından kovmuş.

Şah elindeki güçlerle Türk Beyi'ne karşı gelemiyor. Ama bu sadece Türk Beyi başka yerlerde savaşmadığı, mücadele etmediği zamanlarda. Eğer başka yerlerde savaş içinde ise Türk Beyi şahın saldırısını bastırmakta zorlanabilir. Şahın toplayabileceği asker sayısı anladığım kadarıyla 120 bin atlı kadar. Kendi sarayındakilerin sayısı 40 bin kadar cesur ve silahlı asker. Bunların parasını kendisi ödüyor ve bunlar da İran'da ve Ermenistan'da yaşıyorlar.

---

79 Büyük Sigismund.

80 Bu konu ile ilgili olarak Alberi'nin derlemesinin I. serisinin I. cildinde yer alan Almanya raporlarına bakınız.

60 bin asker ise Horasan Bölgesi'nde yaşıyor. 20 bin kadarı da Bağdat-İli'nde. Şahın piyadeleri ve topları yok. Bazı askerlerinin elinde, Portekizliler'in verdiği basit tüfekler bulunduğu, ama bunları kullanmayı bilen adamları olmadığı söyleniyor. Türk Beyi'ne karşı yapabileceği saldırı ancak şu şekilde olur:

Ülkesi çok büyük ve birçok yerinde de kuraklık olduğundan, erzak bulmak güç olduğundan, Türk Beyi de [onu] küçük bir ordu ile yenemeyeceği için büyük bir ordu ile geleceğinden, ülke topraklarında Türk ordusunun bulabileceği erzakı ortadan kaldırarak onlara büyük zararlar verebilir. Dolayısıyla Türk Beyi kalabalık ordu ile ilerlerken, askerler yiyecek bir şey bulamayacaklarından bitkin, güçsüz düşeceklerdir. İşte o zaman iyi beslenmiş, dinlenmiş, taze askerleri ile Türkler'e saldırıp biraz da şansın yardımıyla onlara karşı zafer bile kazanabilir. Ama Türk Beyi'nin mücadele ettiği başka savaşlar yok ise ve kendisini sadece şahın saldırısına verirse, kanımca yukarıda bahsettiğim zorluğu da Türk Sultanı kolaylıkla aşabilecektir.

Gürcüler ve Kürtler'den bahsetmeye gerek yok, çünkü bu halklar söz sahibi olmayan güçsüz halklar. Tıpkı Mısır sınırında yaşayan diğer halklar gibi.

İmparator Ferdinand ve kendisiyle ittifak yapabilecek ya da Türk Beyi'ne saldırabilcek diğer Alman ve Hristiyan hükümdarlar ile ülkeleri konusuna gelince; (Papa'yı bir kenara bırakıyorum çünkü kendi çıkarlarına fazlasıyla odaklanmış durumda olduğunu düşünüyorum. Ayrıca Fransız Kralı ile özel anlaşma içinde ya da İmparator'un gücünden korktuğundan kendisinden bahsetmeyeceğim) bütün bunlarla olası hem kara hem de deniz savaşı konusu dikkate alınmalıdır. Kara savaşında, dünyada olup bitenleri de göz önünde bulundurursak, İmparator ile Türk Beyi arasında bir kara savaşının çıkması pek de kolay olmaz. Çünkü daha önce gücünden bahsettiğim Türk Beyi'nin ordusu Almanya'yı mağlubiyete uğratmayı başaramayacaktır. Çünkü Almanlar dünyanın en iyi ordusuna sahipler.

Onlar kendilerini savunmak için her zaman büyük bir birlik içinde olacaklardır. Türk Beyi iki kez bu saldırıyı denemiş olsa da her seferinde kendisi bu işten zararlı çıkmış, itibarı da zarar görmüştür. Beyin içine girdiği hatayı ve tehlikeyi çok iyi anladığını düşünüyorum. Almanya'nın büyük bir kısmı, Avusturya Kralı'nın aynı zamanda Macaristan Kralı olmasını istemediklerinden her zaman kendilerini savunmaya hazırdır. Hiçbir zaman Avusturya Kralı'na insan ya da başka çeşit bir yardımda bulunmayacaklardır. Macaristan saldırısı sırasında Türk Beyi'nin çekilmesinden sonra Macaristan'ı işgal etmek için ilerlememesinin sebebi de, aslında bunu kendisinden Alman prenslerin istemiş olmasıdır.

İmparator'un ve Türk Beyi'nin deniz üzerindeki güçleri konusuna gelince; Türk Sultanı'nın muhtemel bir savaştan daha zararlı çıkacağını düşünüyorum. Prens [Andrea] Doria geçen yıl birkaç tane kadırga ile birlikte, Türk donanmasına karşı Koron'u (Corone)[81] savunma konusunda başarılı olmuştu. Eğer o başarılı olduysa, İmparator (Barbaros tarafından idare edilen donanmanın ne kadar kötü olduğunu söylemiştim) bir donanma hazırlatmak isterse (tabii gönül ister ki, başka işlerle meşgul olmasa da Türkler'e karşı bir donanma hazırlatsa), bu donanma ile Türk Beyi'nin donanmasını rahatlıkla yenebilir. Türk Sultanı bu kez gerçekten zor duruma düşer. Çünkü kısa bir sürede donanma hazırlatması mümkün olmayacağından, ülkesi büyük bir karmaşanın içine düşer.

İmparator'a, Türk donanmasının içinde bulunduğu kötü durum hakkında haber verilmesi konusundaki kararları ise siz ekselanslarına bırakıyorum. Başka bir konunun daha göz önünde bulundurulmasının doğru olacağını düşünüyorum. İmparator, Türk Beyi'nin güçlerinin olduğundan daha iyi olduğunu düşündüğünden,

---

[81] 1532'de Koron, V. Karl'ın amirali Andrea Doria tarafından ele geçirilmiş, ancak iki yıl sonra, her ne kadar şehre metinde belirtilen yardım götürülmüş olsa da, imparator ile Türk Sultanı arasındaki deniz mücadelesinde kaybedilmiştir

Türk Sultanı ile bir anlaşma yapmanın daha iyi olacağını savunmaktadır. Ancak beyin güçleri tahmin ettiği kadar büyük değil ve onun bu anlaşmayı yapmaması konusunda kanımca uyarılması gerekiyor. Bunu söylüyorum çünkü bundan zarar gören sadece siz ekselansları değil bütün Hristiyanlık olacaktır. Çünkü Türk Sultanı eğer Hristiyanlardan kendisine bir zarar gelmeyeceğinden emin olursa, bütün güçlerini şaha karşı birleştirmek niyetindedir. Bu muhtemel savaşın sonucu da belli değildir aslında. Ama genel bir kanı vardır ki o da Türk Beyi'nin kazanacağıdır. Zaferden sonra da, güçlerini toparladıktan ve kadırgalarını tamir ve yenilerini inşa ettirdikten sonra, Hristiyanlar'a saldırmak için daha cesaretli ve hazır olacaktır. Bir konu daha: Bu da kesin olarak (bunu sadece Tanrı bilebilir) İmparator'un ne kadar daha yaşayacağının bilinmemesidir. Ölümü durumunda hükümdarlığının güçleri de bölünecektir. Böyle bir şey olursa, İmparator'un şu andaki gücü dağılacağından, Türk Beyi belki de artık siz ekselanslarına şu anda gösterdiği saygıyı göstermeye devam etmek istemeyecektir. Günümüzde İmparator'un ve Türk Beyi'nin, her ikisinin de güçlü orduları vardır ve her ikisinin de tahtı çok sağlamdır. Bu yüzden de güçleri her geçen gün daha da büyümektedir. Bu şekilde de şimdilik aralarında barış ve dostluk vardır.

Siz ekselanslarının günümüzde Türk Beyi ile olan münasebetlerini sizler benden iyi biliyorsunuz. Hem dünya hükümdarlarının işlerinin nasıl olduğundan, Venedik güçlerinin durumundan bunu tahmin edebilirsiniz. Deniz güçleri konusunda siz ekselanslarının büyük bir saygınlığa sahip olduğunu söyleyebilirim.

Türk Beyi de kesinlikle biliyor ki, siz ekselanslarının Türkler'e karşı Hristiyanlarla birleşmesi durumunda bu onlar için büyük bir tehlike teşkil edecektir.

Yukarıda bahsettiğim hükümdarlığın başında Sultan Süleyman bulunmaktadır. Bu sultanın erdemleri, yapısı, güçleri hakkında siz ekselanslarına daha önceden de çok detaylı bilgiler verildiğinden

aslında üzerinde durmaya çok gerek olmadığını biliyorum ama ben yine de sultan hakkında bazı şeyler söylemek istiyorum.

Sultan Süleyman, yaklaşık 44 yaşında, uzun boylu, burnu kemerli, zayıf. Teninin rengi zeytin yeşiline kaçıyor. Sağlıklı bir yapısı var ancak çok çabuk sinirleniyor. Melankolik, eğlenceyi çalışmaktan daha çok seviyor. Dinine çok bağlı. Kötü alışkanlıkları yok. Akıllılık, pratiklik, entellektüellik konusunda ise çok başarılı olduğu söylenemez. Bir hükümdarın sahip olması gereken tüm erdemlere ve titizliğe, dikkate de sahip değil. Çok titiz ve dikkatli olmadığı konusunu onu yakından tanıma fırsatım olduğu için söylemiyorum. Sadece ülkenin yönetimini başka birinin ellerine bırakmış olduğundan çok açık bir şekilde bu anlaşılıyor. Sultan, bütün paşalar ve saray erkânını topladığında da İbrahim Paşa yanında olmadan kesinlikle bir karar almıyor. İbrahim ise sultan olmadan da, tek başına her konuda karar alma yetkisine sahip. Yukarıda söylediğim sebeplerden dolayı sultanın etrafında kendisine iyi nasihatlarda bulan kişilerin sayısı gittikçe azalıyor ve ordusu da güç kaybediyor. Türk Beyi eğer daha dikkatli ve ülke konusunda daha titiz olsa, bu düzensizliklerin farkına varsa ve bunlara bir çare bulma çabası içine girse işler çok daha iyi gider. Etrafındaki birçok kişi de güçlerini gösterip, sultan için yapabileceklerini yaparlar. Onun için herşeylerini ortaya koyarlar. Ancak sultanın, aslında bütün bunların farkında olduğu, ama İbrahim'i çok sevdiği için bir şey yapmadığı düşünülürse, bu saygı duyulacak bir sevgi asla değildir. Hatta çok tehlikeli bir duygudur.

Türk Sultanı'nın yaklaşık 16 yaşlarında bir oğlu var. Diğer üç oğlundan daha büyük ve adı da Mustafa. İyi ve cömert bir insan olduğu söyleniyor. Sakız'ın karşısındaki Manisa Sancağı Mustafa'nın. Yanında Arnavut[82] kökenli annesi ile birlikte yaşıyor. Diğer oğulları ise halen sarayda yaşıyorlar. Onların anneleri Rus kökenli

[82] Navagero'nun bir sonraki raporunda kendisinin Çerkes olduğu söylenmektedir.

bir kadın [Hürrem Sultan]. Bu kadın halen sultan ile birlikte yaşıyor. Sultan kendisiyle Türkler'in geleneklerine göre evlenmiş[83].

Bunların yanı sıra, en önemli şahsiyetlerden biri, bütün ülkenin idaresini elinde bulunduran kişi ise İbrahim Paşa. Yukarıda kendisinden oldukça bahsettiğim ve kendisi Halep'te olduğundan hiç karşılaşamadığım için konuyu benden bu hususta daha bilgili, onunla şahsen görüşmüş olanlara bıracakağım. Siz ekselanslarına İbrahim Paşa hakkında o kişilerin bilgi vermesi daha doğru olacaktır. Ancak anladığım kadarıyla İbrahim Paşa, siz ekselansları ile Türk Beyi arasındaki dostluğun, barışın devam etmesi için çaba harcayan biriymiş. İbrahim'in yarattığı ve yaratmaya devam ettiği bütün düzensizlikler arasında bizim lehimize yaptığı tek iyi şey de bu.

Ayas ve Kasım adlı paşalar hakkında pek bir şey söyleyemiyorum. Çünkü aslında onlar da İbrahim Paşa'nın birer emir kulu olmuşlar ve kendilerine pek fazla değer verilmiyor. İbrahim'e doğrudan bağlı olan diğer kişiler ise, biri hakkında çok iyi konuşulduğunu duyduğum ama İbrahim ile birlikte Halep'e yola çıktığından hiç görmediğim Defterdar İskender. Diğeri de çok değerli Beyefendi Luigi Gritti. Kendisi İbrahim'in de yardımıyla toplumda çok önemli bir yer edinmiş.

Her ne kadar Hristiyan biri olsa da, bu durum çok faziletli, önemli bir kişi olmasına engel olmamış[84]. İbrahim'in kendisine yardım etmesinin sebebi: Sarayda veziriazam ve Rumeli Beylerbeyi olarak göreve başladığında, ülke idaresi konusunda henüz çok tecrübeli bir adam değildi. Bu konuda da bir Türk'ten yardım almak yerine bir Hristiyan'ı tercih ettiğinden, Gritti'den

---

83 Bu iki kadın hakkında Navagero detaylı bilgiler vermektedir.

84 Söz konusu Luigi Gritti, Doj Andrea'nın karısı olmayan başka bir kadından doğmuş oğludur. İstanbul'da, babası aynı şehirde elçilik görevi yaparken dünyaya gelmiştir. Süleyman tarafından çok sevilmiş, sultan ayrıca kendisine birçok konuda danışmıştır. Macaristan ile ilgili bilgiler yazan Bonfinio ve Sanbuco, Gritti'den de uzunca bahsetmişlerdir.

bu hususta çok yardım almıştır. Bu yüzden de sonradan kendisine büyük iyilikler yapmıştır. Luigi Gritti her ne kadar önceden ülke idaresi konusunda hiç çalışmamış olsa da, özellikle de Hristiyanlar konusunda çok fazla bilgiye sahiptir. Çok iyi, başarılı, zeki, çok büyük görevler alma konusunda da cesur bir kişiliği olduğundan, yardımlarına ihtiyaç duyan herkese yardım etmeye hazırdır. İbrahim'e de bu konuda seve seve yardım etmiştir. Siz ekselansları ile ilgili konularda, İbrahim'e de çok yakın olduğundan, bize oldukça yardımcı olabileceğini düşünüyorum. Özellikle de iki hususu dikkate almak gerekmektedir: Bunlardan birincisi dostlar arasında genellikle iyilikler yapılır. Venedik de Türk Beyi'nden bazı iyilik taleplerinde, erzak, buğday, mal alış verişi talebinde bulunabilir ve bunları da Gritti sayesinde elde edebilir. İkincisi de Türk Beyi ile Venedik arasındaki diplomatik münasebetlerde, olası barış anlaşmalarında kesinlikle yardımcı olabilir. Birinci husus konusunda, Gritti'nin tabiatı da göz önüne alındığında, siz ekselanslarının her talebini karşılamak için elinden geleni yapacak bir kişi olduğundan eminim.

İkinci hususa gelince, Gritti ile birçok kez görüştükten sonra anladım ki, siz ekselanslarına büyük değer veriyor. Kendisi bana Türk Beyi ile şimdiye kadar olan dostluğu çok daha ilerilere götürmeniz gerektiğini söyledi. Bunun da açıklaması olarak, Venedik'in dostluk konusunda ya İmparator'u ya da Türk Beyi'ni seçmesi gerektiğini söyledi. Bu seçimi yaparken de Türk Sultanı'nı seçmesinin daha mantıklı olacağını düşündüğünü ekledi. Ben de birçok kez bu konuyla ilgili Gritti ile konuştuğumda, verdiği nasihatın çok da uygun olmadığını, bundan siz ekselanslarına büyük zararlar gelebileceğini açıklamaya çalıştım. Gritti ise bana bu konuda hak vermek istemedi. Venedik'in iki güce de aynı şekilde yaklaşmak istemesine, aradaki dengeyi korumak istemesine oldukça şaşırdığını da belirtti. Gritti'yi ziyaret ettiğim son seferinde bana Türkler'e karşı siz ekselanslarının çıkarlarını, her ne kadar

politik düşüncelerimize katılmasa da koruyacağı konusunda garanti verdi. Gritti'nin bu konuda neden böyle düşündüğünü, yani İmparator'dan çok Türk Beyi'ni tercih etmemizde neden ısrarcı olduğunu anlamaya çalıştım ve onunla biraz daha konuşmaya karar verdim. Bu konunun siz ekselanslarının çıkarına olmadığını bildiğim halde, Gritti çok bilge bir kişi olduğundan neden böyle düşündüğünü bilmek, anlamak istedim. Gritti düşündüğüne göre geçerli bir sebebi vardır dedim. Eğer bunu Türk Beyi'nin çıkarı için yapıyorsa, peki bu konuda neden İbrahim Paşa ve diğer paşalar bu kadar ısrarcı değil diye sordum kendime.

Eğer istediği, arzusu, sahip olduğundan daha fazla saygınlık kazanmak ise, kendi çıkarlarını koruyor, öneminin artmasını istiyorsa ve bu yüzden siz ekselanslarının Türk Beyi'ne daha yakın, yani İmparator'a daha uzak olmasını tercih ediyorsa, bundan ne çıkar sağlayabilir ki? Tek çıkar, Gritti Venedik Cumhuriyeti'ni çok iyi tanıyıp bildiğinden, kendisi de Venedikli olduğundan böyle olması durumunda daha fazla saygınlık kazanabilir. Eğer bu sebeple bu açıklamayı yapıyorsa, bu durumdan siz ekselanslarını haberdar etmesi iyi olur. Böylece Venedikliler de bu işin altında başka sebepler olmadığını anlamış olurlar. Venedik'in önemi arttıkça onun da saygınlığı artacaksa bunu Venedik Cumhuriyeti'ne açıkça belirtmelidir. Biz de kendisinden bazı iyilikler istediğimizde bunu aynı zamanda kendi saygınlığını arttırmak için canla başla yapacağından emin olacağız ve altında başka bir sebep aramayacağız.

Bu kısa süre içinde siz ekselansları ve diğer değerli üyelere söyleyebileceklerimin hepsi bu kadar. Sunum şeklim çok iyi olmasa da bütün dürüstlüğümle her şeyi anlatmış olduğumdan emin olmanızı isterim. Sizler çok bilge kişiler olduğunuzdan bu durumu anlayacağınızı umuyorum[85].

---

[85] Bu raporun arkasında iki üç sayfa kadar da elçilerin seyahat masraflarından, karşılaştıkları zorluklardan ve Cumhuriyet'e hizmet konusunda her zaman hazır olan elçilerin faziletlerinden bahsedilmektedir.

ALVISE RENIER
(1550)

Soylu Şahsiyet Alvise Renier'in[86], İstanbul'da Tuttuğu Raporların Senato'da Okunması

(Kendisi Çok Güvenilir Bilgiler Vermektedir.
7 Ocak 1555 Tarihinde Okunmuştur)[87].

Çok eski ve yaygın bir gelenektir bu, yani Cumhuriyet'te, elçilerinin gönderildikleri yerlerden geri döndüklerinde raporlarını saygın siz beyefendilerin karşısında sunmaları; çok eski ve önemli bir gelenektir. Sizlere anlatılmasının anlamlı olacağını düşündüğüm konuları, ben de bu gelenek gereği sizlere aktaracağım. Bu görevi hemen yerine getiremedim. Çünkü siz ekselansları beni İstanbul'dan Kandiye'ye gitmekle görevlendirdiniz. İstanbul'dan Kandiye'ye yaptığım seyahat, İstanbul seyahatimin yanında pek fazla bir öneme sahip değil. Bu rapor, bu kâğıtların üzerinde not edilmiştir. Bu bilgiler Osmanlı Kapısı'nda bulunduğum ve görevimi yerine getirdiğim sürece gördüklerimi ve yaşadıklarımı, edindiğim bilgileri içermektedir. Siz ekselanslarının bilmesi gerekti-

---

86 Pedani, s. 47-86.

87 Commisiones et Relationes Venetae (1525-1553), S. Ljubic tarafından hazırlanmıştır. "Monumenta Spectantia Hostoriam Slavorum Meridionaru" II, Zagreb 1877, sayfa 186-187; Venedik Devleti Arşivi, Colleggio, Relazioni, b 61, sayı 207, kodeks, 97v-121v.

ğini düşündüğüm en önemli şeyleri anlatacağım. Ayrıca sultanın hayatından, hayat biçiminden, ailesinden, çocuklarından, paşaları hakkında da en önemli olan hususlardan bahsedeceğim. Tarafımdan siz ekselanslarına daha önceden de detaylı bir şekilde elimden geldiği biçimde birçok şeyden bahsetmiş, haberlerimi iletmiştim. Bilgilerin gerçeği yansıttığını siz ekselansları da tasdik etmiştir. İran Savaşı'nı başlatan sebepleri, şahın kardeşi Elkas'ın sultana karşı nasıl büyük bir orduyla hareket ettiğini aktarmaya çalışmıştım. Ancak bu savaş hakkında bana çok farklı şeyler söylendi. Elkas'ın yaptığının aslında sadece bir göz boyama olduğunu, asıl niyetinin saldırmak olmadığını savunanlar da var.

Raporumda bunlardan bahsederek, hiçbir detayı atlamadan siz ekselanslarını tatmin etmeye çalışacağım.

Sayın prens, Venedik'ten 16 Temmuz 1547'de yola çıktım. Her ne kadar o tarihlerde biraz rahatsız olsam da görevim herşeyden daha önemli olduğundan, güneşten de daha kavuran bir ateşle yola koyuldum. Görev aşkım bana çok yardımcı oldu. Osmanlı yönetiminden ayrıca siz ekselanslarına talimat gelmişti. Ulama Bey, Zara'daki sınırların gözden geçirilmesinin gerekli olduğunu bildirmişlerdi. Bu talimatta ayrıca Uskoklar'ın sınırda sultanın kullarına verdikleri zararların da telafi edilmesi talep ediliyordu. Bu zararların gerçek olduğu da ispat edilmişti. Uskoklar, Venedikliler'le anlaşmalar yaptıklarından bizden böyle bir talepte bulunmuşlardı. Zara üstlerinde yaşayan ve esir alınan Istrialılar'ın da serbest bırakılmasını talep etmişti. Onların, savaş zamanında esir alınan kulları olduğunu söylemişti. Osmanlılar'ın yaptığı önemli bu üç talepten sonra siz ekselansları da beni çok ivedi bir şekilde oraya gönderdiniz. Messer Marco Antonio'nun oğlu olan Antonio Foscarini'nin kadırgasına bindim. Kendisine beni Kotor'a kadar götürmesi emredildi. Denizde seyahat edenlerin yaşadıkları tehlikelere kendilerinden dinlenmedikçe inanmak güçtür. Bu atasözü geldi aklıma. Bunu söylüyorum çünkü

Kvarner Körfezi'ni geride bırakır bırakmaz, korkunç bir fırtına ile karşılaştık. Dehşet saçan dalgalar, rüzgâr ve yağmura yakalandık. Her taraf o kadar karanlıktı ki, birbirimizi görmekte zorlanıyorduk. 21 Temmuz'u 22 Temmuz'a bağlayan geceydi. Ancak Tanrı bize yardım etti, zorla da olsa Monicco de Ponto Körfezi'ne sığınabildik, sığınmak zorunda kaldık. Aniden poyraz başlamıştı. Eğer sığınmasaydık Pulya Bölgesi'nin kıyılarına vurabilirdik. Hava çok tehlikeliydi. İki gün üç gece bu körfezde beklemek zorunda kaldık. Hiç de güvenli bir yer değildi. Kadırgamızın sürüklenmemesi için çok çalıştık.

Övmek için söylemiyorum ama Messer Antonio'nun erkek kardeşi Hiyeronimo Foscarini, abisinin yokluğunda büyük bir yüreklilik göstererek bizlere yardımcı oldu. Kendisinden bahsetmemek haksızlık olurdu.

Messer Andrea, Histria'dan Venedik'e dönmek zorunda kaldı. Çünkü kendisi rahatsızdı. Hiyeronimo ise onun yerine kadırganın başına geçti. Genç bir kişi olmasına rağmen denizcilik konusunda çok tecrübeli biri. Siz ekselansları denizcilik konusunda kendisine gözünüz kapalı görev emanet edebilirsiniz. Zara'da saygıdeğer Paolo Giustiniano'yu, düzenli kadırgalarının başında gördüm. Kendisi bana büyük şeref ve ilgi gösterdi. Size saygısı da büyük. Colpho'nun kaptanı Giovan Antonio de Cha Tagliapetra da aynı şekilde benimle çok ilgilendi. Kendisiyle de orada karşılaştık. Bana Kotor'a kadar eşlik etti. Siz ekselanslarının işlerinin güvende yürümesine büyük önem veriyorlar. 30 Temmuz'da Kotor'a vardım. Kastelnova (Castelnuovo) yolunda gerekli olan atları buldum ve 4 Ağustos'ta akşamleyin kadırga oraya vardı. Ertesi gün sabah beşte de atlarla yola koyulduk. Çok sıcak olduğundan günde iki kere duruyorduk. 17 Eylül'de Pera'ya vardım. Şehre girişimde siz ekselanslarına saygı işareti olarak Türk Beyi'nin adamları ve oradaki görevli balyos ile Venedik tüccarları tarafından onurlu bir şekilde karşılandım. Gelenekler icabı ben de kendilerine saygılarımı

ilettim. Karşılama töreni sona erdikten sonra görevi bana teslim edecek saygıdeğer balyos ile görüştüm ve kendisi bilmem gereken herşeyi bana anlattı. Sultana görevimden bahsedilmesini talep ettim. Bunun için yapılması gereken herşey yapıldı. Sultana o günden sonra Venedik elçisinin ben olduğumu iletmelerini istedim. Bunun için de önce Rüstem Paşa, sonra da diğer paşalarla görüşmeye gittim. Ancak Rüstem Paşa ile görüşebilmek için uzun süre beklemek zorunda kaldım. 21 Eylül'de meslektaşım ile birlikte huzuruna çıktım. Bu bekleyiş sırasında sultanın çok sinirli olduğunu öğrendim. Siz ekselanslarının, sultanın gönderdiği talimat, yani Zara, Nadin ve Laurana'nın sınırları konusunda bir şey yapmadığınızı düşündüğünü öğrendim.

Nitekim sultanı gördüğümde kendisi çok kızgındı. Elinde de sınırlarla ilgili belgeyi kıvırmış tutuyordu. Sultanı siz ekselansları adına uygun şekilde selamladıktan sonra, mümkün olduğu ilk anda konuşmaya başladım. Zaten beni konuşturmak istemedi. Çok sinirlendi. Kendisinin söylediği sözlere kulak verilmemiş olmasından çok büyük rahatsızlık duyduğunu belirtti. Ancak ben hazırlıklıydım. Bütün deneyimlerimi ortaya koyarak kendisi ile barışmaya çalıştım. Sultana, bir yıl önce yine sınırlarla ilgili bir talimat aldığımızı, ancak sancakbeyilerinin ve kadıların, bizi dinledikten sonra sınırları koymadan oradan uzaklaştıklarını hatırlattım. Sultana bu hususta hiç duymadığı sebeplerden bahsedebileceğimi söyledim. Siz ekselanslarının, sultanın adaletine çok güvendiğini de söyledim ve başka bir gün bu konu ile ilgili olarak beni arza kabul etmesini talep ettim. Başka bir gün siz ekselanslarının gönderdiği mektupları ileteceğimi ve bu talimata neden uymadığımızın sebeplerinin de içlerinde yazılı olacağını söyledim. Bunları dikkate almasını istedim. Ben de ayrıca kendisine bütün sebepleri yazacağıma söz verdim. Konuşmamı birçok kez kesti. Tercümanlara da çok kızdığını söyledi. Odama döner dönmez sebeplerimizi kısaca yazdım, çünkü paşalar fazla uzun şeyler

okumak istemiyorlar. Sultanın huzuruna kabul edildiğimde, yazdığım sebepleri teslim ettim ve sözlü olarak da yazdıklarımı zenginleştirdim. Sultan da beni dinledi. Siz ekselanslarının bu durumdan daha da rahatsız olmasını sağlamak için, Uskoklar'ın verdikleri zararlar ile ilgili iki hususu daha saydı. Sultan, bu zararların telafisini Venedikli vatandaşlardan talep ediyor, çünkü aralarında anlaşma yaptıklarını söylüyordu. Sonra, önceden sultanın kulları olan, sonra ise bizim alıp oralardan uzaklaştırdığımız Istrialılar'dan bahsetti. Sonra Splitliler'in, sultanın Spalato'daki topraklarını işgal ettiklerinden şikâyetçi oldu.

Bütün bunları söylerken de çok öfkeli görünüyordu. Sultanın her söylediğine büyük bir dikkatle cevap verdim ve siz ekselanslarının bütün bu sorunlara benim aracılığımla açıklık getirebileceğini dile getirdim. Bütün sebepleri açıklayacağımı söyledim ve izin alarak başka bir arz günü görüşmek üzere huzurundan ayrıldım. Yaklaşık altı gün sonra, sultanın elini öpmeye gitmeden önce paşa, bana bir çavuş ile birlikte bir haber gönderdi. Bu haberde paşanın, benim sultana yazdığım mektubu okuduğunu, sultanın da mektubuma yorum yaptığını, saydığım sebepleri beğendiğini yazıyordu. Herşeyin yolunda gideceğini, moralimi bozmamamı söylüyordu ayrıca. Bu haber biz iki elçiye de fazlasıyla olumlu geldiğinden biraz şüphelenmemize sebep oldu. Açıkçası paşanın bu haberi yazdırıp bizimle eğlenmek istediğini düşündük. Ben de paşanın söylediklerine inanarak, sultan için hazırlayacağım rapordan vazgeçmemi istemiş olabilir diye düşündüm. Çünkü yazdığım mektup çok detaylı ve etkili olacaktı. Bu benim düşüncem. Şüphelerimizden kurtulmak için biz elçiler paşanın huzuruna gittik ve gönderdiği haber için teşekkürlerimizi sunmaya karar verdik. Çok saygılı bir şekilde sultan ile daha önce, siz ekselanslarının gönderdiği ve benim yazdığım mektupları teslim etmeden önce görüşmek istediğimi söyledim. Ancak kendisine sultana daha önce bilgi verdiği için teşekkür ettim. Aslında

doğrudan sultan ile görüşmeyi tercih ettiğimi de söyledim. Paşa bana, sultan ile bu konuyu görüşmek için fırsat bulduğunu ve ona mektubun içeriğinden bahsettiğini söyledi. Ancak bana sultana da aktarmak istediğim herşeyi anlatmaktan çekinmememi söyledi. Ben de oldukça rahatladım ve görevimi yerine getirmek için sultanın elini öpmeye gittim. 2 Ekim 1547 tarihiydi. Sultan, olayların benim mektubumda yazılı şekilde meydana gelip gelmediğini kontrol etmelerini emretti. Çünkü sultan, hem Müslümanların hem de Hristiyanlar'ın topraklarını ellerinde tutabilmelerini, kaybetmemelerini istiyordu. Ben de sultanın konu ile ilgili hazırlattığı fermanın bir kopyasını siz ekselanslarına gönderdim. Sonra Uskoklar'ın verdikleri zararlar konusuyla ilgilenmeye devam etti. Sultana bizim vatandaşlarımızın uğradığı zararlardan da bahsettim. Dalmaçya'da bulunduğum süre içinde sancak[beyi] ve kadıya bildirilen çok sayıda şikâyet olduğunu da sultana ilettim. Ancak şikâyetlerimizin temeli olmadığı söylendi. Çünkü elimizdeki delilleri duymak ve görmek istemediler. Bizlerin taleplerinin boşa olduğunu söylediler. Hâlbuki dört ya da altı şahit tarafından bu şikâyetlerimiz tasdiklenmişti. Hem de bu kişilerin buradan, zararların meydana geldiği yerden tesadüfen geçen insanlar olduğunu, bizim lehimize şahitlik yaparak bir şey elde etmeyeceklerini de belirttik. Ayrıca, siz ekselanslarının hem denizde hem de karada, hem Türkler'in hem de bizlerin çıkarlarını Uskoklar'dan korumak için ne kadar çok harcama yaptığınızı söyledim ve elimdeki belgeleri gösterdim. Sonra, Istrialılar'ın savunmasına geçildi. Klis (Klissa) Sancakbeyi bu tartışmayı Dalmaçya'da gördüğünü söylüyordu. Kendisi Istrialılar'ın olduğu yere gelmiş hemen. Ferhad adında bir köle kendisine bunu yapmasını söylemiş. Ferhad, sancakbeyine, siz ekselanslarının bu topraklarda çok fazla akrabanız, kulunuz olduğunu söylemiş. Toprakları aşıp Türkler'in tarafına geçtiklerini söylemiş. Sancakbeyi bu adamlardan çok az sayıda bulmuş ve konu ile ilgili Divân-ı Hümâyûn'a bir arz sunmuş.

Bununla da Ferhad'ın yalan beyanda bulunduğunu, bu yüzden cezalandırılmasını talep etmiş. Ben de Venedik'e gelirken Ferhad'ın o topraklardan uzaklaştırılmasını sağladım. Olaylar bu şekilde gelişti. Size bütün bunları 9 Ekim tarihli mektuplarımda da olduğu gibi bildirdim. Zara ile ilgili konular raporumda mükemmel bir şekilde işlenmediğinden kısa süre önce siz ekselanslarına, geçtiğimiz 6 Temmuz'daki mektubumda detaylı bir şekilde bildirdim.

Bunları tekrar anlatmayacağım. Sadece konu ile ilgili olarak küçük bir parantez açaçağım. Her ne kadar kâtibi ve tercümanı Dalmaçya'ya göndermiş olmama -ki kendileri paşa tarafından çok iyi bir şekilde karşılanmışlardır-, ayrıca Venedikli Bozdoğan Kadı ile de Dalmaçya konusunda olumlu bir arz yazması konusunda anlaşmış olmama, söylediklerimizin doğru olduğunu belirtmemize rağmen, kötü huylu sancakbeyi aleyhimize konuştu ve bize karşı geldi. Hiçbir şekilde kendisini mutlu edemedik. Kendisine, atlarının yemini karşılaması için 300 düka söz verilmişti. Lehimize yapacağı bir arz için de kendisine para verileceği söylenmişti. Birçok kez tekrarladığım için kusura bakmayın. Ama bize kolaylıkla yardım edeceğine, büyük bir kavga çıkardı. Bizim için de herşeyi kaybetme riski doğmuş oldu. Çünkü bu olay bizi, aleyhimize arzda bulunan sancakbeyinin destekleyicisi, düşmanımız, Rüstem Paşa'nın kardeşi Kaptanıderya Sinan Paşa ile karşı karşıya getirdi. Rüstem, ayrıca sınırdaki 200 kadar Bosnalı'yı da destekliyordu. Bunu yaparken de, Salih? (Saba) Reis'in söylediklerini temel aldı. Reis, bizi, sultana sormadan kaleler inşa etmekle suçluyordu. Bu da ortalığı karıştırdı. Bir anda kendimi birçok düşman ve tartışmanın içinde buldum. Ben, bu tartışmalardan elimden gelen en iyi şekilde kurtulmaya çalıştım.

Sonunda Dalmaçya'da meydana gelen her sorun konusunda bir çözüme varıldı. Paşa, sorunların çözümü için yeni bir şey öngörmüştü. Kadı Sathologi'yi (?) o topraklardaki sorunları gidermesi için görevlendirdi. Kadı, paşa ile uzun görüşmelerden,

tartışmalardan sonra, bu topraklarda meydana gelen her olayın değerlendirmeye alınmasına karar verdi. Çünkü paşa, kadının verdiği kararın doğru olacağını ve uygulamaya koyulacağını belirtti. Siz ekselansları bu kadının başlangıçta benim düşüncelerime ne kadar karşı çıktığını biliyorsunuz. Bu kadı ile görüşmelerimde başarılı olmak, onu tarafımıza çekebilmek için ne çok çabaladığımı da biliyorsunuz. Kendisi sonunda bir karar aldı. Aldığı kararlardan, sultanın kendisine neden bu kadar saygın ünvanlar verdiği anlaşılır bir konu. 6 Temmuz tarihli mektubumda siz ekselanslarına kadının kararlarını bildirmiştim. İşte konu ile ilgili söylemek istediklerim bu kadar. Siz ekselanslarına, çok çaba harcamam gerekmiş olsa da, paşanın da bizlere çok yardımcı olduğunu belirtmek için burada kısa bir şekilde tekrarlamak istemedim.

Sonunda bu tartışmaların içine Spalato konusunun sokulamayacağından korkuyordum ama Tanrı'nın da yardımıyla, önümüze hiçbir engel çıkmadan hepsi halloldu. Bu durumda talebimi yerine getirdiği için de paşaya teşekkür ettim. Sonuç olarak, Tanrımıza yardımlarından dolayı büyük şükran duymalıyız. Siz ekselanslarının, büyük bir cömertlik göstererek, Blachiana Köyü'nü sultana hediye etmeniz kararından daha iyi bir karar olamazdı. Divân-ı Hümâyûn'da tartışmalar hiçbir zaman eksik olmuyor. Parga Kalesi'nin yöneticisi hakkında bir şikâyet geldi. Hırsızların kaçmasına göz yumduğu söyleniyordu. Sultan buna çok üzüldü. Paşaya, siz ekselanslarının bu kale bekçisini cezalandıracağını söyledim. Biraz rahatlar gibi oldu ve önce benden durumu size yazmamı emretti. İki gün sonra ise birini gönderdi ve siz ekselanslarının bu kaleyi yok etmeniz gerektiğini haber vermemi istedi. O da adam göndereceğini söyledi. Ben de bu emrini yerine getirdim. Konu ile ilgili 18 Kasım 1547'de yazdığım mektupta düşündüklerimi bildirdim. Siz ekselanslarının herşeyi halledeceğini söyledim paşaya. Ancak bu emirden sultanın haberi olduğunu sanmıyorum. Paşa memnun gibiydi, sonra da emirle ilgili başka bir şey

söylemedi. Ben kendisine siz ekselanslarının kale bekçisini ortadan kaldıracağınızı ve bunun da yeterli olacağını söyledim.

Size 23 Mart 1548 tarihli mektuplarımda bunları anlatmıştım. Yani paşanın ikinci kez Parga'yı işgal etme girişiminden bahsetmiştim. Paşa, Arnavutluk'un Yohannina yöresinde bir sancak kurmaya karar verdi. Çünkü Arnavutlar o sınırlara oldukça zarar veriyorlardı. Seçilen sancakbeyine, emniyetle oturabileceği bir yer olarak Parga Kalesi'ni tahsis etmeye karar verdiler. Paşa bu talebi bana da iletti ve sultanın bir emri olduğunu söyledi.

Siz ekselanslarına yine 23 Mart tarihli mektuplarda paşaya bu hususta yaptığım savunmayı bildirmiştim. Anlaşma kapitülasyonlarında oranın bizim elimizde olduğunu belirttim. Benden anlaşma maddelerini istedi. Maddeleri gördükten sonra da kararını değiştirdi ve sancakbeyinin kendi topraklarında kendisine kale inşa edilmesine karar verildi. Bu sorun da böylece bitmiş oldu. Parga, sultanın gözünde bir engel teşkil ettiğinden, ki çevredeki her toprak sultana ait, Parga'yı elinde bulunduramadığından oldukça rahatsız. Biz de Parga'nın idaresinde çok titizlikle davranmalıyız. Ayrıca yakındaki sancakbeyiyle de aramızı iyi tutmalıyız. Bunun için Korfu'ya iyi adamlar, iyi idareciler göndermeliyiz.

Sonra sultanın İran'a yola çıkma zamanı yaklaşmaya başladı. O günlerde Rodos Sancağı [Beyi] Salih (Sala) Reis geldi. Kendisine bu denizlerin muhafazası görevi verilmişti. Ben kendisine Leona gemisi ile ilgili şikâyetimizi belirttim. Paşa da bizimleydi. Uzun uzun konuştuk. Salih Reis, geminin kaptanınının suçlu olduğunu söyledi. Çünkü kendisini tanıtmamış, yelkenlerini indirmemişti. Salih Reis, bu gemiyi bombaladıktan sonra, gemiye su dolduğunda Venedikli olduğu anlaşılmış ve limana çekilmesini ve boşaltılmasını önermiş. Bu şekilde hırsızlık yapılmasını önlemek istemiş. Çünkü gemi deliklerle doluymuş. Korunması için yanına toplar yerleştirilmesini önermiş. Kaptan ise bu öneriye kulak vermemiş. Gemideki birok kişi, birçok görevli

indirilmiş ve Rodos'a gönderilmiş. Salih Reis, bunları anlatırken çok uzun konuştu ve kendisini haklı çıkarmaya çalıştı. Bütün bunları daha sonra Divân'da arz sırasında da anlattı. Kendisine bu anlattıkları karşısında ben de düşüncelerimi söyledim ve aynı gün ben de arz istedim. Paşa ise bana sultanın herşeyi anlamış olduğunu ve bunun şansızlık, kaza olduğuna karar verdiğini söyledi. Sultanın ayrıca bu konunun kapatılmasını talep ettiğini de söyledi.

Salih Reis ve benim de olduğum Divân'da da paşa konu ile ilgili olarak şunları söyledi: "Sayın elçi, mesleğinize saygı duyuyorum", dedi. Aynı gün arza kabul edilmiş olmam, bana bir iyilik yapıldığı anlamına geliyordu. Salih Bey arzda bulunduğunda, paşa da sultana benim için arz talebinde bulunmuş. Sultanın konu ile ilgili söylediklerini duyduktan sonra, ben de onun istediklerinden farklı bir şey yapamayacağım için konunun kapanmasını kabul etmek zorunda kaldım.

Ancak daha sonra Salih (Salli) Reis'in gemilerindeki birçok tutsağı kurtarmaktan vazgeçmedim. Sultanın yola çıkmasından önceki o birkaç gün içinde sürekli Divân'a ve paşanın yanına gidip, farklı görüşmeler yaptım. Paskalya Pazar'ında 48 tutsağın serbest bırakılmasını sağladım. Kutsal Perşembe günü sultan yola çıktı. Bu tutsakları beraberimde Pera'ya götürdüm. Onlara sizin adınıza büyük bir şerefle eşlik ettim. Size bu konuyu da 25 Mart 1548 tarihli mektubumda bildirmiştim. Bu kişilerin arasında Leona gemisinin tutsakları da vardı. Kendileri bana gemiye verilen zararın geminin sahibinden kaynaklandığını söylediler. Kuvvetli esmeyen rüzgârda Türk gemilerinden kaçmaya çalıştığı için böyle olduğunu anlattılar. Hâlbuki kaçmayıp, hepimizin tavsiye ettiği gibi birkaç hediye gönderseydi bu kadar zarar görmezdik. Bu konuda titizlik göstermenin ne kadar önemli olduğunu söylemek için bunu tekrar ettim. Bu tutsaklar hakkında söyleyeceklerimin hepsi bu kadar.

Büyük bir titizlikle, siz ekselanslarının elde etmek istediği sultanlık fermanı için elimden geleni yaptım. Bu fermanda siz ekselansları, sultanın, denizlerde görevli resmi kaptanların kimler olduklarını ve kaçar tane gemileri olduğunu bir belge ile açıklamasını istediniz. Böylece, diğerlerini, sultanın kulu olmayanları, yani listede yer almayanları Venedik rahatça ortadan kaldırabilecek, onları, korsanlar, leventler olarak görebilecekti. Sultanın kulu olma ayrıcalığından faydalanamayacaklardı. Bu konu hakkında önce paşa ile görüştüm. Ancak kendisi bunun sorun yaratacağını söyledi. Karışıklıklar olacağını belirtti. Venedikliler, bu liste ile barış anlaşmasının maddelerine saygı göstermeyebilirler dedi. Tutsak aldıkları herkesi İstanbul'a göndermek yerine öldürme hakkı bulabilirler. Paşa bunları öne sürdü.

Paşanın düşüncelerine karşı geldim. Paşaya, korsanların böyle bir listenin olmasını bilmeleri durumunda listenin onların kötü hareketleri için caydırıcı olacağını söyledim. Paşa bu konuda başka bir şey söylemedi. Divân'a arza gönderildi. Konu Divân'da görüşüldü. Özellikle de Mehmed Paşa konuyla ilgili çok şey söyledi. Hristiyanlar'ın tutsakları serbest bırakmalarının dine karşı olduğunu, Müslümanları öldürmelerinin de öyle olduğunu savundu. Divân'da bu konu böylece halledilmedi. Ancak sayın paşaya birkaç kez daha konuyu ilettim ve bana birşeyler yapacağına söz verdi. Kendisi de sultan ile İran'a gidecek olduğundan, kendisinden acele etmesini rica ettim. O da bu emri verdiğini, ancak listeyi henüz denetleyemediğini söyledi. Sonuçta paşa, ben bu izni, emri alamadan yola çıktı. Bir kişiden, imparatorun da buna benzer bir liste talep ettiğini öğrendim. Bu şekilde batıdaki denizlerde kimin görevli olduğunu bilmek, diğerlerini de korsan ilan etmek istiyordu. Sultan da, İran'a gitmeden önce Batı ile yaptığı barış anlaşmalarının maddelerinde, denizlerde korsan bırakmayacağını söylediğinden, böyle bir liste hazırlamaya gerek duymamış. Paşa yola çıkmadan önceki gece

ziyaretine gittim ve konuyu tekrar açtım. Kendisi bu işi halledecek vakit bulamadığını, ancak halledip bana listeyi göndereceğini söyledi. Kendisine pek fazla inanmadım, ama altı gün sonra İbrahim Paşa beni yanına çağırttı ve elime, siz ekselanslarının talep ettiği şekilde hazırlanmış listeyi verdi. Bu emri siz ekselanslarına 28 Mart 1548 tarihli mektuplarımla birlikte gönderdim. Bu da, paşanın bana, siz ekselanslarının adına yaptığı büyük bir iyiliktir.

Paşa yola çıkmadan önce onunla daha birçok konu hakkında görüşebildim, ancak siz ekselanslarını çok fazla sıkmamak için bunlardan bahsetmeyeceğim.

Sadece kayda değer bulduklarımdan bahsedeceğim. Ama aynı zamanda paşanın, benim talebim üzerine yaptığı kölelerin serbest bırakılması işini de anlatmadan geçmek doğru olmaz. Cania gemisinden Pietro Vidali ve birlikte tutsak edilen beş adamının kurtarılmasından bahsedeceğim. Kendileri, Rochandolph Kontu'nun kaçışına yardım etmelerinden şüphelenildiği için tutsak edilmişlerdi. Çünkü kontun kaçtığı günlerde bu zavallı adamlar, bir gemi bulup, kendi gemilerini aramak için Boğaz'daki kalelere gitmişler, fakat gemi sulardan çekilmiş olduğundan, yani bulamadıklarından geri dönmeye karar vermişler. Ancak bu davranışları şüpheli görülmüş. Sonra bu zavallıları gemiden alıp götürmüşler ve kendilerini kötü bir son bekliyormuş. Sonra Tanrı'nın da yardımıyla, hiçbir bedel ödenmeden paşa onların serbest bırakılmasına razı geldi. Bunların yanı sıra, paşa, Brescialı o kölenin de serbest bırakılması lütfunda bulundu. Bu köle bir hoca tarafından tutulan bir köleymiş. Ancak hocanın böyle bir şeye hakkı yokmuş. Paşa da hocaya kendi kölelerinden birini verip Brescialı'yı benim hatırım için serbest bırakıp evime kadar gönderdi. İşte paşa bana birçok iyilik yaptı. Bunlar da onlardan birkaç tanesi. Siz ekselanslarına mektuplarımda zaten bu iyiliklerden detaylı olarak bahsetmiştim.

28 Mart'ta sultan İstanbul'dan İran Şahı'na doğru hareket etti ve Anadolu'ya geçip orada üç gün kaldıktan sonra 1 Nisan'da yoluna devam etti. Aziz Gregorius gününde (23 Nisan) genelde yola çıkardı ama bu sefer gidişini öne almış oldu. Bu erken yola çıkmanın Elkas'ın önerisi üzerine yapıldığı söyleniyor. Çünkü şahın beklemediği bir anda karşısına çıkmayı planlamışlardı. Çünkü sultanın yola çıkış günü herkes tarafından biliniyordu. Elkas zaman kaybetmemek için atlara yem vermek amacıyla bile durulmamasını önermişti, ancak büyük işler için çok zaman gerekir. Siz ekselanslarının da bildiği gibi hazırlıklar için gerekli bir zaman vardır. Sultan da ancak elinden geldiği kadar erken yola çıkabildi. Elkas ise çok daha önceden yola çıkmasını istiyordu. Sultanın İran'a gidişi çok hızlı oldu. Burada olanları size tekrar anlatmayacağım. Çünkü hepsinden, sadece İran Şahı ile ilgili mektuplarımda bahsetmiştim. Bu mektuplarda, bu savaştan başka bir konuya yer vermedim.

Bu savaş ile ilgili yazdığım herşeyi çok güvenilir kişilerden topladığım için, hepsi de güvenebileceğiniz bilgilerdir. Ben de Osmanlı ordusunun yanında savaş alanında olsaydım, bu öğrendiklerimden daha detaylı şeyler öğrenemezdim. Çünkü ordu çok büyük olduğundan beni yanlarına yaklaştırmazlar, ben de uzakta kalıp pek fazla haber toplayamazdım. Çünkü bunlar şüpheci insanlar. Herşeyin söyledikleri gibi yapılmasını isterler. Ayrıca yakına gitme konusu hem tehlikeli hem de büyük harcamalar gerektiren bir iş. Tıpkı Fransız elçisine olduğu gibi. Fransız elçisi orduyu savaş alanına kadar takip etmek istemiş ve bunu da kralının talep ettiğini söylemiş Türkler'e. Ancak o kadar arkada kalmış ki, kralına hiçbir haber gönderememiş. Krala hazırladığı rapor için bütün bilgileri diğerlerinden toplamış. Ben savaş ile ilgili aktardıklarımı şu şekilde öğrendim: İstanbul'un idaresinde İbrahim Paşa kalmıştı. Ben de sık sık işlerim için saraya gidiyordum. Paşanın kâtibi ile dostluk kurdum. Paşa okuma yazma bilmediğinden, kâtibi

savaş alanından gelen bütün bilgileri paşaya okumakla görevliydi. Sonra da bana bu bilgileri aktarıyordu. Bu sefere çıkılmış olmasını hiç onaylamıyordu. Bu yüzden, bu savaştan bahsetmeyi çok seviyordu. Ben de ona böyle düşündüğümü söyledikçe daha çok havaya giriyordu. Bunun yanısıra, ölmüş olan Barbaros'un kölesi Cafer Ağa'dan da bu savaşla ilgili bilgi edindim. Cafer Ağa'nın Kotorlu merhum Giovanni Segoni'nin oğlu olduğunu biliyorsunuz. Kendisinin Kotor'da başka kardeşleri de varmış. Bu kardeşlerden biri, Kotor'da tuz üzerinden alınan vergilerden sorumlu bir kişiymiş. Bu kişiler siz ekselansları tarafından değerli olan kişiler. Cafer Ağa da siz ekselanslarına çok bağlı biri.

Benedetto Segoni adındaki kardeşinin hatırı için bana hizmet veriyordu. Benedetto Segoni, Kotor Mali İşler memurlarından Stefano'nun kâtibiydi. Benedetto çok güvenilir biri olduğundan, kendisini Cafer Ağa'dan haber alması için gönderiyordum. Cafer benimle doğrudan irtibata geçmek istemiyor, şüpheli durumuna düşmekten korkuyordu. Benedetto da bildiği herşeyi bana aktarıyordu. Benim birçok kez İran'a gönderdiğim Kotorlu kâtibin yazdığı raporları da Benedetto ile Cafer birlikte Türkçe'den okumam için tercüme ediyorlardı. Cafer günlük haber alıyordu, çünkü çok önemli kişiler ile dostluğu vardı. Onlarla görüşmeler yapıyordu. Ayrıca merhum Barbaros'un ailesindeki kadınlarla da samimiyet içindeydi. Onların evine rahatça girip çıkıyordu. Bu kadınların erkekleri de savaşta olduğundan, sık sık onlardan mektup alıyorlar, Cafer de bu mektupları kadınlara okuyor ve savaş hakkında birçok şey öğreniyordu. Bu haberler, kâtibin anlattıkları haberlerle uyuşuyordu. Cafer, dostluk içinde olduğu önemli şahsiyetlerden de çok şey öğreniyor ve hepsini bana aktarıyor, bu şekilde siz ekselanslarının gözüne girmek istiyordu. Yazdıklarımın hepsi güvenilir bilgilerdir. Kulunuz olan ben, savaş konusunda bütün olanları meydana geldiği şekilde size aktardım. Hiç şüpheniz olmasın.

Sultan yokken, büyük bir yetki ile devletin başında İbrahim Paşa kaldı. Kendisi 80 yaşlarında bir hadım. Çok fazla konuşmayan, çok bilge, yaptıklarında kararlı, verdiği kararlarda adaletli, zalimleri cezalandırmada acımasız bir adamdı. Kendisinden herkes çok korkuyor ve herkes ona itaat ediyordu. Bu göreve ondan daha iyi biri getirilemezdi. Özellikle de acemioğlanları ve danişmendlerin (talismani), İstanbul ve Pera'yı, şehrin birçok yerine kundak yerleştirerek yağmalamak istemeleri konusunda büyük bilgelik gösterdi.

Onun sayesinde bu plan ortaya çıkarıldı. Herkes bunun böyle olacağını duymuş, bu yağmalamadan eşyalarını kurtaramaya hazırlanıyordu. Birkaç gece ve gündüz çok şüpheli durum vardı. Birçok muhafız görevlendirilmişti. Paşa bütün şehre çok sayıda asker dağıttı, isyanları ve ateşleri söndürmelerini emretti. Paşa bu isyanın başını çekenlerin birçoğunu yakalatıp, At Meydanı'nda kellelerini kestirdi. Bayram kutlamaları döneminde idamlar yapılamadığından, Acemioğlanları gizlice saraya götürüldüler. Elebaşlarını da geceleyin denizde boğdurttu. Bu şekilde bu isyanı bastırmayı başardı. Ateşlerin çoğunu söndürttü. Sadece Üsküdar'da Rüstem'in güzel imalathanelerden birini ateşten kurtaramadılar. Kimse oraya ateş [kundak] yerleştirildiğini düşünemezdi. Tanrı bizi büyük bir tehlikeden kurtardı, bu da bu paşanın bilgeliği sayesinde oldu. Kendisini övmeden geçmek istemedim. Kendisiyle genelde görüşmelerimde büyük çıkarlar elde ettim. Daha iyisi olamazdı. Bunlardan en önemlilerini söyleyeceğim. Örneğin, paşanın emriyle, Zara yakınlarındaki, Istrialı kulları kovmak isteyen Türkler'in çıkardığı karmaşa hakkında yapılanlardan bahsedeceğim. Bu Türkler, Klis Sancakbeyi'nin kovulma fermanı ile birlikte geldiler. Yanlarında Türkler'in satın aldığı, onlara hak veren bir Istrialı da vardı. Bu konu Divân'da görüşüldü. Paşa hem rakiplerimizi hem de bizi dinledikten sonra, çok büyük cezalarla tehdit ederek, siz ekselanslarının kulları olan Istrialılar'a kimsenin

dokunmamasını emretti. Bu şekilde oradaki Türkler bu konuda kaybetmiş oldular. Paşanın verdiği bu emir, bu sorun her ortaya çıktığında kullanılabilecek bir emir. Bunu anlatmak istedim, çünkü siz ekselansları kısa süre önce bana Zara ordusu ve Istrialıları kovmak isteyen Çerkes bir voyvoda arasındaki olaydan bahsetmiştiniz. Bu konu hakkında biz elçiler Rüstem Paşa ile görüştük. Kendisine bu Çerkes'in yaptıklarından bahsettik.

Paşa, o adamların daha önce sultanın kulları olup, sonradan Venedikli kullar olup olmadığı konusunun araştırılması gerektiğini söyledi. Yoksa hep Venedik kulları mı olmuşlardı? Biz elimizdeki emri gösterdiğimizde, bu emrin biraz değiştirilmesi gerektiğini söyledi. Yeni emirde, ilk emre bağlı kalınacak, ama aynı zamanda bu Çerkes voyvodadan da bahsedilecekti. Istrialılar'ın sorununu titizlikle incelemek gerekmektedir. Çünkü daha önceleri sultanın kulları idiler. Bu hususta sık sık sorun çıkması işten bile değil. Ayrıca Zaralılar'ın onları oralardan kovmalarına izin vermemek gereklidir.

Sonra Şebenik'in sınırları da görüşüldü. Bu şehrin eski sınırlarının olduğu gibi bırakılmasına karar verildi. Bu da birinci bir emirde yazılıymış, ancak bu emir maalesef kaybolmuş. Çünkü o zamanların kayıtlarını tutmamışlar. Kont ve kaptan olan yetenekli şahsiyet Bernardo di Cha da Pesaro sayesinde sınırların korunmasını ümit ediyorum. Çünkü kendisi kaybolan bu emri bulup bana verdi. Ben de emri paşaya ilettim. Kendisi de bu konuda bizlere yardımcı olacağını söyledi. Şebenik konusunda bir emir daha var. Skardonalı Türkler'in, siz ekselanslarının değirmenlerine yakın inşa ettirdikleri değirmenlerin de ortadan kaldırılmasına karar verildi. Bunun yanı sıra, siz ekselanslarının gemilerinin İskenderiye seyahati için de olumlu şeyler elde ettim. Bu emri Konsolos Yardımcısı Priuli'ye gönderdim. Kendi de mektubunda bundan büyük memnuniyet duyduğunu bildirdi. Bunların yanı sıra, bu paşa döneminde çok olumlu birçok şey daha

yapıldı. Görevde kaldığım sürece bu kadar çok şeyi birarada yapamamıştım. Bu paşadan talep ettiğim hiçbir şey reddedilmedi. Saygın Venedik Cunhuriyeti için çok şey yapılmış, Tanrı da buna yardımcı olmuştur.

Sultanın İran işgalinde meşgul olduğu süre boyunca, günlük, karşıma çıkan işlerle uğraştım. Donanmanın başındaki kişi, 12 ve 23 Nisan 1548 tarihli mektuplar getirdi bana. İlk mektupta Salih (Sabba) Reis'in tutuklandığını, ikincisinde de öldüğünü bildiriyordu. Anladığım kadarıyla ölümü arkasından düzensizlikler, sorunlar çıkmış olduğu ve bunların daha tehlikeli olaylara yol açabileceğiydi. Bu haberi ben mektupta öğrendim ama İstanbul'da kimse bundan bahsetmiyordu. Bu yüzden de çok önemli olduğunu düşündüm. Eğer Türkler bu haberi öğrenselerdi değiştirerek aktarırlardı. Dolayısıyla ilk olarak ben açıklamaya karar verdim. Bu korsanı, Turgut ile birlikte Trsitana gemisinin ele geçirilmesiyle, böylece sultanın emirlerine karşı gelmekle suçladım. Çünkü altı ay önce Avlonya azeblerinin başını çekerek, Turgut ile birlikte bu görevini kötüye kullanmış, çıkar sağlamak istemişti. Ancak öldüğünü söylemek istemedim. Çünkü eğer bu haberi ilk ben vermeseydim de başka yollardan öğrenselerdi, suçlanan da ben olacak ve çavuşlar tarafından Divân'a çağrılıp rezil olacaktım. Hatta hapse atılma tehlikem bile olurdu. Zira daha önce de böyle olaylar yaşanmıştı. Rüstem Paşa'ya konu ile ilgili hemen haber vermeyi uygun gördüm. Derhal kendisine, savaş alanına ulaklar gönderdim. Bir sonraki gün Divân günüydü, gidip bu haberi vermeye karar verdim. Büyük ses getireceğini biliyordum. Öyle de oldu. Önce yapmam gereken işleri halledip, bu haberi sonra söyledim. Kaptanın getirdiği mektuplardaki gibi anlattım. Ortalıkta bağırış çağırış oldu. Özellikle de en ilgili kişi deniz beylerbeyi [kaptanıderya] oldu. 7 Mart 1548 tarihli mektubumda siz ekselanslarına bundan bahsetmiştim. Gerçekten de o dönemi büyük tehlikeler içinde geçirdik. Divân, sultanın olmadığı zamanlarda giriş

kapısında yapılıyordu. Bu haberden sonra gürültüleri duyan birçok kişi de hemen kapının önüne doluştular.

Birçok sözle bana çıkma izni verildikten sonra, büyük bir zorlukla çıkıp uzaklaşabildim. Yeniçeriler bile bize yol açmıyordu. Biz atlarımızı almaya giderken sağdan soldan hakaretler yağdırıyorlardı. O karmaşadan bir an önce uzaklaşmayı çok istiyorduk. Eğer biri kalkıp bize bir taş fırlatsaydı, hayatımız tehlikeye girebilirdi. Haber çok hızlı bir şekilde yayıldı. Divân'dan yükselen gürültüler de buna yardımcı olmuştu. Venedikliler, kendilerine karşı bir isyandan korktular. Ben de aynı gün paşanın divânına gitmeye karar verdim. Bunun iki sebebi vardı. Şimdi anlatacağım. Paşa beni her zamanki gibi karşıladı. Hemen bana sabah verdiğim haberle ilgili başka detay bilip bilmediğimi sordu. Sabah anlattıklarımı çok iyi anladığını söyledi. Ben de ekleyecek birşeyim olmadığını söyledim. Kendisinden sultana mektup göndererek bu haberi kendisine benim verdiğimi, paşanın başkasından öğrenmediğini ve bu korsanın verdiği zararların çok büyük olduğunu da göz önünde bulundurması gerektiğini söylemesini talep ettim. Bu işte büyütülecek bir şey olmadığını da söyledim. İbrahim Paşa bana bunun karşılığında güzel şeyler söyledi. Divân'da kaptanıderyanın bana hakaretler ettiğini söyledim. Şikâyette bulundum. Kendisi üzüldüğünü ve o gencin sözlerine gerektiğinden fazla kulak asmamamı söyledi. Bu konuşmasını çok beğendim ve oldukça rahatladım. O sabah başka bir şey olmadı. Paşayı selamlayıp huzurundan ayrıldım. Etrafta paşanın beni kabul ettiği duyulduğunda verdiğim haber yüzünden huzursuz olanlar da biraz sakinleştiler. Paşa sultana mektup gönderdi, ama benim söylediklerimden biraz farklı şekilde bilgi verdi. Beylerbeyi de [kaptanıderya], olayları paşadan da farklı şekilde aktarmıştı. Salih Reis'in, Trsitana gemisinin ele geçirildiği sırada orada olmadığını savunuyordu. Ben de hemen Rüstem Paşa'ya mektup yazdım.

Siz ekselanslarına da bu mektubun bir kopyasını 25 Haziran 1548'de göndermiştim. Tanrı ulağımın seyahatine yardım etti ve benim mektubum, beylerbeyinin ve paşanın mektubundan beş gün önce eline ulaştı. Böylece paşa benim anlattığım şekilde herşeyi öğrenmiş oldu. Türk ulağım çok hızlı seyahat etmişti. Bize karşı da büyük bir sadakat gösterdi. Bu yüzden siz ekselanslarından, kendisinin bizim inancımıza geçmek istemesini ve Venedikli bir vatandaş olmasını değerlendirmenizi arz ederim. Ulak oradayken çavuş, beylerbeyinin [kaptanıderyanın] ve paşanın mektuplarını getirmiş. Bana da ulakla cevap mektubu göndermeye karar vermişler ve beklemesini söylemişler. Bu arada paşa diğer mektupları da okumak istemiş. Ulak biraz korkmuş. Bu da anlaşılır bir durum. Ama Tanrı bu konuda da bana yardımcı oldu. Adaletli sultan bu haberlerin hepsinin farklı olduğunu görünce, İstanbul'un idaresi ile görevlendirdiği paşaya, Venedik elçisinin onu zaten bu konuda bilgilendirdiğini söylemiş ve elçinin kendisine gönderdiği mektupları İbrahim Paşa'ya göndermiş. Sultan ayrıca Salih Reis'in öldürülmesini emretmiş. Sultanın verdiği bu emirden, paşa da, kaptanıderya da memnun kalmadılar. Onlar sultanın kendi istedikleri şekilde araştırmalar yapmalarını emredeceğini bekliyorlardı. Sonra da sultana istedikleri biçimde arzda bulunmak istiyorlardı. Bu şekilde Venedik'e de zararlarla ilgili, tıpkı Barbaros zamanında yapıldığı gibi, uzun bir liste gönderip, [ondan] zararların telafisi için para talep edeceklerdi. Evet, bunu yapmayı umuyorlardı. Yine Tanrı'nın yardımıyla bu iş de uzamadan burada bitti. Paşaya Salih Reis'in Turgut ile birlikte Tristana gemisini ele geçirdiğini bir daha anlattım ama pek ilgilenmişe benzemedi ve bana konu hakkında başka soru sormadı. Ama Salih Reis'e, siz ekselanslarının kullarından hiçbirinin rahatsız edilmemesi emrini verdi. Salih Reis konusuna gelince, sultan, paşaya, bu ölüm emrinin hemen bir gemi aracılığıyla gönderilmesini emretti. Kendisi de hemen böyle yaptı.

Bana gönderilen bir mesajda, sadece Klis Sancakbeyi ve Bozdoğan Kadı'nın Zara'nın sınırları konusunda kararlar verebileceği emredildi. Onlardan önce sorumlu olan iki sancakbeyi bir sebepten dolayı oraya gidememişler. Kâtibim ve tercümanım Dalmaçya'da olduklarından ben de hareket edemedim. Bunun üzerine sorunu hemen çözmek için kadı ile birlikte bir sancakbeyinin bu işi halletmesini söylediler. En yakındaki sancakbeyi de Klis Sancakbeyi idi. Ben de bunun üzerine Rüstem'e yazıp bir soru sordum. Bu emrin sultan tarafından verildiğini ve kendisinin sorunu iki sancakbeyinin çözmesini emrettiği için bunun bir sorun çıkarıp çıkarmayacağını sordum. Paşa da bana cevap gönderdi. Kendisi sultanın sonradan bir sancakbey ve kadı ile birlikte yapılmasına izin verdiğini söyledi.

Savaş kampından gelen bu üç karar o kadar büyük oldu ki, ben bu emirleri duyduktan sonra zor inanabildim. Sultanın adaletinin ne kadar büyük olduğunu bir kez daha anladım. Çıkabilecek büyük karmaşalar da böylece engellenmiş oldu. Sonra Modon'un sadakatini kazanmaya çalıştım. Oranın dizdarı, kadısı ve yeniçeri ağası sadakatlerini bana bildirdiler.

Venedikliler için bu sadakat yemini çok önemliydi. Bütün bu hususlardan siz ekselanslarına yavaş yavaş detaylı bir şekilde haber vermiştim zaten. Bütün bunları aslında size gerektiğinden değil, kendim tatmin olmak için tekrar söylemek istedim. Sizin Rüstem Paşa'ya gönderdiğiniz bütün mektupları kendisine her zaman ulaştırdım. Ancak sorunu çözmüş olduğum konularla ilgili olanları göndermeye gerek duymadım. Siz ekselansları bu mektupları yazarken, benim sorunu çözdüğümü bildirdiğim mektupları henüz almadığınız için bunları yazmıştınız. Önemli olan elde ettiklerimizi öğrendikten sonra siz ekselanslarının ne yapmak istediğinize karar vermenizdi. Ben de beklemeyi tercih ettim.

Bu mektupları eğer sorun çözülmüş olmasına rağmen sultana iletseydim, bir hata yapmış olurdum ve cezalandırılmam

gerekirdi. Siz ekselanslarının emirlerini yerine getirmem için sadece iki ayım vardı. Bu süre içerisinde de karadan Osmanlılar zaten başka bir savaş ile meşguldüler, denizden ise sultan, kaptanlarına siz ekselansları ile ilgili meselelere karışmamaları emrini vermiş olduğundan ne denizden ne de karadan herhangi bir tehlike söz konusu değildi. Bu mektuplarınızı gerekmediği, zamanı olmadığı halde sultana ilettiğimi yazanların da bunu yanlışlıkla söylediğini düşünüyorum. Çünkü böyle bir şey olmadı. Bu mektupları eğer sultana iletmemin doğru olduğunu düşünüyor olsaydınız, bana hemen haber verebilirdiniz. Ben de hemen kendisine iletirdim. Daha sonra siz ekselanslarının emrini yerine getirmediğim için hakkımda soruşturma açacağınız söylenmişti, ama konu ile ilgili başka bir haber almadım. Savaş alanından sürekli günlük bilgiler geliyordu. Bunlardan bir kısmı da, sahillerdeki korsanların yarattıkları sorunlarla ilgiliydi. Klis Sancakbeyi hakkında Rüstem'e yaptığım şikâyetten sonra paşa onu oldukça azarlamış. Senato'nun kararıyla Suriye konsolosunun Halep'te kalabilmesi çok önemliydi. Osmanlılar da bunu kabul ettiler. Tercüman Mahmud'a konu ile ilgili yazdırdığım mektupları siz ekselanslarına kopya olarak gönderdim. Konsolosun adı Sayın Francesco Soranso. Kendisi oraya gittikten sonra paşaya yazdıklarını yerine getirmekle görevliydi. Paşa kendisini övmeyi ihmal etmedi. Paşadan ayrıca bir imtiyaz daha elde ettim. Yani imparator ile Avusturya Kralı'nın uzatılmasını istedikleri barış anlaşmalarına siz ekselanslarının, yani Venedik'in de dâhil edilmesi ile ilgili olanı. Sultanın leventlerle ilgili emir vermesi için birçok kez savaş kampına mektup gönderdim. Sonunda beni dinledi ve siz ekselanslarına bu işi halledeceğini söylediği mektubu gönderdi. Kaptanıderyanın, gemideki öldürülen idareci (Salih Reis) ile ilgili öfkesini dindirmeyi de başardım.

Beylerbeyi [kaptanıderya] bu adamı alması gereken parayı tahsil etmesi için gönderdiğini söyledi. Bu yüzden de, adamın

ölümünü ve aynı zamanda alması gereken parayı telafi etmeyi talep edebilirdi. Sonradan öğrendim ki, Salih Reis'in ölümünden de zarar görmüş. Çünkü Salih Reis'i Avlonya'nın (Valonya) başına geçiren de kendisi olmuş. Salih Reis, bunun karşılığında kaptanıderyaya 1.000 düka vaat etmiş, ama o sadece 500 alabilmiş. Öldüğü için de kalan 500 dükayı alma umutlarını kaybetmiş. Bu kaptanıderya ile barış yaptım ve kendisine saygı içeren mektuplar gönderdim. 2 Haziran 1549 tarihli mektuplarımda bunların bir kopyasını da siz ekselanslarına göndermiştim. Bütün bu anlattıklarımı başardım. Tanrı hepsini biliyor. Görevim sırasında işe yaramaz biri olarak tanımlanmamak için herşeyi yaptım. Hepsini de sadece ve sadece vatanıma karşı duyduğum sevgi için yaptım. Kendi çıkarlarının da önüne herkesin, vatanının çıkarlarını koyan biri olarak görev yaptım. Bütün yaptıklarım iyi bir şekilde sonuçlandı. Siz ekselansları da bunların hepsini gönderdiğim mektuplardan takip edebildiniz. Hepsi de, Venedik'in her hükümdarın gözünde saygınlığını arttırmaya yardımcı oldu. Bu karmaşık durumlardan da böylece kurtulmuş olduk. Bütün bunlar için de Tanrı'ya şükranlarımızı sunmalıyız.

Sultan 21 Aralık [1549]'ta savaştan döndü. Kışı, bir yıl önce yine yaptığı gibi Halep'te geçirmek istemişti. Sipahiler ve diğer askeler çok bezgin olduklarından, onlardan bu Halep niyetini saklamış ve onları İstanbul'a dönüyor olduklarına inandırmış. Hem İstanbul hem de Halep'e giden yola geldiklerinde, sipahiler, askerler büyük bir şevk ile yürümeye başlamışlar ve İstanbul yoluna sapmışlar ve sultan da onlara engel olamadığı için onları takip etmek zorunda kalmış. Aslında yeniçeriler ve daha birçok asker ile birlikte Halep'te, düşmandan uzak emin bir yerde kalabilirdi. Nasıl ihtiyaç duyuyorsa öyle yapabilirdi. Sultanın o kışı Halep'te geçirmeyi kafasına koyduğu kesindi.

Çünkü orada kalacağı için büyük erzak temin edilmişti. İdareci İbrahim Paşa'ya, oralardan ve yakınlarından kimsenin geçmesine

izin vermemesi emredilmişti. Ancak askerleri kimse durduramadı. Askerlerin yürüyüşüne engel olmaları için gönderilenlere askerler saldırdığı için geri dönmek zorunda kalmışlar. Birçok kişi ayrıca açlıktan öldüğünden sonunda geçmelerine izin vermek zorunda kalmışlar. Akın akın askerler yürümeye devam etmişler. Onları öyle görmek şaşırtıcıymış. Hepsinin bu seyahatten dolayı durumları çok kötüymüş. Sultan da istemeden de olsa onları takip etmek zorunda kalmış. Sonunda da pes edip, bunun, imparatorluk merkezine dönmek için iyi bir bahane olduğunu düşünmüş. Bütün askerler dönüş için çok isteklilermiş, çünkü artık daha fazla güçleri kalmamış. Sultan, İstanbul'a döndüğünde birçok kişinin kafasını kestirdi. Atmeydanı'na bu kişilerin cesetleri saçılmıştı. Bunların giysilerine bakılırsa, önemli kişiler, askerlerin başındaki kişiler oldukları anlaşılıyordu. Sultanın bu dönüşünden siz ekselanslarına daha önce detaylı bir şekilde yazdığım için başka bir şey eklemeyeceğim. Sadece şunu söyleyeceğim: Bu da Salih Reis olayı ile ilgili. Rüstem Paşa savaş alanındayken bana konu ile ilgili kötü bir şey yazamamış olmasına rağmen, Salih Reis'in ölümünü öğrendikten sonra da bir yorumda bulunmamıştı. İstanbul'a döndüğünde bana bu konu ile ilgili şikâyette bulunabilir, beni suçlayabilirdi. Bu konuyu açmak için dönüşünün üzerinden beş ay geçmesini beklemezdi. Ben de ona bu süreç içinde birçok kez konuyu açmıştım, ama bana hiçbir şey söylemedi. Ancak kısa süre önce birşeyler söyledi. Kanımca, Zara sorununu karıştırmak isteyen kardeşi kaptanıderyanın [Sinan Paşa] baskıları üzerine konuyu tekrar açtı. Ben böyle düşünüyorum. Sultanın dönmesinden görevim sonuna kadar geçen zamanda, her ne kadar kardeşi Sinan ile aram iyi olmasa da, paşa, bana saygılı bir şekilde davrandı. Savaş alanında olanlar hakkında anlattıklarını ben size alatmayacağım. Verdiği sırlarla ilgili konuları da siz ekselanslarına detaylı olarak anlatmıştım. Burada tekrar zaman kaybetmeye gerek olmadığı kanısındayım.

İran savaşının sebebi, şahın kardeşi Elkas'ın Osmanlı topraklarına fazla girmesi oldu. Raporumun başında Elkas'dan bahsedeceğimi söylemiştim. Birçok kişi Elkas'ın sultanın topraklarına girdikten sonra geri çekilmesi konusunda farklı düşüncelere sahip. Bazıları bunu sultanı kışkartmak için yaptığını söylüyordu. Bazıları ise geri çekilmek zorunda kalmış olabileceğini düşünüyordu. Bu farklı düşünceleri bir kenara bırakırsak, sonradan gerçekten geri çekilmek zorunda kaldığı anlaşıldı. Kardeşi şah bunu yapmaktan çekindiği, yeterince yardım göndermediği için geri çekilmek zorunda kalmış. Elkas, Şirvan'ın hükümdarıydı. Kardeşinin emirlerine itaat etmek gibi bir derdi de yoktu. Başkalarının da yardımıyla, Şirvan'ın etrafındaki ülkelerle, bazı müttefiklerle savaşmak istiyordu, ancak bu şahın planladığı bir şey değildi. Elkas, savaşçı ve cesur bir adamdı ve faziletlerini de göstermek istiyordu. Bu da onun gibi hükümdara yaraşır bir şeydi. Bu yüzden şah, Elkas'ın gücünü daha da arttıracağından korktuğu için onu ülkesinden kovmaya karar vermiş. Ayrıca şahın, Elkas'ın karısına âşık olduğu için onu ülkeden uzaklaştırmak istediği de söyleniyor. Elkas kardeşinin ordusunun üzerine geldiğini görünce, karısını diğer cariyelerle birlikte uzakta bir kaleye saklanması için göndermiş. Şah bu kadınlara hiçbir şey yapmak istememiş. Bu kadınların mallarına da el koymamış ve bu şekilde adı kadar büyük adaleti olduğunu da göstermiş. Bu yüzden de halkı onu bir Tanrı gibi görüyormuş. Ancak Elkas ülkeden ayrılmak istemediği gibi, kayınpederi olan, Özbekler'in (Yeşilbaşların) başından yardım almayı da istemiyormuş. Oysa o büyük bir adammış. Elkas da çok onurlu biri olduğundan kayınpederinden yardım almak istememiş. Bunun üzerine ona daha güçlü olmada yardım edebilecek, ya da daha saygın bir hayat yaşamasını sağlayabilecek birini aramış. Böylece cesur birçok askerini de yanına alıp, birkaç gün içinde Trabzon'a ve Karadeniz'e geçmiş. Aniden geldiği, önceden haber vermediği için herkes çok

şaşırmış. Herkes de bunun üzerine büyük bir cesaret gösterdiğini düşünmüş.

Elkas İstanbul'a geldi. Elkas'ın konuşma konusunda çok başarılı olduğu söyleniyordu. Bütün İranlıların hem kurnaz hem de konuşmacı [hatib] bir halk oldukları biliniyordu. Elkas geliş sebebini anlattı. Eğer sultan ona yardım ederse, sadece kendi varlıklarını geri elde etmeyecek, aynı zamanda düşman olan kardeşini de yenmiş olacaktı. Paşanın da bana Elkas'ın konuşmaları ile ilgili söylediklerine göre, Elkas, sultandan şahsi yardım istememiş. Çok açık şekilde yardım istememiş, ancak sultan Elkas'ın söylediklerine inanmış ve onun dostluğunu kazanmanın iyi olacağını düşünmüş. Elkas ile son karşılaşmasında, Elkas'ın, sultanı yenmiş ve bir paşanın da kaçmasına sebep olmuş olması, sultana onun değerli bir kişi olduğunu düşündürmüş ve aklında başka büyük planlar da olduğundan, hemen konu ile ilgili fikrini söylemiş. Elkas'ın kardeşine karşı hemen savaş açmaya karar vermiş. Her ne kadar paşalar bu fikre karşı gelse de. Onlar o yıl Alman İmparatoru'na karşı gelmeyi ya da Macaristan'a savaş açmayı tavsiye etmişler. Bu arada da Elkas'ı denemek için bazı görevler vermesini önermişler. Ancak kimse sultanı bu konuda ikna edememiş. Kendi fikrinin uygulanmasından kimse vaz geçirememiş. Bu da sultanın en büyük özelliklerinden biri. Elkas da sultanı ikna etmek için çok kurnaz bir şekilde hareket etmiş. Konu hakkında en bilgili, tecrübeli olanlar, sultanın kabul edeceğinden emin olmasa İstanbul'a gelmezdi diyorlar. Hâlbuki kendisi şansını denediğini söylüyor. Elkas eğer bir üçkâğıt yapmak isteseydi, bunu ordunun başına geçtikten sonra yapardı. Tabii kendisine çok büyük bir ordu verilmeyeceğini, sadece saygısızlık etmemek için yeterli miktarda asker verileceğini de biliyordu. Elkas kardeşine büyük zararlar verdi. Örneğin Dinan Kalesi'nin kaybedilmesine o sebep oldu. Tebriz'den dönerken şahın yenildiği dedikosunu yaydı. Kaledekiler de kendisine inandılar ve hemen teslim oldular.

Kardeşi şaha karşı büyük başarılar elde etti. Ona çok zararlar verdi. Birçok kalesini yağmaladı ve buralardan çok miktarda ganimet elde etti ve hepsini getirip paşaya sundu. İşte Elkas hakkında anlatılanlar bunlar.[*] Hepsi de gerçek olaylardır. Siz ekselanslarına bunlardan bahsetmek, bu detayları da öğrenmenizi istedim.

Sayın ekselansları, sizin elçileriniz görevlerinden döndükten sonra görevleriyle ilgili herşeyi, elçilerin yanlarına göreve gittikleri hükümdarları ve Venedik'e karşı bu hükümdarların neler hissettiğini detaylı bir rapor halinde hazırlarlar. Bu son bölüm ise maalesef Osmanlı Sultanı hakkında detaylı anlatılamaz, çünkü ben kendisini sadece iki kez görebildim. Birincisi şehre vardığımda gidip elini öpmek için, bir diğeri de görevden ayrılırken elini öpmeye ve siz ekselanslarının taleplerini iletmeye gittiğimde. Ancak kendisi hiçbir zaman doğrudan soruları ve talepleri cevaplamıyor. Herşeyi bizlere aktaran Rüstem Paşa oluyor. Ancak sultanın çok adaletli olduğu tartışılamaz. Bu sebeple de kendisine Kanunî deniyor zaten. Bazen bir kişiye adaletsizlik yaptığı da oluyor. Hatta bu sık sık oluyor. Ancak bunda suçlu olan kişi kesinlikle paşa oluyor. Eğer bu adaletli sultan bir adaletsizlik yaptıysa, bu, paşanın durumu kendisine doğru şekilde aktarmamış olmasından kaynaklanmaktadır ve bu konuda paşa suçlanmalı, herşeyi büyük bir sabırla dinleyen sultan da affedilmelidir.

Sultanın çok hoş bir yüzü var. Uzun boylu, orantılı vücudu olan biri. Yüzünden çok insani olduğu anlaşılıyor. Yaklaşık 65 yaşlarında. Çok iyi ata biniyor. Çok cesur, kuvvetli. Hiçbir zaman eğlenceye kendini vermiyor. Sürekli fiziksel egzersizler yapıyor. Bunun da sonuçları görülüyor. Denizde seyir etmeyi çok seviyor.

İki kadından toplam dört erkek evladı var. İlk çocuğu, Mustafa, Çerkes olan ilk karısından. Mustafa, Amasya Sancakbeyi.

---

[*] Bu kısımda bu işaretle metinde eksiklik olduğu gösterilmiş.

Silah ve savaş konusunda çok cesur, değerli biri. Çok cömert, çok yakışıklı bir adam. 36 yaşında. Yeniçeriler tarafından çok seviliyor. Herkes onun sultan olarak tahta çıkmasını istiyor. Saray erkânı çok kalabalık. Her elde ettiği ganimeti de askerleri ile paylaşıyor. Annesi de hep yanında. Mutfak ile annesinin ilgilendiği, oğlunun zehirlenmesinden korktuğu için kendisinin ona yemek hazırladığı söyleniyor.

Diğer üç erkek evladı ise çok sevdiği ve resmi nikâh ile evlendiği Hürrem adındaki kadından. Rüstem ile evli olan kızı da Hürrem Sultan'dan. İki kadın, sultana ne isterlerse yaptırabiliyor. Veziriazam Rüstem'in, sultanın gözündeki saygınlığının da bu yüzden olduğu söyleniyor. Sultan bu kadını çok sevdiği için, ondan olan çocuklarını da çok sevdiği düşünülüyor mantıklı olarak. Sultan, İran'a gittiğinde, Hürrem'den olan ilk oğlu Selim'i, Edirne'nin ve Rumeli'nin idaresinde bıraktı. Şehzâde Selim 26 yaşlarında. Eğlence düşkünü. Sarhoş biri olmakla ün salmış. Pek akıllı olmadığı da söylenir. Kızkardeşinin kocası Rüstem tarafından çok tutuluyor. Rüstem onu tahta oturtmak için elinden geleni yapıyor. Buna yardım edeceğini düşündüğü herkesi de devlet idaresinde görevlere getirmekle işe başlamış. Bu kişileri de kendisi idare ediyor. Şimdilerde bütün gücünü bu olaya vermiş. Sultan Selim, Manisa (Megresia) Sancakbeyi. İstanbul'a yakın, deniz üzerinde bir yer. Diğeri, yani ikinci oğlunun adı ise Sultan Bâyezid. Bâyezid de Kütahya Sancakbeyi. Üçüncüsünün adı ise Cihangir. Sultanın yanında sarayda kalıyor. 16 yaşında, kambur ve babasına çok bağlı. Babası da ona çok düşkün. Kurnaz, konuşkan biri. Babası onunla çok eğleniyor. Her gittiği yere yanında onu da getiriyor. Kısa süre sonra onu saraydan çıkaracak ve ona bir ünvan verecek. Tıpkı diğer oğullarına yaptığı gibi.

Sultan öldükten sonra, herkesin ortak kanısı, çok büyük isyanlar çıkacağı. Kardeşler arasında büyük çatışmalar olacak. Kendi ara-

larında anlaşamıyorlar ve hepsi de tahta oturmak istiyor. Umarım bu kavga Hristiyanlar'ın lehine bir şekilde sonuçlanır.

Divân-ı Hümâyûn'da dört paşa var. Veziriazamın adı Rüstem Paşa. Çok büyük, yetkili bir şahsiyet. Siz ekselansları da bunu çok iyi biliyorsunuz. 55 yaşlarında ama çok taze bir yüzü olduğundan yaşını hiç göstermiyor. Çünkü sürekli traş oluyor. Yüzü hep traşlı dolaşıyor. Çok ciddi bir görünümü var, çok tehlikeli bir pazarlıkçı. Nasıl biri olduğu, nasıl hareket ettiği bilindiğinden, en iyi şekilde onunla anlaşma yoluna gitmek lazım. Kendisine insani davranmak lazım. İlk seferinde talep edilen şeyler elde edilemezse vazgeçmemek lazım. Ancak biraz zaman geçtikten sonra aynı talepte tekrar bulunmak uygun olur. Onunla konuşurken hem ustaca konuşulmalı hem de çok sabırlı olunmaladır. Paşa siz ekselanslarına karşı çok dostane davranıyor. Sultan ile Venedik'in arasını iyi tutmak için çabalıyor. O olmasaydı ilişkilerimiz çoktan kopmuş olurdu. Barış ortadan kalkardı. Venedik'ten gelen bütün talep ve şikâyetleri o idare ediyor. Bunu kendisi de bana birkaç kez söyledi. Birçok kez açık bir şekilde siz ekselanslarının ona, hakettiği saygıyı göstermediğinizi söyledi. Ona diğer paşalardan farklı davranmadığınızı söyledi. Aynı zamanda, hem iyi hem kötü herşeyin kendi ellerinde olduğunu söylemeyi de ihmal etmedi. Birçok kez kendisine böyle olmadığı söylenmiş olsa da pek ikna edilemedi. Kendisi sizi destekleyen biri olarak anılmak istiyor. Bu sarayda ondan daha büyük bir paşa yok.

İkinci paşa, Ahmed Paşa, savaş konusunda cesur ve tecrübeli. Hem denizde hem de karada. Çok saygın ve adaletli biri. Adı da kişiliğine çok uyuyor. Konuşmalarından anladığım kadarıyla siz ekselanslarına değer veriyor.

Üçüncü paşanın adı İbrahim. Hadım. Seksen yaşında. Sultan İran'a savaşa gittiğinde İbrahim Paşa İstanbul'un idaresinde kaldı. Bu konuda siz ekselanslarına bilgi vermiştim. Kendisi de siz ekselanslarını sayan biri. Çünkü kendisine her mektup verdiğimde ve

onları savaş alanına sulltana göndermesini istediğimde, kendisi bana hep bu haberlerin önemli olduğunu, sultanın dostlarıyla ilgili talepler olduğundan hepsinin en iyi şekilde sonuçlanacaklarına inandığını söylüyordu.

Dördüncü paşa, Hadım Haydar Paşa. Kendisi kısa süre önce paşa oldu. Elli yaşında. Daha önce sarayın kapıağasıydı. Önceki görevinde sultan ile büyük samimiyet içinde olan biriymiş. Sultanla hep satranç oynuyorlarmış. Ancak Rüstem bu samimiyetin kendi çıkarları için pek hayırlı olmadığını düşündüğümden, kapıağalığından paşalığa getirilmesini sağlamış. Bu şekilde sultana eskisi kadar yakın olamamış. Bu paşa çok neşeli biri. Herkesle çok iyi geçiniyor. Siz ekselanslarının temsilcilerine iyi davranıyor. Sizi de sevip saydığı ortada.

İşte bu dört paşa sultanın verdiği emirler doğrultusunda bu imparatorluğun idaresi ile görevli. Ancak aslında her konuda tek yetkili olan aralarından sadece bir tanesi ki, o da Veziriazam Rüstem Paşa. Paşalar dört gün Divân'da toplanıyorlar. İlk Divân günü de Cumartesi. Divân'da her talep ve şikâyeti genel olarak değerlendiriyorlar. Divân'da çok sayıda karar da alınıyor. Bu talep ve şikâyetlerden bazıları sultana arzediliyor. Rüstem bu talepleri topluyor ve sultana okutuyor. Sonra da bu konularda onun verdiği emirler doğrultusunda kararlar alıyor. Divân'a Rumeli Beylerbeyi ve Deniz Beylerbeyi [kaptanıderya], defterdar ve iki kazasker de katılıyor. Bu Divân günlerinden birinde ayrıca para toplanıyor. Birçok yerden saraya para akıyor. Görenleri hayretler içinde bırakacak miktarda para. Bu hazineye giren altın ve gümüşü hesaplamak mümkün değil. Sultanın gelirlerini saymayacağım. Paşanın ağzından bu gelirin ne kadar olduğunu öğrendim. Hepsini de siz ekselanslarına daha önceden bildirmiştim. Gelir konusunda daha az veya daha fazlası söylenerek yanlışlık yapılabilir. Bazılarının böyle söylediklerini duydum. Aralarında konuştukları gelirler, paşanın söylediğinden çok farklıydı. Divân'da toplanan bu

paralar defterdar ve diğer beş ya da altı kâtip tarafından not ediliyor. Bu kişiler yıllık defterler tutuyorlar. Bu defterlerden her yıl hazineye eklenen para belli oluyor. Aynı şekilde giderler de not alınıyor. Gider ve gelirler her zaman paşaların huzurunda, defterdar ve kâtipler tarafından not ediliyor. Bu zaman alacak toplama işi büyük bir dikkat ve düzen ile yapılıyor. Bunları defterler üzerinde kolaylıkla görmek mümkün. Çünkü paşalar için hazine, imparatorluğun en önemli hususlarından biri. Bunu çok iyi biliyorlar. Herkesin birşeylere ihtiyacı var ama bir hükümdarın herkesden çok paraya ihtiyacı var. Umumi hazinede toplanan para hem krallığın hem de kralın ihtiyaçları için kullanılıyor. Bu konu hakkında siz ekselanslarına bunları söyleyebilirim. Bu da siz ekselansları için bir örnek olabilir. Sultanın gücü hakkında çok detaya girmeyeceğim çünkü siz ekselansları bu konu hakkında fazlasıyla bilgiye sahipsiniz. Beyin bütün kahramanlıklarını birçok kez duydunuz. Hazinedeki para haricinde sultanın sayısız askeri olan bir de ordusu var.

Geçen savaşta ve ardından yakalandıkları veba salgınında çok sayıda asker kaybetmiş olmasına rağmen -ki bu dehşet verici salgın büyük bir katliam yaptı; düşünmesi bile korkutuyor; bu konuyu da size daha önce bildirmiştim. Bütün bunlara rağmen kaybettikleri askerlerin yerine çok çabuk yenilerini koyabiliyorlar. Çünkü her dört yılda bir, ergenlik çağından biraz daha büyük olanları toplatıyorlar ve gereksinim duydukları yerlerde bu adamları kullanıyorlar. Sultana herkes itaat ediyor. En küçüğünden en büyüğüne hepsi onun sadık kulları. Sultana hizmet etme konusunda canlarını vermeye hazırlar. Dinî bir disiplin içindeler. Günde birkaç kez Allah'a dua ediyorlar. Sultanları için de dua ediyorlar. Bu şekilde de çok sadık kullar oluyor, babalarını, akrabalarını unutuyor, hünkârlarına daha çok değer vermeye başlıyorlar. İleride de çok yüksek rütbelere ulaşıyorlar ve kendilerine hizmet eden birçok kişi oluyor. Bunlar birer savaş adamı olarak hayata

atılıyorlar ve sultanın savaş konusunda gücünü arrtırmak için canla başla çalışıyorlar. Onların yaşama tarzlarından bunu görebiliriz. Giyiniyorlar, yemek yiyorlar ve uyuyorlar ama bunları yaparken de sanki savaştaymış gibi davanıyorlar. Sanki her an savaşa katılacaklarmış gibi hazır bekliyorlar.

Sultan ordusu ile bir savaşa gitmeye karar verdiğinde elindeki bütün askerleri orduya dâhil ediyor. Çünkü sultanın düşmanına karşı kullandığı stratejilerden en önemlisi ordusunun sayıca düşmanınkinden daha fazla olmasıdır. Sultan savaşa yürürken büyük düzen içinde ilerliyor. Ordunun iki kanadında Rumeli ve Anadolu Beylerbeyi ilerliyor. İki beylerbeyinin [idareleri] altında da çok sayıda asker var, iki tabura ayrılmış 30 bin kadar atlı. Arkalarında oklu ve hançerli çok sayıda yeniçeri askeri ilerliyor.

Arkalarında da, sayıları 30 bin olan özel yeniçeri askerleri ile sultan ilerliyor. Bulunduğu yerde kare şeklinde ilerliyor. Karenin her köşesinde düzenli bir şekilde toplar ve topçular ilerliyorlar. Ortada sultan at üzerinde ilerliyor. Önünde de yeniçerilerin kapıağası yerini alıyor. Arkasından da özel muhafızları ve askerleri ile dört paşa ilerliyorlar. Sonra da arkada yürüyüp orduyu kapatanlar geliyor. Bunların arasında seçilmiş 40 bin sipahi vardır. Sipahiler aylık olarak ücret alırlar. İşte savaşa gidildiğinde ordu bu şekilde sıralanmış olarak ilerler. Düşmanın saldırısına bu şekilde hazır beklerler. Kendilerinin saldırması durumunda ise ilerleyiş şekli farklıdır. Bazı sipahi dostlarım bana orduyu bu şekilde anlattılar. Bana ayrıca sultanın savaşçı daha fazla askere ihtiyacı olduğunu, onun savaş ve ordu konusunda çok dikkatli bir hükümdar olduğunu ve çok isabetli emirler verdiğini, ayrıca çok insani olduğunu söylediler. Ancak bu emirlere paşaların pek önem vermedikleri söyleniyor. Sipahi dostlarım ayrıca Ahmed Paşa'nın da çok savaşçı ve cesur biri olduğunu söylediler. Bazıları Rüstem Paşa'yı da, bazı muharebelerde gösterdiği cesaret sebebiyle övdüler. Onun yardımı olmadan başarılı olunamayacağını düşünüyorlar.

Askerlerin büyük bir kısmı ise Rüstem'i hiç sevmiyor. Sipahilere, onun timarından gelecek paraların verilmesini reddetmiş olması, onu askerlere düşman etmiş. Bu sebepten dolayı sipahi ve atlarının ölümüne sebep olmuş. Sipahilerle arası açılmış. Sultanın karadaki gücü hakkında bunları söyleyebilirim.

Deniz güçleri konusunda gelince, tersane Pera taraflarında yer alıyor. Sadece kara tarafı duvarlarla kapatılmış, ancak bu duvarlar çok kötü durumda, topraktan yapılmış yıkık dökük duvarlar. Bu tersanede, kemerli tavanı olan 113 gemi yeri var. Taş ve ahşaptan yapılmış, ama inşasında iyi bir teknik kullanılmamış. İçeride kadırgalar ve birkaç fırkate yer alıyor. Kadırgaların büyük kısmı eski tekniklerle inşa edilmiş. Bazılarının ise denize indirilmesi bile mümkün değil. Denizde sürekli 17 kadırga var. Bunların arasında sultana ait olan beş kürekli de var. Bunlara gerektiği gibi bakılamıyor. Çünkü üzerleri iyi örtülmediğinden aksesuarları ve gövdeleri büyük ölçüde yıpranıyor.

Gemi inşasında da çok başarılı değiller. Yapımlarında gerekli miktarda ahşap kullanılmamış. Bazı güvenilir kişilerden duyduğuma göre, bütün sahip oldukları o gemilerden ancak 100 tanesi kullanılabilir durumda. Tayfa sayısında da eksik var ve gemileri denize indirme konusunda da yetersiz elemanları var. Ancak 30 tanesini denize indirecek kadar elemana sahipler. Geri kalanları denize indirmek için, hiçbir tecrübesi olmayan, başarısız insanlar toplamaları gerekiyor. Korsanlardan bahsedilmiyor, çünkü sultan donanma indirdiği zaman, donanmanın yanından korsanlar da hiçbir zaman eksik olmuyor. Turgut ve arkadaşları da hep orada oluyor. Bu arkadaşlarının sayısını tam olarak bilmek mümkün değil. Ancak bu leventlerin donanmaya büyük güvenlik sağladıkları çok açık. Bir kadırgayı denize indirecek başarılı denizci bulmakta çok zorluk çekiyorlar. Çok sayıda güzel kadırgaya sahip olabilirler, ancak sonra bunları denize indirmede zorluk çekerler. Sırası gelmişken siz ekeselanslarına, ben oradayken Venedik'ten gelen

gemilerin yarattığı şaşkınlıktan bahsetmek isterim. Güzellikleriyle herkesi hayran bıraktılar. O kadar ki, kaptanıderya birine binip yakından iyice görmek, incelemek istedi. Gemi idarecileri her gün gidip, Venedik'ten gelen bu gemiyi ölçüyorlardı. Hiçbir zaman Venedik kadırgalarına benzer gemiler yapamayacakları kesin aslında. Çünkü bunun gibi gemiler yapmaları, Venediklilere verilmiş Tanrı nimetlerinden bir tanesi. Bunu, bu konuda tecrübeli, bilgili, saygın herkes söylüyor. Battista Nani o kadar güzel gemiler inşa eden biri ki, onun sözünü dinleyip, onun tavsiyeleri doğrultusunda gemilerine bakmaları iyi olur. Bir donanmanın başındaki kaptanlar konusuna gelince, birçok kişi Ahmed Paşa'nın bu iş için uygun olduğunu söylüyor. Bazıları da, Barbaros'un oğlu Cezayir beyinin bu işi yapması gerektiğini savunuyor. Diğerleri de kadırgaların büyük kısmının, leventlerle birlikte olan Turgut'un emrine verilmesinden yanalar. Rodos Sancakbeyi Salih (Salla) Bey ise kimsenin gözünde çok iyi bir yere sahip değil. Sayılmıyor. Rüstem'in kardeşi kaptanıderya, deniz konusunda tecrübeli olmasa da, kardeşinin sahip olduğu büyük yetki sayesinde deniz beylerbeyi olarak seçilmiş.

Bizim karşımıza donanma ile biri çıkacaksa keşke o çıksa. Çünkü Venedik donanmasının gücü karşısında Osmanlı donanmasını büyük bir tehlikeye sokacak ve yenilecektir. Şehirlerin ve kalelerin sağlamlığı, güvenilirliği konusunda buraya dönerken geçtiğim yerlerde gördüğüm kadarıyla, çok ilgimi çeken bir şey olmadı. Dolayısıyla söyleyebileceğim pek bir şey yok. Atla geçtiğim yerlerde, büyük kısmı ıssız düzlüklerden başka bir şey görmedim. Zavallı çiftçiler, Türkler'den korktuklarından dağlara çekilmişler. Bunların büyük bir kısmı da Hristiyan çiftçiler. İstanbul Şehri'ne gelince; hiçbir yerden saldırılması mümkün değil düşüncesi bence yanlış. Karadan birçok yakın yerden şehre girmek mümkün. Hatta surları, içeri girilmeyi sağlayan merdivenler gibi. Denizden ise, şehrin denize bakan iki tarafı, Boğaz üzerindeki iki

hisar sayesinde çok güçlü ve güvenli olarak görülüyor. Bu kalelerden geçen kişi bazı tehlikelerle karşılaşabilir, ama bazı uzman kişilerin de söyledikleri gibi, bu tehlikeyi atlatmak imkânsız değil. Bu konuyu fazla uzatmayacağım. Kaleler geçilmez yerler değil. Geçilmesi gerektiğinde daha detaylı bilgiler toplayabiliriz. Burası güzel ve dünyada ender görülen bir yer. Her köşesi 6 mil uzunluğunda bir üçgen şeklinde. Rumeli ile sınırı olan bir köşesi var. Şehirdeki Boğaz da çok önemli. Ülkeye giriş çıkışta boğazlardan geçmek gerekiyor. Şehrin denizi üzerinde önemli çok sayıda ada da var. Dışarıda ise, kalelerden doğuya doğru gidildiğinde, bir takımada var. Eski Yunanlılar zamanında da çok önemli yerlermiş. Buralarda halen harabe halinde, o güzel dönemden kalma yapılar var. Türkler şimdi buralara camilerini inşa etmek için hepsini yıkıyorlar ve bunlar için de çok para harcıyorlar. Şimdi sultan kendi camiini yaptırma emri verdi. Denize bakan bir tepenin üzerinde yapılmasını emretti. 4 milyon düka harcanacağı söyleniyor ki bu paraya içinde, eski harabelerden toplatıp getirteceği mermerler ve sütunlar dâhil değil. Şehrin ılıman iklimi olduğu söylenebilir. Birçok doğal güzelliğe sahip ve bulunduğu yer de oldukça stratejik.

Görev dönüşü yazılan raporlarda, siz ekselanslarına, devlet için gerekli ve önemli olduğunu düşündüğüm herşeyden bahsettim. Uzun görevim sırasında, mevcut olanlardan çok farklı pazarlık metodları öğrendim. Tüm görüşmelerimi büyük titizlikle yaptım. Bu görev bana çok şey kattı. Siz ekselansları ve Venedik, Osmanlı ile her şekilde barış içinde olmayı istediğinizden, görevlerin ve görevlilerin de başlıca amacı budur. Bu yüzden bu görev için seçilen kişilerin uygun kişiler olması ve tarafınızdan titizlikle seçilmeleri gerekmektedir. Tanrı'nın doğuda büyük kral ilan ettiği Davud'un akrabası Gettro'dan istediği tavsiyeler gibi. Birçok sorunun yanında, Davud ayrıca, hükümdarlara ne şekilde davranması gerektiğini de sormuş Gettro'ya. Gettro da şöyle cevap

vermiş: "Tedbirli ve dikkatli olmalısın. Tanrı'dan korkan bilge adamlar bu şekilde davranır. Aynı zamanda acıma duygusuna sahip olmalısın, kesinlikle cimri olmamalısın ve en önemli görevlere 50 yaşlarındaki tecrübelileri getirmelisin. Çünkü insanları yargılamakta deneyime sahiptirler ve yabancı krallara karşı, devletin çıkarlarını korumayı çok iyi bilirler. Hep barıştan yana olurlar". Siz ekselanslarına bu konuda başka bir şey söylemeyeceğim. Bir teklifim daha olacak. Rüstem Paşa'nın yetkisinin o hükümdarlıkta her geçen gün daha da büyüdüğünü gördüğümden, ondan büyük bir iyilik gelebileceği gibi büyük bir kötülük gelebileceğini de öğrendim. Davranış şeklini görenler dehşete düşüyor. Onunla ilişkilerin olağanüstü düzeyde ve şekilde tutulması gerekmektedir. Kendisine yılda 100 altın düka verilmesi hiç fena olmaz düşüncesindeyim. Ancak hepsini bir seferde değil, uygun zamanlarda, bölerek vermek daha doğru olur. Bu şekilde onun kalbini fethetmiş olur, onu kendimize daha da çok bağlayabiliriz. Sadece ona ihtiyaç duyulan zamanlarda değil, hiçbir sebep yokken de verilmeli bu para. Çünkü sadece ona ihtiyaç duyulan zamanlarda verildiğinde kabul etmeyip iki katını istediği oluyor. Buna dikkat etmek gerekiyor. Rüstem'e hediye verirken bütün elçileri ve balyosları, diğer paşalara yapılan hediyelerin sayıları konusunda uyarmak gerekir. Rüstem ayrıcalıklı olmak istediğini birçok kez belirtti. Zen'in yanında da kendisi şikâyet etti. Siz ekselanslarının onun gücünü olması gerektiği gibi tanımadığınızı söyledi. Saygıdeğer Elçi Zen, saygılı bir şekilde paşaya cevap vermeyi ihmal etmedi ve bunun doğru olmadığını, kendisinin değerinin bilindiğini, diğerleriyle hiçbir şekilde bir tutulamayacağını söyledi.

Zen, siz ekselanslarının paşayı büyük bir hazine, büyük bir dost olarak gördüğünüzü de ekledi. Bu sözler paşayı biraz olsun yatıştırdı ve yumuşamasına sebep oldu. Gerçekten hiçbir çıkar sağlanmayan kişilere verilen çok sayıda hediye için yapılan yüklü harcamaları düşünürsek, bu harcamaların işe yarayanlara

yapılması çok daha doğru olur. Artık verilen paralar verildi ama bundan sonra bu konuda daha dikkatli olmak gerekiyor. Venedik elçileri, siz ekselanslarının yardımları olmadan, tek başına olağan ve olağandışı harcamalarla başa çıkamaz. İstanbul'a gelip giden gemilerin sayısı çok fazla. Siz ekselansları arasıra ekstra para gönderirseniz balyoslar da çok rahat eder. Bunu Venedik'in iyiliği için söylüyorum. Balyos, kendisine belirli aralıklarla gelen paralar ile devletin işlerini çözmek için rahatça girişimlerde bulunabilir.

Başka bir teklifim de, Rüstem Paşa ile yapılan pazarlıkların çok dikkatli yapılması gerekir. Bazen söyledikleri çok anlamlı ya da konu ile ilgili olmayabilir. Bu durumda ona yine güleryüz gösterilmelidir. Başka bir seferinde bu konu tekrar açıldığında bir çözüm bulur çünkü. Rüstem Paşa'yı sinirlendirmemek gerekir. Çünkü tecrübeli ve bilgece görüşüldüğünde istediğiniz sonucu her zaman elde edersiniz. Önemli konuların görüşmesinde elinizde Türkçe yazılı belgelerin olması da çok önemli diğer bir husus. Çünkü bu şekilde talepler ve ihtiyaçlar daha kısa bir yolla aktarılmış olur. Önemli olan paşaya hemen ne istendiğinin anlatılmasıdır. Benden sonra görev alacak kişiye de bu önemli konudan bahsettim.

Tercüman olan Yunus Bey ile de iyi ilişkiler içinde olmak gerekiyor. Ona da hediyeler verilmeli. Aslında ona çok fazla ihtiyaç yok. Ama paşa ona çok değer veriyor. Bu yüzden bizim de değer vermemiz gerekir.

Tercüman Yunus Bey, dostluk içinde olduğu kişilere yardım etmeyi çok seviyor. Onun haricinde büyük kâtibi de hediyelerle hoş tutmak yerinde olacaktır. Çünkü önemli bir şey iletmemiz gerektiğinde, bütün hepsi onun elinden geçtiğinden istediği kişileri kayırabilir. Çok zeki biri, paşanın emirlerinden asla dışarı çıkmıyor ve paşa kendisine çok değer veriyor.

Yaptığım sayısız önemli görüşmede şu kanıya vardım ki, önemli görüşmeler yaparken Türkçe bilen birinin yardım etmesi

çok önemli, kaçınılmaz. Taleplerimizi onların dilinde aktarmak çok önemli. Bu kişi hem ne söylemek istediğimizi anlamalı [hem de] bizim çıkarlarımızı korumayı ve savunmayı da bilmeliler. Böyle yapan sadık kişiler de var. Onların yaptıklarını övmek gerekiyor. Siz ekselansaları en kısa zamanda sekretaryada görevli olan ve Hieronimo Pollani'nin de tavsiyeleri üzerine, Tercüman Civran'dan ilk Türkçe dersleri alan o gençleri İstanbul'a göndermelisiniz. Bundan sonra işimiz çok daha kolay olacaktır. Burada bu dili çok iyi öğrenebilirler. Çektiğimiz bütün zorluk anlatmak istediklerimizi Türkçe anlatabilmek ve anlatılanların da bizim anlatmak istediğimizle bire bir aynı olması. Bu çok önemli bir husus. Tercümanların aktaramadıkları kısımları da bu gençler tamamlayabilir. Sadece dili öğrenmeleri yetmez, aynı zamanda bir Türk gibi davranmayı da öğrenmelidirler. İşte benim tavsiyelerim bunlar. Elbette kararı her zamanki gibi siz ekselanslarına bırakıyorum.

Kâtip Marco Antonio di Franceschi'yi övmeden geçemeyeceğim. Kendisi Dalmaçya'ya giderek Zara'nın sınırları konusunda elinden geleni yaptı. Hiçbir zorluktan çekinmedi. Bu görüşemelerle, sınır hususuyla 13 aydır ilgileniyor. Çok bilgece davrandı. Kendisine verilen bütün kamu görevlerini olması gerektiği gibi yerine getiriyor ve siz ekselanslarının çıkarlarını her zaman herşeyin önünde tutuyor. Marco Antonio kardeşi Messer Piero'yu kendisine örnek almış. Messer Piero da siz ekselansları adına birçok kamu görevini başarıyla yerine getirmişti.

Her ikisi de çok iyi şekilde eğitilmiş kişiler. Onlardan başka bir şey de beklenemezdi zaten. Ben de üç yıl boyunca buna şahit oldum ve hepsini gönülden tasdik edebilirim. Ayrıca kâtiplik görevindeki herkes bana çok yardımcı oldular. Bu görevin siyasette çok gerekli olduğunu düşünüyorum. Siz ekselansları da devlet hazinesi ve toplanan vergiler konusunda çok sayıda kâtibin işine başvurmalısınız. Bu kişiler de başka hiçbir işle uğraşmaya ihtiyaç

duymayacak kadar ücret almalılar ki, sadık bir şekilde devlet için çalışsınlar. Hepsinin canla başla odalarından çıkmadan siz ekselansları için gece gündüz çalıştıklarını gördüm. Onları hakettikleri şekilde mükâfatlandıracağınızdan eminim. Siz ekselanslarından, özellikle de benim kâtibimi hiç unutmamanızı, ona hak ettiği ücreti vermeye devam etmenizi rica ediyorum. Ona yaptığınız her iyiliği, kendime yapılmış olarak sayacağım.

Bu kâtibe kırmızı altın sırmaları olan saten bir elbise hediye ettim. Hediyelerden elimde kalan bir parçaydı. Bu giysinin kim için gönderildiğini araştırdığımda, merhum Barbaros'a gönderdiğinizi anladım. Onun ölümünden sonra da bu hediye balyoslaın yanına hep verilmiş. Bu yüzden bu hediyeyi kâtibime vermeyi uygun gördüm. Bu şekilde devletimiz için çalışmaktan hiçbir zaman vazgeçmemesini sağlamaya gayret ettim. Kendisine ayrıca Rüstem için olan altın mühürlü mektubu da teslim ettim.

Siz ekselanslarına, kendi görevimi de eksiksiz şekilde tamamlamak için elimden geleni yaptığımı tekrar etmek istiyorum. Siz ekselanslarının sadık bir kuluyum. Vatanıma çok bağlı biriyim. Verdiğiniz görevi en iyi şekilde yerine getirdiğimden şüpheniz olmasın.

Hem veba hem de diğer birçok tehlike atlattım. Bütün bunlar işimizi yapmamıza engel oluyordu. O dehşet saçan durumlarda bile metanetli olmaya çalıştım. Veba şehirde büyük bir katliama yol açtı ama ben görevimi ihmal etmedim. Tanrı da bana yardımcı oldu ve siz ekselanslarının emrinde olmaktan beni hiçbir şey üç yıl boyunca alıkoymadı. Bu üç yıl boyunca bir kısmını anlattığım sayısız olay meydana geldi. Sizleri bu anlattıklarımla biraz sıkmış olabilirim. Eğer öyleyse özür diliyorum. Bu önemli olayları anlatırken bazı yanlışlıklar yapmış da olabilirim. Ama ben sonuçta bir insanım. Eğer kötü bir şey ya da hata yaptıysam affınızı diliyorum. Bütün kalbimle huzurunuzda eğilip, o değerli ellerinizden öpüyorum.

Saygıdeğer Kişilik, Kostantinopolis Elçisi Alvise Reniero'nun Raporu[88]

(Senato'da Büyük Bir Dikkatle Okunmuş ve Dinlenmiştir. Konsey'in 10 Sayılı Kanunu Gereğince Senato'da Sunulan Rapordur. 7 Ocak 1550 Tarihinde[89]. M.V. (1))

---

88 Sime Ljubic, Commisiones et Relationes Venetae, II, 186-187.

89 Bu özet, Viyana Sarayı'nın kütüphanesi 207 (Brera serisi) no'lu kodeksten alınmıştır. Bu kütüphanede raporun tamamı yer almaktadır, ancak Albéri bu raporun varlığını bilmemektedir. Federico'nun oğlu Luigi Renier (1542 Ekim'inde ölmüştür), en iyi devlet adamlarından biri, değerli bir senatör olmuştur. 1538'de Senato'da [Kanunî Sultan] Süleyman ile barış görüşmeleri yapma konusu görüşüldüğünde, III. Pavlus ve V. Karl ile ittifak yapma konusu da alternatif olarak sunuldu. Renier ikinci teklifin daha doğru olacağını savunmuş ve oy çoğunluğu toplamıştır (Morosini I. Cilt, 491). Saray kütüphanesinin 6346 sayılı kodeksine göre Kotor'da 1544'den 1545'e kadar idarecilik yapmıştır. 6360 no'lu kodeks ise yine o şehirde levazım başkanlığını 21 Ekim 1543'ten 12 Mayıs 1545'e kadar yaptığını yazmaktadır. 16 Nisan 1544'ten 23 Temmuz 1545'e kadar Venedik'e gönderdiği mektupları elyazması olarak Svayer'de muhafaza edilmektedir. 16 Temmuz 1547'de Venedik'ten İstanbul'a elçi olarak yola çıkmıştır. 1550'de Türkler ile sınır konusunu görüşmüş, Venedik Cumhuriyeti'ne Zara bölgesindeki 48 köyün idaresinin geri verilmesini sağlamıştır. Bundan sonra Girit dükü olarak seçilmiştir (Morosini, II, 14, Cornaro. Girit II. 425). 1554'te elçi olarak tekrar Süleyman'ın yanına gitmiştir. 1559'da San Marco savcısı olarak görev yapmıştır. 1560'da IV. Pius'un yanına elçi olarak görevlendirilmiş, ancak aniden öldüğü için bu görevi yerine getirememiştir (Giustiniano, s. 398). Morosini ise bu göreve gittiğini ve şövalye unvanı aldığını söylemektedir. 15 Nisan 1560 yılında hayata gözle-

[Özet]

16 Temmuz 1547'de kendisi hızlı bir şekilde şehirden ayrılmıştır, çünkü Osmanlı Sarayı'ndan siz ekselanslarına Sancakbeyi Ulama (Uloman) Bey tarafından Zara'nın sınırları ile ilgili sultan fermanı ulaşmıştır.

Bu emirde sultan, ayrıca Uskoklar'ın Zara şehri sınırı üzerinde kullarına verdikleri büyük zararların tazmin edilmesini de talep ediyordu. Türk Beyi'ne, kulları tarafından, Uskoklar (bu Uskoklar'ın Venediklilerle gizli bağlantıları var) konusunda yapılan şikâyetlerin hepsinin doğruluğu da ispat edilmiştir.

Türk Beyi, Zara üstlerinde oturan Istria halkının serbest bırakılmasını talep ediyordu. Çünkü onların savaş zamanında esir edilen kulları olduğunu öne sürüyordu. Bu önemli üç talep hakkında siz ekselansları çok hızlı bir şekilde kararlar almalıdır.

Paolo Gustiniano ve fırkateler kendisine eşlik ettiler. Kaptan Giovanni Antonio Tagliapietra da Körfez boyunca, 30 Temmuz'da Kotor'a kadar onlarla birlikte gitmiştir. 4 Ağustos'ta Kastelnova'dan atla yola devam etmiştir. 17 Eylül'de Pera'ya varmıştır. Türk beyinin Venedik Cumhuriyeti'ne kızgın olduğunu duyar. Çünkü siz ekselanslarının, Zara sınırları, özellikle de Sancakbeyi Ulama Bey'in koyduğu Nadin ve Aurana sınırları ile ilgili gönderdiği emre uymadığınız görülmüştür. Sultanın huzuruna çıkmış ve onu öfkeli bulmuştur. Sultan, kendisini bu görüşmede dinlemek istemediğinden daha sonradan yazılı olarak sebepleri bildirmiş, sultan da sınırlarla ilgili bildirdiklerimizi okumuştur. Spalatolular'ın Osmanlı toprakları tarafında olan yerleri işgal ettiğini söyleyerek

---

rini yummuştur. Bu bilgi Venedik'teki mezar taşı üzerinde yer almaktadır (Cicogna II. 224-226). Bernardo Tomitano kendisine M. Antonio Trevisano doj seçildiğinde yaptığı konuşmada Alvise Renier'den bahsetmiştir. Iacopo Tintoretto ise dük sarayında yer alan portresini yapmıştır (Zanotto, no: 118).

başka bir suçlamada bulunmuştur. Bu konuda da elçi kendisini sakinleştirmiştir. Bütün konular hakkında görüşmeler yapılmış, Cumhuriyet'in bu davranışlarının sebeplerinin tamamı detaylı bir şekilde anlatılmış, Uskoklar'ı engelleme konusunun Cumhuriyet için büyük bir maliyet olduğunu söylemiştir. Zara'nın sınırları konusuna gelince, Dalmaçya'ya Bozdoğan Kadı gönderilmiş. Kendisine Venedik rüşvet ödediğinden o da paşaya sorunun çözüldüğünü söyler, paşa da inanır. Sancakbeyi ise kendisine Cumhuriyet tarafından önerilen 300 dükadan memnun olmamıştır ve şikâyetine devam eder. Bu yüzden paşa, tek gözü görmeyen ancak söz konusu bölgeleri çok iyi tanıyan Kadı Sathalogi'yi fikir beyan etmesi için oralara gönderir. Elçi Sathalogi para ile yolsuzluğa sürüklenmiş, kendisi de Cumhuriyet'in lehinde karar vermiştir. Bunun sonrasında Türk Beyi herkesi şaşırtan büyük bir cömertlikle Blachiana Şehri'ni vermiş, tartışma da böylece sona ermiştir. Daha sonra Şebenik'in sınırları ile ilgili sorun ise hemen ortadan kalkmış, sınırlar değiştirilmemiştir. Ca' Pesaro Kontu Sebastiano Bernardo da böylece topraklarını kaybetmemiş oldu. Ayrıca Skardonalı Türkler'in inşa etmeye başladıkları tüm değirmenler de yıkıldı.

Dizin

A

Abbasiler 92
Abdullah, Şehzade 51
Acemler 12
Acem elbisesi 57
Acem ipeği 57
acemioğlanı 33, 82, 131
acemioğlanı sarayı 97
Afrika 105
Afrika halkları 91
ağribar (grippo) 3, 4, 20
ahırcıbaşı 31
ahır emini 82
Ahmed, veziriazam 51
Ahmed, çelebi 81
Ahmed Paşa 144, 147, 149
akçe 6-8, 14, 25, 29-34, 57, 61, 70, 98
Akdeniz 71, 87, 91, 106
akıncılar 34
Alaüddevle 55, 57, 90, 101
Alessandro Vittoria, heykeltraş 41
Ali Çavuş, sipahioğlanı 67
Ali, Halife 95
Ali Bey, tercüman 18, 19, 63
Ali Paşa 24
Alman/Almanlar 60, 94
Alman hükümdarlar 108
Alman imparatoru 141
Alman prensler 107, 109
Almanya 10, 107-109
Almanya imparatoru 10
Alvise Renier, İstanbul'daki Venedik Elçisi 115, 117, 155, 156
Alvise Mocenigo, İstanbul'daki Venedik Elçisi 22
Amasya 90, 100
Amasya beylerbeyi 34, 100
Amasya sancakbeyi 142
Anabolu (Napoli di Romania) 24, 40, 63
Anabolulular 24

Anadolu 32, 34, 57, 68, 71, 81, 83, 90, 94, 96, 102, 129
Anadolu beylerbeyi 55, 90, 100, 147
Anadolu kazaskeri 32, 54
Anadolu yakası 43
Andrea Doria, Prens 109
Andrea Loredan 49
Andrea Priuli, Venedik Elçisi 38-41, 49
angarya vergisi 83
Anibal 52
Anicalogli 45
Antalya (Panfilia) 90
Antonio Foscarini 118
Arabistan (Sairo) 53, 91
Arabistan beylerbeyi 55, 101
Arabistan toprakları 90
Arapça 95
Araplar 53, 95
arkebüzcü 83
Arnavut/Arnavutlar 43, 53, 54, 111, 125
Arnavutluk 125
asesler 34
Asya 89-91, 100
aşçı/aşçılar 30, 97
açşıbaşı 30
Atina 20, 89
Atinalı 20
atlı/atlılar 7, 8, 10, 34, 55, 82, 83, 90, 93, 98, 99, 107, 147
atlı araba 58
At Meydanı 131, 139
Laurana 120
Avlonya (Valonya) 54, 138
Avlonya azepleri 133
Avrupa 89, 100
Avrupalılar 6
Avusturya 91, 94
Avusturya İmparatoru/Kralı 89, 91, 94, 107, 109, 137
Ayasofya 55, 61
Ayas Paşa 43, 52, 54, 58-60, 70, 112
Azak (Tana) 91
azeb 33
Aziz Gregorius 129
Aziz Giorgio 62
Aziz Marco Günü 50
Aziz Pavlus 55

B

Bağdat 91, 108
Bağdat Sarayı 92
baltacı 30
Barbaros Hayreddin 101-105, 109, 130, 135, 149, 154
başvezir 95
Battista Nani 149
Bâyezid II, 7
Bâyezid, şehzade 143
Bay Zuanne, kadırga kaptanı 44
Belgrad 5, 9-11, 13-16, 44, 57, 83, 89, 94
Belgrad kuşatması 94
Belgrad olayları 14
Belgrad sancakbeyi 57

Belgrad seferi 13, 15, 16
Belgrad zaferi 14
Benedetto Segoni 130
Bernardo di Cha da Pesaro 132
Bernardo Tomitano 156
bey 4, 7, 8, 10, 13, 17, 55, 69
beylerbeyi 10, 34, 55, 89, 90, 100, 101, 134, 135, 137, 147
Bianca Loredan 49
Bitinia 90
Blachiana Köyü 124
Blachiana Şehri 157
Boğaz 16, 63, 128, 149, 150
Boğdan 35
Bonfinio 112
borucular 33
Bosna 16, 41, 76, 89
Bosnalı 43, 123
Bosna sancakbeyi 15, 16
bostancı 30
bostancı paşa 14, 53
Bozdoğan Kadı 123, 136, 157
Brescialı 128
Bulgaristan 89
Bulgarlar 9
Büyük Ermenistan 90, 91
Büyük İskender 52
Büyük Konsey 39, 71, 76
Büyük Sigismund 107

C

Cafer Ağa, Barbaros Hayreddin Paşa'nın kölesi 130
Canale 87, 88
Canbirdi Gazali 5, 14, 57
Canea (Hanya) 70
Cannaregio 50
Caria 90
Castelnuovo (Kastelnova) 119, 156
Caterino 40
Cattaro (Kotor) 40
Cattarolu 43
cebecibaşı 33
Cebelitarık Boğazı 106
cephane 34
Cettina 45
Chersoneso 89, 91
Cicogna, Şövalye, Minio'nun raporlarını yayınlayan kişi 3, 5
Cidde 71
Cihangir, Şehzade 143
Colpho 119
Corona (Koron) 109
Costantino Cavazza, kâtip 5, 26
Cretae (Girit) 26
Crocicchieri Kilisesi 41
Cuma 13, 15, 55, 59
Cumhuriyet 76, 88, 114, 117, 157

Ç

çaşnigirbaşı 31
çavuş/çavuşlar 32, 56, 58, 60-62, 67, 82, 99, 121, 133, 135
çavuşbaşı 32
Çerkes/Çerkesler 91, 111, 132, 142
çeşniciler 82

D

Dalmaçya 44-45, 77, 89, 122-123, 136, 153, 157
Dalmaçyalı 57
Damiata (Dimyat) 16
Daniello de Ludovisi, İstanbul'daki Venedik Elçisi 3, 50, 51, 87, 88, 112, 143
danişmend 32
Darphane 35
Davud, Peygamber 150
defterdar 14, 26, 32, 56, 57, 98, 99, 145, 146
Defterdar İskender 112
deniz beylerbeyi 101, 133, 145, 149
devşirme 33
Diarii, Sanuto'nun eseri 3, 23, 39, 41, 49, 67, 68, 71, 76
Dimyat (Damiata) 16
Dinan Kalesi 141
Dirnaizam (?) 71
Divân/Divân-ı Hümâyûn 6, 16, 19, 22, 23, 54, 55, 124, 126, 127, 131, 133, 134, 145
Diyarbekir 34, 71, 82, 83, 90,
Diyarbekir beylerbeyi 101
doj 4, 5, 41, 45, 50, 63, 71, 78, 88, 112, 156
doktor/doktorlar 30, 54
donanma 4, 9, 12, 16, 21, 39, 43, 56, 58, 60, 61, 88, 101-104, 109, 133, 148, 149
Dubrovnik (Ragusa) 35, 60, 67
Dulkadir 71
Dulkadir Beylerbeyi 101
Dulkadirli Şehsuvaroğlu Ali Bey 57
Dulkadir ülkesi 90
düka 4, 6, 15, 20, 24, 25, 30, 31, 32, 34, 35, 39, 42, 51-54, 56, 57, 60-63, 68, 70, 78, 81-83, 99-101, 103, 123, 138, 150, 151, 157

E

Ebu Feth el-Hateb 95
Edirne 33, 43, 57, 68, 97, 143
Eflak (Valakya) 35, 89
Eflak dükü 60
Ege Denizi 89
Eğriboz 60, 89, 103
elçi/elçiler 3-5, 16, 20, 22, 26, 40, 41, 44, 49, 50, 52, 54-56, 58-62, 67, 69-71, 75-77, 88, 114, 117, 121, 126, 132, 135, 142, 151, 155, 157
elçilik 17, 39, 49, 62, 76, 77, 81, 112
elçi vekili 70
elçi yardımcısı 41, 75, 76
Elkas 118, 129, 140-142
Ellesponto 90
emirialem 99
Epir Adası 89
Erdel (Transilvanya) 89
Ereğli 50
Ermenistan 90, 107

Erzurum 90, 91
Essek (Ozek) 67
ezan 55

F

Fatih Sultan Mehmed 21
feodal 8
Ferdinand, İmparator 108
Ferhad, köle 122
Ferhad Paşa 14, 20, 57, 58, 96
ferman 32, 122, 127, 131
fırkate 43, 58, 60, 148, 156
Filistin 90
Francesco Bernardo 41, 76
Francesco Dandolo 44, 63, 68
Francesco Soranso 137
Franceso Masser 70
Fransa 11
Fransız 51, 104, 105
Fransız elçisi 129
Fransa/Fransız Kralı 11, 104-106, 108
Fransuva I., Fransa Kralı 105

G

Galazia 90
garnizon 9
Gelibolu 8, 9, 12, 22, 24, 40, 56, 60, 83, 89
Gelibolu Sancağı 101
Gelibolu Yarımadası 89
Gettro, Davud Peygamber'in arkadaşı 150
Giacomo Badoer 63
Giacomo della Vedova 45, 62, 78
Gioan Bappa 101
Gioan Francesco Gisutiniano 101, 103
Giovanni, III. , Portekiz Kralı 106
Giovanni Antonio Tagliapietra 67, 106, 119, 130, 156
Giovanni Segoni 130
Girit (Creata) 26
Girit dükü 26, 155
Gisilbasci 107
grippo 3, 20
Gürcüler 91, 108

H

hadım 29, 30, 97, 131, 144
Hadım Haydar Paşa 145
Hain Ahmed Paşa 42, 96
hâkimler ve danışmanlar konseyi 42
Halep 71, 82, 90, 96, 112, 137, 138
halife 71, 92
Halife Kapısı 92
Hanya (Canea) 70
Harem 43, 82
haseki sultan 50
Hayır Bey 14
hazinedar 32, 99
hazinedarbaşı 29
hazine kâtibi 32
helvacıbaşı 30

Henry, VIII. , İngiltere Kralı 105
Hırvatistan 89, 91
Hieronimo Pollani 153
Himera (Zimera) 54
Himeralı (Zimeralı) 43
Hindistan 103, 106
Histria 119
Hiyeronimo Foscarini 119
hoca 29, 128
Horasan Bölgesi 107, 108
Hristiyan/Hristiyanlar 7, 9-11, 23, 53, 54, 90, 93, 105, 106, 108, 110, 112, 113, 122, 127, 144, 149
Hristiyan hükümdarlar 22, 93, 108
hükümdar 6, 12, 42, 70, 89, 92-95, 104, 105, 110, 111, 138, 140, 142, 146, 147, 150
hükümdarlık 105, 107, 110, 151
hükümet 13
Hürrem Sultan 50, 51, 112, 143
Hüsam Reis 58, 59, 60
Hz. Muhammed 71, 95

I

Iacopo Tintoretto 156
Istrialılar 118, 121, 122, 131, 132
Istria halkı 156

İ

İbrahim Paşa 42-44, 50-52, 54, 56, 57, 59, 61-63, 68-70, 75, 78, 95-97, 99, 102, 103, 111-114, 128, 129, 134, 135, 138
İbrahim, Rumeli Beylerbeyi 55
imparator 10, 11, 71, 104-106, 109, 110, 113, 114, 127, 137
imparatorluk 145, 146
imparatorluk merkezi 139
İngiltere Kralı 105
İran 40, 107, 125, 127, 129, 130, 133, 143, 144
İranlı/İranlılar 10, 52, 57, 141
İran Savaşı 118, 140
İran şahı 90, 91, 94, 106, 129
İran tüccarları 12
İskender Çelebi 61, 81
İskenderiye 23, 40, 75, 132
İskenderiyeli Moro 87
İslâm 13, 53
İspanya 102
İspanya donanması 103
İspanyollar 94
İstanbul 3-6, 8, 9, 11, 13-17, 20, 22-25, 29, 39-44, 49, 50, 54, 57-60, 62, 63, 67, 69-71, 75-78, 83, 87, 88-90, 97, 103, 104, 106, 112, 117, 127, 129, 131, 133, 135, 138, 139, 141, 143, 144, 149, 152, 153, 155
İstanbul elçisi 4
İstanbul tersanesi 60, 83
İstife (Tebe) 89
İsviçreli 92
İtalya 22, 69, 70, 93
İtalya barışı 77

İtalya sahilleri 105
İzmit 60

J

Joao, III., Portekiz Kralı 106
Juchereau di Saint-Denis 95
Judea/Yudea (Giudea), Kudüs ve çevresine verilen ad 90

K

kabul günü 6
kadı/kadılar 120, 122
kadıleşker 98
kadırga 4, 8, 12, 17, 21, 25, 44, 60, 70, 83, 103, 106, 109, 110, 118, 119, 148
Kadı Sathologi 123
Kahire 23, 43, 53, 54, 57, 71, 81, 90, 91, 96
Kahire beylerbeyi 55, 101
kâhya 30
Kandiye 5, 6, 24, 43, 117
Kandiyeli 16, 20
Kansu Gavri, Memlük Sultanı 14
Kanunî Sultan Süleyman, VII-IX, 5-7, 9, 12, 14, 39, 40, 42, 50, 51, 67, 71, 76, 78, 87, 94, 96, 105, 110-112, 142, 150, 155
Kapadokya 90
kapıağası 29, 145, 147
kapıcı/kapıcılar 30, 31, 56, 58, 82, 97
kapıcı kâhyası 32
kapıcıbaşı 29, 31, 97
kapı kâtibi 32
kapı muhafızı 30
kaptan/kaptanlar 25, 40, 56, 58, 68, 119, 125, 127, 132, 133, 137, 149
kaptanıderya 133-135, 137, 138, 139, 145, 149
Kaptan Lion 25
Kaptan Moro 88
Kaptan Piero Barbarigo 70
kapudan paşa 95
Karaboğdan 60
Karadağ 43
Karadağlı 50
Karadeniz 71, 83, 90, 101, 107, 140
Karadeniz bataklığı 91
Karadeniz kıyısı 90, 91, 101
Kara Mahmud 16
Karaman 34, 50, 55, 71, 90, 100
Karaman beylerbeyi 34, 100
Karamanlı 54
Karamanlı Piri Mehmed Paşa 13, 15, 18, 19, 24, 42, 56, 96
Karl, V., İmparator 10, 109, 155
Kasım Paşa 14, 112
Kastelnova 119, 156
kazasker 54, 55, 98, 145
Kefe 23, 91
kethüda 30, 31
Kıbrıs 21, 22, 35, 43, 60, 63, 90
Kırım 91
kilerci 29, 97

kilercibaşı 30
Kilikya 90
Klis (Klissa) 131, 137
Klis sancakbeyi 122, 136
Kolkiler 91
Korfu 43, 89, 125
Koron (Corona) 17, 25, 109
korsan/korsanlar 21, 63, 83, 87, 102, 127
Kostantinopolis 3
Kostantinopolis elçisi 155
Kotor (Cattaro) 40, 76, 118-119, 130, 155-156
Kotorlu (Cattarolu) 43, 130
köle 8, 44, 50, 122, 128
Körfez 91, 156
Kudüs 71, 90
Kuzey Afrika 87, 104
Kuzey Afrika korsanları 87
Küçük Asya 90
Küçük Ermenistan 90
Kürtler 90, 91, 108
Kütahya sancakbeyi 143
Kvarner Körfezi 119

L

Laurana 120, 156
Lehistan Kralı 91, 107
Leona gemisi 125
Leonerdo Bembo, İstanbul'daki Venedik elçisi 3, 4
Leonardo Loredan, Venedik Elçisi 5
Leventler 83
Lidya 90
Liesina 3
Likya 90
Likya Denizi 90
Luigi Alvise Gritti, Venedik Elçisi 42, 50, 57, 76-78, 88, 112-114
Luigi Renier 155

M

maaş 7, 14
Macar/Macarlar 9-11, 55, 57, 58, 62, 68
Macar tahtı 67
Macaristan 11, 43, 57, 67, 69, 78, 89, 91, 107, 109, 112, 141
Macaristan beyi 11, 62, 89
Macaristan Kralı 107, 109
Macaristan Seferi 62
Magnesia (Manisa) 14
Mahmud, Kara 16
Mahmud 81,
Mahmud, tercüman 137
Makedonya 89
Manisa (Magnesia/Megresia) 14, 42, 111
Manisa sancağı 100
Manisa sancakbeyi 143
Marco Antonio di Franceschi 153
Marco Minio, Girit
Dükü, İstanbul'daki Venedik Elçisi 1, 3, 5, 6, 13, 26, 65, 67-71, 75
Marino Sanuto 5, 42, 50, 68

matbah emini
30
Mattio Verga 4
Medine 71
Mehmed, Şehzade 51,
Mehmed 81,
Mehmed Paşa 127
Mehmed Paşa, Karamanlı Piri 13, 15, 18, 19, 24, 42, 56, 96
Mekke 71, 90-92
Memlük/Memlükler 10, 94
Memlük sultanı 56
Meotya Bataklığı 91
mesin 30
Messer Andrea 119
Messer Bartolomeo Zen 20
Messer Francesco Giustiniano 106
Messer Marco Antonio 118, 119
Messer Piero 153
meşaleci 31
Mevlây Hasan 103
Mezopotamya 34, 90
Mısır 14, 34, 42, 43, 51, 54, 57, 60, 61, 68, 77, 78, 89, 90, 91, 99, 106, 108
Mısırlılar 10
Mısır Seferi 13
Mısır Sultanı 56
Mısır toprakları 23
Micone (Mikene) 16
Midilli 12, 103
Mikene (Micone) 16
Mingrelliler 91
mirahur 31
Mohaç Savaşı 67
Mora 7, 15, 89
Moravia 91
mosta, yük gemisi 17, 18
Murad, Şehzade 51
Musevi/Museviler 9, 60
Mustafa, Şehzade 13, 50-52, 68, 111, 142
Mustafa Paşa, ikinci vezir, Arnavut, çoban, 10, 11, 14, 19, 20, 43, 53, 54, 56, 58, 62, 63, 70
Mustasım, Abbasi Halifesi 92
mutfakçıbaşı 30
müezzin 30, 55
Müslüman 55, 69, 99
müteferrika 82, 97

N

Nadin 120, 156
Nakşa (Nixia) Beyi 40
Napoli di Romania (Anabolu) 24
Nicolò Crespo, Adalar Denizi Dükü 40
Nicola Giustinian, İstanbul'daki Venedik Elçisi 4, 41
nişancıbaşı 32
Nixia (Nakşa) 40
Nuptiaco 45

O-Ö

Onlar Konseyi 41, 50

ordu 9, 93, 96, 108, 129, 141, 147
Osek 67
Osmanlı/Osmanlılar VII, 5-6, 14, 32, 35, 43, 49, 52, 62, 69, 75, 87, 92, 94-95, 98, 99, 117, 118, 122, 129, 137, 140, 142, 144, 149, 150, 156
Osmanlı beyleri 56
Osmanlı Devleti 3, 39, 49, 67
Osmanlı İmparatorluğu 77, 99
Osmanlı Kapısı 32, 88, 92, 117, 144
Osmanlı Sarayı 92, 156
Osmanlı Sultanı, 59, 142
Özbekler (Yeşilbaşlar) 107, 140

P

Panfilia (Antalya) 90
Paolo (Aziz Pavlus) 55
Paolo Giustiniano 119, 156
Papa 10, 11, 108
Parga 53, 69, 78, 125
Parga Kalesi 124, 125
Pargalı 42, 52
Partikler Eğitim Kurumu 41
paşa/paşalar 4, 13, 17, 26, 52, 59, 62, 69, 89, 111, 112, 114, 120, 141, 146
paşalık 14
Pavlus, III. 155
Pera 7, 33, 54, 63, 97, 119, 126, 131, 148, 156
Petervaradin 67
Pietro Bragadino, İstanbul'daki Venedik Elçisi 41, 44, 47, 49, 50
Piero de Franceschi 76
Piero Barbarigo 70
Pietro Lando 41, 50
Pietro Vidali 128
Pietro Zen, İstanbul'daki Venedik Elçisi 37, 40-42, 44, 45, 49, 52, 60, 62, 67, 70, 73, 75, 76-78, 151
Piri Mehmed Paşa 13, 15, 18, 19, 24, 42, 56, 96
Piri Reis 96
piyade 10, 56, 93, 94, 99, 108
Pontus 90
Pompeo Bocco, kâtip 63
Portekizliler 108
Portekiz güçleri 103
Portekiz gemileri 106
Portekiz Kralı 106
Pregadi 3, 29, 39, 41, 43, 44, 49, 50, 62, 67-69, 76, 77, 87
Priuli, konsolos yardımcısı 132
Propontide 90
Pulya Bölgesi 119

R

Ragion Nuove 44
Ragusa (Dubrovnik) 35
Randown Brown 5
Reşid, Tunus kralının kardeşi 104
Reteppo 101

Rochandolph Kontu 128
Rodos 4, 14, 40, 43, 44, 54, 57, 69, 83, 90, 103, 126
Rodos kuşatması 14, 42, 94
Rodos sancağı 125
Rodos sancakbeyi 149
Rodos seferi 12, 40
Roma 11, 62,
Romalılar 91, 93
roman 52
Romanya 71
Rovigno 63
Rum/Rumlar 7, 90, 100
Rumeli 34, 71, 81, 83, 143, 150
Rumeli beylerbeyi 10, 15, 34, 42, 53, 55, 89, 112, 145, 147
Rumeli kazaskeri 32, 54
Rus 51, 111
Rusya 51
Rüstem Paşa 50, 96, 120, 123, 131-134, 136, 137, 139, 142, 143-145, 147, 149, 151, 152, 154

S

Safevîler 10
Safevî Hükümdarı 4
Safevî şahı 53
Sairo (Arabistan) 53, 55
saka 31
sakabaşı 31
Sakız (Syo) Adası 12, 35, 60, 100, 101, 111
Salih Reis, Rodos Sancakbeyi 123, 125, 126, 133-135, 137-139
Sanbuco 112
sancak/sancaklar 33, 34, 55, 60, 100, 101, 122, 125
sancakbeyi 120, 122, 123, 125, 136, 157
sancak emir-i alemi 33
San Salvatore 4
San Tomà Kilisesi 71
San Tommaso 70
Sanuto 3-5, 23, 39, 41, 42, 49, 50, 63, 67, 68, 71, 76, 77
saray 6, 7, 13, 14, 33, 44, 49, 50, 52, 53, 56, 58-60, 70, 71, 82, 92, 96, 97, 99, 100, 104, 107, 111, 112, 129, 131, 143-145, 156
saray bahçeleri 43, 97
saray erkânı 62, 111, 143
saray kapısı 15
Saraybosna 41
savaş 8, 10, 34, 42-44, 52, 53, 56, 59-62, 69, 82, 94, 95, 98, 100, 107, 118, 129, 130, 133, 137, 139, 141, 143-147, 156
Selanik 89
Senato VIII, 3, 5, 29, 40, 42, 50, 68, 77, 87, 88, 117, 137, 155
senatör 40, 155
senatörlük 50
Sırbistan 83, 89
Sienalı 51
silah/silahlar 7, 10, 34, 69, 83, 93, 105, 107, 143
silahdar/silahdarlar 8, 33, 56, 82, 99

silahdar ağası 8
silahdarbaşı 8
silahlı 34
Simon Lion 25
Simplicio Rizzo 26
Sinan Paşa, Kaptanıderya 123, 139
sipahi/sipahiler 32, 34, 82, 89, 99-101, 138, 147
sipahi oğlanı 32, 99
Skios (Sakız) 100
Slav 14
solak/solaklar 31, 56, 82
Soldan, Mısır Sultanı'nın sarayı 56
Sopra Camere 49
Spalato 121, 124
Splitliler 121
Stefano 130
subaşı 34, 100
sufî 4, 53, 55, 69
sultan 6-10, 18, 20, 21 23, 25, 34, 35, 39, 42-44, 50-61, 68-70, 78, 88, 91, 92, 95, 96, 100, 104, 105, 110-112, 121, 122, 124, 126, 127, 129, 131, 135-139, 141-145, 147, 148, 150, 156
sultanlık fermanı 127, 156
Suriye 5, 14, 23, 24, 34, 53, 55, 57, 60, 68, 77, 78, 90, 101, 137
Süleyman Şah, Kanunî 71
sünnet 76
Syo (Sakız) 35
Süveyş 106

Ş

şah 4, 69, 71, 107, 140
Şah Tahmasb 69
Şam 40, 55, 71, 75, 81, 90, 91
Şam Beylerbeyi 101
şarapcıbaşı 31
Şarlken, İmparator 10, 105, 109
Şebenik 14-17, 132, 157
şehreminiler 82
Şeytan Kovar, Türk korsanı 103

T

taht 69
Tana (Azak) 91
Tatar Hanı 107
Tatarlar 91, 92, 107
tatlıcılar 97
Tebe (İstife) 89
Tebriz 53, 141
Teodoro Paleologo 70, 75, 76
tersane/ tersaneler 8, 9, 60, 83, 101, 103, 148
tersane emiri 83
timar 98-100, 103, 148
timarlı 100
Tlemsen beyi 103
Tokat 90
Tokat beylerbeyi 100
Tommaso Michele Contarini, İstanbul'daki Venedik Elçisi 3, 5, 22, 27, 29, 39, 68, 75, 76, 87

Tommaso Mocenigo, İstanbul'daki Venedik Elçisi 75, 76, 78, 79, 81
top 83
Trablus 17, 19, 20
Trablus tutsakları 20
Trabzon 23, 90, 91, 140
Trakya 89
Transilvanya (Erdel) 89
Trsitana gemisi 133-135
Tuna 60
Tuna Nehri 91
Tunus/Tunuslular 103-105
Tunus Kralı 103, 104
Turgut, Türk Korsanı 133, 135, 148
tuzlalar 35, 81, 99
tüfek 83, 108
Türk/Türkler 9, 11, 13, 14, 16, 17, 23, 25, 39, 40, 53, 54, 58, 60, 69, 76, 88, 89, 92-93, 101, 102, 105, 107, 119, 122, 126, 129, 131-133, 135, 149, 153, 155-157
Türk Beyi 4, 10, 11, 15, 16, 29, 76, 77, 82, 88, 89, 91-95, 97, 98, 100-114, 119, 156, 157
Türkçe VII, VIII, 23, 130, 152
Türk donanması 109
Türk gemisi 21, 26
Türk kanunları 98
Türk korsanlar 42
Türk ordusu 93, 102
Türk sultanı 11, 14, 15, 17, 19, 25, 56, 68, 71, 76, 78, 81, 87, 90, 92-94, 96, 104-111, 113
Türk hükümdarı 88, 93

U

Ulacco 35
ulak/ulaklar 133, 135
Ulama Bey, Sancakbeyi 118, 156
ulema konseyi 95
ulufeci/ulufeciler 33, 82, 99
Uskoklar 118, 121, 122, 156, 157

Ü

Üsküdar 131
üzengici 98

V-W

Valakya (Eflak) 89
Valonya (Avlonya) 138
veba 40, 41, 49, 63, 146, 154
Venedik VII, VIII, IX, 3-5, 18, 23, 25, 29, 39-41, 44, 49, 50, 54, 63, 67, 70, 71, 75-78, 87, 110, 113, 114, 117-119, 123, 127, 132, 133, 135, 137, 138, 142, 144, 149, 150, 152, 155, 156
Venedik Beyliği 70, 76
Venedik Cumhuriyeti 23, 41, 77, 114, 155
Venedik donanması 87
Venedik elçisi/elçileri 120, 135, 152
Venedik kadırgaları 149

Venedik Konseyi 50
Venedikli/Venedikliler 5, 15, 23, 49, 63, 68-70, 88, 114, 118, 121, 123, 125, 127, 132, 134-136
Venedik Senatosu 40, 67, 75, 87
vergi/vergiler 6, 21-22, 34, 35, 60, 61, 63, 83, 94, 99, 130, 153
vezir/vezirler 4, 14, 43, 95, 89, 95, 98
veziriazam 13, 42, 51, 95, 96, 112, 144
veziriazamlık 96
Violante, Adalar Denizi Dükü Nicolo Crespo'nun kızı 40
Viyana 78
Viyana Kraliyet Arşivi 23
Viyana Sarayı 155
voyvoda 132

Y

Yahuda 90
Yanoş Zapolya, Macaristan kralı 67, 107
Yavuz Sultan Selim 5, 7, 9, 10, 13, 22-24, 51, 53, 60, 71, 143
yelken/yelkenler 9, 125
yelkenli 60
Yemen 71
yeniçeri/yeniçeriler 7, 9, 33, 51, 53, 57, 59, 82, 93, 99, 101, 134, 138, 143, 147
yeniçeri ağası 33, 56, 136
yeniçeri çavuşu 33
yeniçeri ocağı 60
Yeşilbaşlar (Özbekler) 140
yeşil bereliler 107
Yohannina, Arnavutluk'ta bir bölge 125
Yudea/Judea (Giudea), Kudüs ve çevresine verilen ad 90
Yudea beylerbeyi 101
Yunus Bey, tercüman 152
Yüce Kapı 92

Z

Zara 16, 118, 119, 123, 131, 132, 136, 139, 153, 155, 156
Zaralılar 132
zeamet 98
Zenta 35, 60
Zimera/Zimeralı (Himera/Himeralı) 43, 54